

**Plan Rozwoju Lokalnego
Gminy Grabowo
na lata 2021-2027**

Gmina Grabowo

Grabowo, Wrocław

Czerwiec 2021 roku

SPIS TREŚCI

1. Przestrzeń i środowisko.....	2
2. Sfera społeczna.....	5
2.1. Sytuacja demograficzna.....	5
2.2. Sytuacja mieszkaniowa.....	12
2.3. Pomoc społeczna.....	15
2.4. Kultura, sport, rekreacja.....	18
2.5. Ochrona zdrowia.....	24
2.6. Edukacja.....	25
2.7. Bezpieczeństwo publiczne.....	26
2.8. Społeczeństwo obywatelskie.....	26
3. Sfera gospodarcza.....	28
3.1. Gospodarka i przedsiębiorczość.....	28
3.2. Rynek pracy.....	34
4. Sfera techniczna.....	37
4.1. Transport i komunikacja.....	37
4.2. Gospodarka wodno-ściekowa.....	37
4.3. Gospodarka odpadami.....	40
4.4. Infrastruktura techniczna – sieciowa (gazowa, ciepłownicza, elektroenergetyczna, odnawialne źródła energii, teleinformatyczna).....	41
5. Strefa organizacyjno-finansowa.....	44
5.1. Finanse gminy.....	44
5.2. Współpraca ponadlokalna.....	50
6. Podsumowanie diagnozy, analiza SWOT.....	51
7. Wizja, misja oraz cele rozwoju lokalnego Gminy Grabowo.....	53
8. Priorytety i działania rozwoju lokalnego Gminy Grabowo.....	55
9. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy.....	79
10. Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej.....	82
11. System zarządzania.....	84
11.1. Zasady wdrażania i monitoringu.....	84
11.2. Ramy finansowe i źródła finansowania.....	85
11.3. Wytyczne dla sporządzania dokumentów wykonawczych.....	87
11.4. Oczekiwane rezultaty planowanych działań oraz wskaźniki ich osiągnięcia.....	87
12. Spójność Planu rozwoju Lokalnego ze strategią rozwoju województwa Podlaskiego.....	92
13. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko.....	95
14. Spis map, wykresów i tabel.....	97

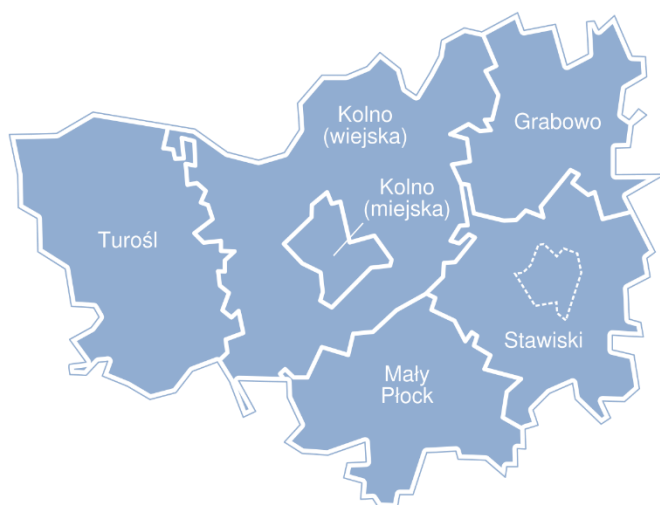
1. PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO

Gmina Grabowo leży w północno – zachodniej części województwa podlaskiego w powiecie kolneńskim (do Kolna – około 16 km), w dawnym województwie łomżyńskim (do Łomży – około 40 km). Od północy graniczy z gminą Szczuczyn, od wschodu z gminą Wąsosz, od zachodu z gminą Kolno, od południa z gminą Stawiski. Gminę przecina droga E65 (tzw. Via Baltica), która biegnie w pewnym oddaleniu od większości miejscowości w gminie.

Obszar Gminy zajmuje powierzchnię 128,6 km², co stanowi 13,7% powierzchni powiatu kolneńskiego. Siedziba gminy to Grabowo. Na obszarze gminy znajdują się 34 miejscowości. Każda z tych miejscowości jest jednocześnie sołectwem:

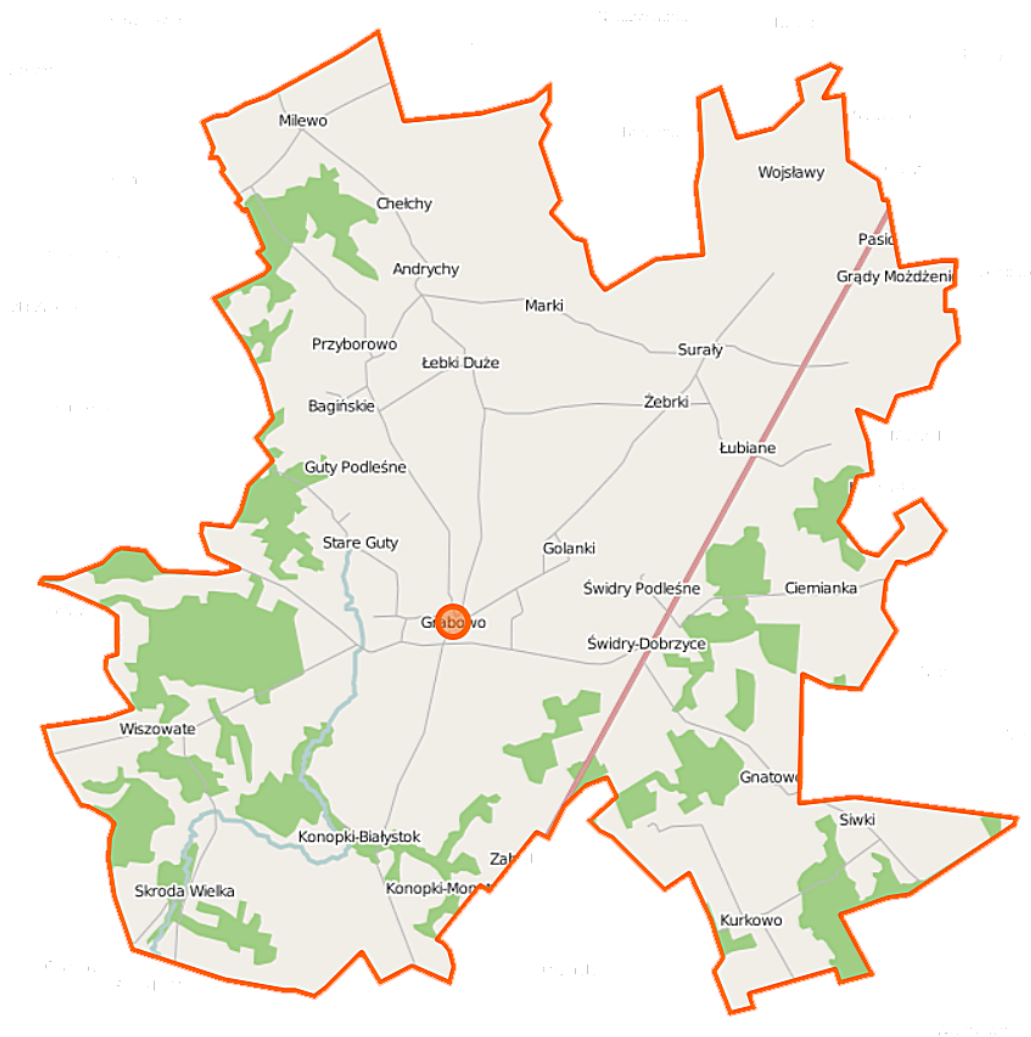
- Andrychy, Bagińskie, Chełchy, Ciemianka, Gnatowo, Golanki, Grabowo, Grabowskie, Grądy – Michały, Grądy – Możdzenie, Guty Podleśne, Kamińskie, Konopki – Białystok, Konopki – Monety, Kownacin, Kurkowo, Łebki Duże, Łebki Małe, Łubiane, Marki, Milewo – Gałązki, Pasichy, Przyborowo, Rosochate, Siwki, Skroda Wielka, Stare Guty, Stawiane, Suraty, Świdry – Dobrzyce, Świdry Podleśne, Wiszowate, Wojstawy, Żebrki.

Rysunek 1. Gmina Grabowo na tle powiatu kolneńskiego

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Powiat_kolneński

Rysunek 2. Sołectwa w gminie Grabowo

Źródło: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Grabowo>

Gmina Grabowo pod względem fizyczno-geograficznym wchodzi w obręb Wysoczyzny Kolneńskiej. Jest to obszar polodowcowy, stąd też krajobraz urozmaicają pagórki i doliny. Ze względu na procesy denudacji, formy polodowcowe uległy złagodzeniu i obecnie spadki nie przekraczają 5%. Wzniesienia na wysoczyźnie mają wysokość od 135 do 210 m n.p.m.

Największą część Wysoczyzny zajmują gliny zwałowe, natomiast na nich, w sposób "wyspowy" zalegają pokrywy piasków i żwirów. Do młodszych osadów należy zaliczyć osady rzeczne, bagienne oraz aluwialno-deluwialne, które można znaleźć na dnie doliny rzeki Skrody oraz niewielkich cieków wodnych, stanowiących jej dopływy.

Przed teren gminy przebiega dział wodny, który oddziela od siebie zlewnie Skrody i Wissy. Skroda bierze swój początek we wsi Andrychy (północno-zachodnia część gminy) i stanowi dopływ Pisy. Jej odcinek na terenie gminy wynosi ok. 15 km. Wissa, będąca dopływem Biebrzy, nie przepływa przez teren gminy – znajdują się tam jedynie jej dopływy.

Teren gminy leży w północnej części wschodniej (podlaskiej) dzielnicy wg podziału rolniczoklimatycznego. Od zachodu sąsiaduje z dzielnicą środkową. Dostrzegalne są tu różnice temperatur, przy czym dzielnica podlaska jest zdecydowanie chłodniejsza.¹

Gmina Grabowo jest gminą o charakterze ściśle rolniczym. Tereny rolnicze zajmują ok. 75% powierzchni gminy (74,7%). Dużą część pokrywają również lasy, których obszar to prawie 20% powierzchni gminy (19,8%). W strukturze użytkowania dominują użytki rolne, wśród których ponad 83% zajmują grunty orne, a 13,2% to pastwiska. **Rolnictwo charakteryzuje się wysokim poziomem intensywności produkcji, przy raczej średniej jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej.**²

Na terenie gminy znajduje się park krajobrazowy, usytuowany w centrum samego Grabowa. Powierzchnia parku wynosi ok. 4 ha. Na jego terenie znajduje się jedna z większych ciekawostek botanicznych - jedyne na Ziemi Łomżyńskiej stanowisko lepiężnika różowego (*petasites hybridus*). Liście tej rośliny osiągają długość 1 m i szerokość nawet 60 cm.

Na terenie gminy znajduje się także jeden pomnik przyrody – drzewo olszy czarnej. Znajduje się ona w samym Grabowie, we wspomnianym już parku krajobrazowym. Drzewo usytuowane jest ok. 15 m od stawu i 100 m w kierunku północnym od dawnego biurowca Ośrodka Hodowli Zarodowej. Status pomnika przyrody uzyskało 26 października 1982 r. na mocy Zarządzenia Wojewody Łomżyńskiego nr 54/82.

---

¹ Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Grabowo 2015-2020

² <http://www.grabowo.pl/>

2. SFERA SPOŁECZNA

2.1. Sytuacja demograficzna

Gmina Grabowo, według stanu na 31.12.2019 roku (dane Głównego Urzędu Statystycznego), liczyła 3 399 mieszkańców. W 2019 roku zamieszkiwało gminę o 7,33% mniej osób niż w 2012 roku. Pod względem struktury płci w 2019 roku gminę zamieszkiwało 1 689 mężczyzn (49,69%) i 1 710 kobiet (50,31%). W porównaniu do 2012 roku liczba mężczyzn zmalała o 7,60%, zaś liczba kobiet o 7,07%. Odsetek kobiet w ogóle mieszkańców gminy praktycznie pozostawał na takim samym poziomie. W 2012 roku kobiety stanowiły 50,2% mieszkańców gminy, zaś w 2019 roku 50,3%.

Tabela 1. Liczba mieszkańców w gminie Grabowo w latach 2012-2019

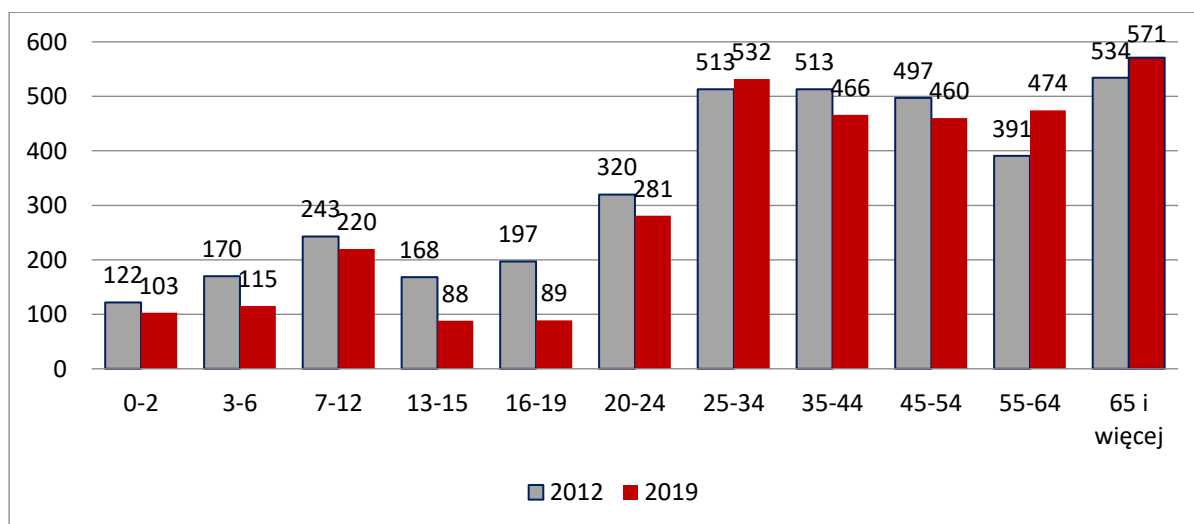
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Zmiana
ogółem	3 668	3 640	3 576	3 580	3 541	3 536	3 477	3 399	-7,33%
mężczyźni	1 828	1 815	1 781	1 777	1 757	1 755	1 735	1 689	-7,60%
kobiety	1 840	1 825	1 795	1 803	1 784	1 781	1 742	1 710	-7,07%

Źródło: GUS/BDL

Zmiany demograficzne w gminie Grabowo w latach 2012-2019 obrazuje zmiana struktury wiekowej mieszkańców, widoczna na piramidzie ludności według grup wiekowych. W porównaniu z 2012 rokiem, w 2019 roku wzrosła liczba osób w wieku 55-64 o 21,23% (największy wzrost) i w wieku powyżej 65 lat o 6,93% oraz w wieku 25-34 o 3,70%.

Spadki odnotowano wśród pozostałych grup wiekowych mieszkańców gminy. Największe młodzieży w wieku 16-19 lat (-54,82%) oraz 13-15 lat (-47,62%).

Wykres 1. Ludność gminy Grabowo według grup wiekowych w latach 2012 i 2019

Źródło: GUS/BDL

Gmina Grabowo cechuje się niską gęstością zaludnienia. W 2019 roku na 1 km² powierzchni gminy przypadało 26 osób. Tym samym gmina cechowała się gęstością zaludnienia najniższą w analizowanej grupie, prawie 5 razy niższą niż średnia krajowa (123 osoby na 1 km²), ponad 2 razy niższą niż średnia

województwa (58 osób na 1 km²) oraz ponad 1,5 razy niższą od średniej powiatowej (40 osób na 1 km²).

Tabela 2. Ludność na 1 km² w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
POLSKA	123	123	123	123	123	123	123	123
PODLASKIE	59	59	59	59	59	59	59	58
Powiat kolneński	42	42	42	42	41	41	41	40
Grabowo	29	28	28	28	28	27	27	26

Źródło: GUS/BDL

Sygnalizowany we wcześniejszych akapitach odsetek kobiet i mężczyzn w ogóle ludności gminy Grabowo znajduje swoje potwierdzenie w wartościach współczynnika feminizacji, tj. liczby kobiet przypadających na 100 mężczyzn. W gminie w 2019 r. wynosił on 101 i był niższy od średniej całego kraju (107) oraz niższy niż średnia dla gmin województwa podlaskiego (105), a nieznacznie wyższy od średniej i powiatu kolneńskiego (100).

Tabela 3. Współczynnik feminizacji w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
POLSKA	107	107	107	107	107	107	107	107
PODLASKIE	105	105	105	105	105	105	105	105
Powiat kolneński	99	99	100	100	100	100	100	100
Grabowo	101	101	101	101	102	101	100	101

Źródło: GUS/BDL

W latach 2012-2019 obserwowano następujące zmiany struktury społeczeństwa w gminie Grabowo:

- Znaczny spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym (do 17 lat włącznie) – liczba ludności w tej kategorii wiekowej spadła z 788 do 570 osób, co oznacza spadek o 27,66%,
- Spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym (18-60/65 lat) – liczba ludności w tej kategorii wiekowej spadła w gminie z 2 255 do 2 166 osób, co oznacza spadek o 3,95%,
- Wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym (powyżej 60/65 lat) – liczba ludności w tej kategorii wiekowej zwiększyła się z 625 do 663 osób, co oznacza wzrost o 6,08%.

Tabela 4. Ludność według ekonomicznych grup wieku w gminie Grabowo w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Zmiana
w wieku przedprodukcyjnym	788	741	695	685	654	641	630	570	-27,66%
w wieku produkcyjnym	2 255	2 274	2 250	2 270	2 260	2 245	2 194	2 166	-3,95%
w wieku produkcyjnym mobilnym	1 458	1 466	1 445	1 442	1 433	1 409	1 351	1 324	-9,19%
w wieku produkcyjnym niemobilnym	797	808	805	828	827	836	843	842	5,65%
w wieku poprodukcyjnym	625	625	631	625	627	650	653	663	6,08%

Źródło: GUS/BDL

Struktura ludności według ekonomicznych grup wieku wskazuje, że pod względem demograficznym gmina Grabowo należy do jednostek o stosunkowo niekorzystnej sytuacji. W 2019 roku udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w ogóle mieszkańców gminy wynosił 16,8%, tj. mniej niż w skali kraju (18,1%), województwa (17,5%) i powiatu (17,6%).

W latach 2012-2019 wystąpił trend spadkowy w zakresie udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym w ogóle ludności w kraju, gdzie odsetek ludności zmniejszył się w tym okresie o 0,2% (dynamika spadku liczby dzieci i młodzieży na poziomie -1,09%). Większy trend spadkowy wystąpił także w powiecie, gdzie zmniejszył się o 3,1% (dynamika -14,98%). W przypadku gminy Grabowo w latach 2012-2019 wystąpiła jeszcze większa tendencja spadkowa. **Udział ludności w wieku przedprodukcyjnym zmniejszył się o 4,7%, a dynamika spadku wyniosła -21,86%.**

Tabela 5. Odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym w ogóle ludności w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
POLSKA	18,3	18,2	18,0	18,0	17,9	18,0	18,1	18,1
PODLASKIE	18,2	17,9	17,7	17,4	17,4	17,4	17,4	17,5
Powiat kolneński	20,7	19,9	19,4	18,9	18,6	18,2	17,9	17,6
Grabowo	21,5	20,4	19,4	19,1	18,5	18,1	18,1	16,8

Źródło: GUS/BDL

W przypadku ludności w wieku produkcyjnym gmina Grabowo charakteryzowała się wyższym udziałem tej kategorii wiekowej wśród mieszkańców (63,7%) w porównaniu do średniej krajowej (60,0%), wojewódzkiej (61,0%) i porównywalnej z powiatem (63,7%).

W latach 2012-2019 w kraju i województwie obserwowany był trend spadkowy w zakresie udziału ludności w wieku produkcyjnym w ogóle mieszkańców. Gmina Grabowo oraz powiat kolneński cechowały się wzrostową dynamiką tego odsetka. W przypadku kraju udział ludności w wieku produkcyjnym zmniejszył się w latach 2012-2019 o 3,9% (dynamika spadku wyniosła 6,1%), w przypadku województwa o 2,7% (dynamika -4,24%). W przypadku powiatu kolneńskiego nastąpił wzrost o 0,8% (dynamika 1,27%), a w przypadku gminy Grabowo udział ludności w wieku produkcyjnym wzrósł o 2,2 % (dynamika zmian wynosiła 3,8%).

Tabela 6. Odsetek ludności w wieku produkcyjnym w ogóle ludności w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
POLSKA	63,9	63,4	63,0	62,4	61,8	61,2	60,6	60,0
PODLASKIE	63,7	63,6	63,4	63,1	62,7	62,2	61,7	61,0
Powiat kolneński	62,9	63,6	63,7	63,8	63,8	63,8	63,7	63,7
Grabowo	61,5	62,5	62,9	63,4	63,8	63,5	63,1	63,7

Źródło: GUS/BDL

W 2019 roku ludność w wieku 65 i więcej lat stanowiła 19,5% mieszkańców gminy Grabowo, tj. mniej niż wynosiła średnia krajowa (21,9%), średnia wojewódzka (21,5%), ale więcej niż dla powiatu (18,8%).

W analizowanych jednostkach administracyjnych w latach 2012-2019 udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ogóle mieszkańców zwiększał się, choć dynamika przyrostu odsetka była zróżnicowana. W gminie Grabowo tempo wzrostu odsetka osób w wieku poprodukcyjnym wyniosło 14,7%. Nieco mniejszy wzrost miał miejsce w obrębie powiatu (dynamika 14,6%). Szybciej proces ten

postępował w skali województwa (dynamika 18,8%) i kraju (dynamika 23,03%). Relatywnie szybki wzrost odsetka osób w wieku poprodukcyjnym świadczy o postępującym procesie starzenia się społeczeństwa.

Tabela 7. Odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym w ogólnej ludności w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
POLSKA	17,8	18,4	19,0	19,6	20,2	20,8	21,4	21,9
PODLASKIE	18,1	18,5	19,0	19,4	19,9	20,4	20,9	21,5
Powiat kolneński	16,4	16,6	17,0	17,3	17,6	18,0	18,4	18,8
Grabowo	17,0	17,2	17,6	17,5	17,7	18,4	18,8	19,5

Źródło: GUS/BDL

Na tle analizowanych jednostek gmina Grabowo charakteryzowała się nieznacznie wyższym średniorocznym poziomem wskaźnika urodzeń żywych na 1000 ludności. W okresie od 2012 do 2019 roku wynosił on średniorocznie 10,02, podczas gdy w skali kraju na 1000 ludności rodziło się 9,91 dzieci, w województwie podlaskim 9,48 dzieci, a w powiecie kolneńskim 9,15 dzieci.

Tabela 8. Urodzenia żywe na 1000 ludności w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Średnio
POLSKA	10,02	9,60	9,75	9,60	9,95	10,46	10,11	9,77	9,91
PODLASKIE	9,30	8,88	9,24	9,09	9,58	10,17	9,97	9,62	9,48
Powiat kolneński	9,65	8,61	9,01	8,56	10,01	9,10	9,13	9,15	9,15
Grabowo	11,69	7,69	9,72	10,38	8,98	13,06	11,10	7,52	10,02

Źródło: GUS/BDL

W przypadku wskaźnika zgonów na 1000 ludności gmina Grabowo charakteryzowała się niższymi wartościami. Wskaźnik ten w ujęciu średniorocznym dla okresu od 2012 do 2019 roku przyjmował wartość niższą niż w kraju, województwie i powiecie. Na 1000 mieszkańców gminy przypadało 9,96 zgonów. Wyższe niż w gminie okazały się wartości dla powiatu (10,28 zgonów na 1000 ludności), województwa (10,35) i kraju (10,27). W roku 2019 wskaźnik ten dla gminy Grabowo (7,52) był najniższy w porównaniu do analizowanych jednostek: kraju (9,77), województwa (9,62) i powiatu (9,15).

Tabela 9. Zgony na 1000 ludności w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Średnio
POLSKA	9,99	10,06	9,78	10,27	10,10	10,48	10,78	10,67	10,27
PODLASKIE	9,88	10,16	9,93	10,34	10,33	10,57	10,97	10,60	10,35
Powiat kolneński	9,22	11,20	9,87	10,25	9,70	10,28	10,97	10,77	10,28
Grabowo	7,61	10,72	11,95	10,95	8,98	9,09	10,82	9,55	9,96

Źródło: GUS/BDL

Na tle analizowanych jednostek administracyjnych gmina Grabowo wyróżniała się wyższym i przy tym nieznacznie dodatnim przyrostem naturalnym na 1000 ludności (0,07 średniorocznie dla okresu od 2012 do 2019 roku). Wskaźnik ten przyjmował w gminie wartości dodatnie w roku 2017 i 2018. W pozostałych latach wskaźnik ten był ujemny, a w roku 2019 wartość wskaźnika w gminie była najniższa na tle analizowanych jednostek (-2,02).

Tabela 10. Przyrost naturalny na 1000 ludności w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Średnio
POLSKA	0,04	-0,46	-0,03	-0,67	-0,15	-0,02	-0,68	-0,91	-0,36
PODLASKIE	-0,58	-1,28	-0,69	-1,24	-0,76	-0,40	-1,00	-0,98	-0,87
Powiat kolneński	0,43	-2,59	-0,86	-1,68	0,31	-1,19	-1,84	-1,62	-1,13
Grabowo	4,08	-3,02	-2,22	-0,56	0,00	3,98	0,28	-2,02	0,07

Źródło: GUS/BDL

Gmina Grabowo charakteryzowała się korzystniejszą sytuacją w odniesieniu do liczby zawieranych małżeństw w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (5,3), w porównaniu do w kraju (5,0), województwa (5,0), ale nieco mniej korzystną niż powiat kolneński (5,4).

Tabela 11. Małżeństwa zawarte na 1000 mieszkańców w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Średnio
POLSKA	5,3	4,7	4,9	4,9	5,0	5,0	5,0	4,8	5,0
PODLASKIE	5,3	4,7	5,1	5,1	5,3	5,0	5,0	4,7	5,0
Powiat kolneński	6,0	4,7	5,4	5,4	6,1	5,6	4,7	5,4	5,4
Grabowo	6,3	4,9	6,4	4,2	6,7	4,3	4,3	5,2	5,3

Źródło: GUS/BDL

Kolejne zagadnienia demograficzne dotyczą migracji. Nowi mieszkańcy przybywający w celach mieszkaniowych na teren gminy Grabowo to przede wszystkim mieszkańcy wsi. Liczba osób meldujących się najwyższa była w 2019 roku (26 osób), najniższa w 2018 roku (11 osób).

Tabela 12. Zameldowania w gminie Grabowo w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015 ³	2016	2017	2018	2019	Średnio
zameldowania ogółem	19	16	15	-	12	13	11	26	14,0
zameldowania z miast	2	7	6	7	3	4	3	5	4,6
zameldowania ze wsi	16	6	8	6	8	9	8	18	9,9
zameldowania z zagranicy	1	3	1	0	1	0	0	3	1,1

Źródło: GUS/BDL

Gmina Grabowo traciła również mieszkańców w wyniku migracji poza obszar gminy. Odptyw mieszkańców gminy związany był głównie z wyprowadzką do miasta. W analizowanym okresie pomiędzy 2012 a 2019 rokiem odnotowano pojedyncze przypadki migracji zagranicznej.

Tabela 13. Wymeldowania w gminie Grabowo w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Średnio
wymeldowania ogółem	37	50	65	0	42	56	70	45	45,6
wymeldowania do miast	26	31	43	22	28	35	47	37	33,6
wymeldowania na wieś	10	19	18	12	14	21	23	8	15,6
wymeldowania za granicę	1	0	4	0	0	0	0	0	0,6

Źródło: GUS/BDL

Dane dotyczące migracji, tj. zameldowań i wymeldowań, pozwalają stwierdzić, iż w okresie od 2012 do 2019 roku z gminy Grabowo więcej osób wyjeżdżało niż przyjeżdżało.

³ GUS nie podaje danych dot. zameldowań ogółem dla 2015 roku

Tabela 14. Saldo migracji wewnętrznych w gminie Grabowo w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015 ⁴	2016	2017	2018	2019	Suma
Grabowo	-18	-34	-50	0	-30	-43	-59	-19	-253

Źródło: GUS/BDL

W przeliczeniu na 1000 mieszkańców gminę Grabowo w 2019 r. cechowało wysokie ujemne saldo migracji, wynoszące -5,5, przy nieznacznie niższym saldzie ujemnym dla powiatu (-5,1) i znacznie niższym dla województwa (-1,7) oraz nieznacznie dodatnim saldzie dla kraju. Wskazuje to na dużą dynamikę odpływu mieszkańców gminy.

Tabela 15. Saldo migracji na 1000 osób w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015 ⁵	2016	2017	2018	2019	Średnio
POLSKA	-0,2	-0,5	-0,4	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	-0,1
PODLASKIE	-1,5	-2,1	-1,9	0,0	-1,1	-1,4	-1,7	-1,7	-1,4
Powiat kolneński	-5,6	-6,9	-5,2	0,0	-5,5	-6,9	-8,1	-5,1	-5,4
Grabowo	-4,9	-9,3	-13,9	0,0	-8,4	-12,2	-16,8	-5,5	-8,9

Źródło: GUS/BDL

Analiza porównawcza gminy Grabowo z gminami o podobnej funkcji w przestrzeni województwa podlaskiego uzupełnia spojrzenie diagnostyczne w wybranych obszarach tematycznych. W tym celu wykorzystano narzędzie opracowane przez Związek Miast Polskich w ramach projektu „Monitoring rozwoju lokalnego na poziomie miejskim i wewnątrz-miejskim” finansowanego przez Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020.

Monitor Rozwoju Lokalnego (MRL) to narzędzie pozwalające na syntetyczną ocenę potencjału społeczno-ekonomicznego gminy w czasie i w relacji do innych gmin o podobnej funkcji w strukturze osiedleńczej kraju. Nie jest to zatem ocena w kategoriach bezwzględnych – a zawsze w porównaniu z tym co dzieje się w jednostkach samorządu terytorialnego, stanowiących grupę porównawczą.

Do analizy porównawczej wybrano 21 gmin wiejskich z podregionu łomżyńskiego: Boćki, Brańsk, Czyże, Dziadkowice, Grodzisk, Klukowo, Kolno, Kołaki Kościelne, Kulesze Kościelne, Mały Płock, Nowe Piekuty, Perlejewo, Przytuły, Rutki, Sokoły, Szumowo, Śniadowo, Turośl, Wizna, Wysokie Mazowieckie, Wyszki.

Wskaźnik zmiany liczby mieszkańców w ostatnich 5 latach jako % ludności w roku bazowym wskazuje na niekorzystną sytuację demograficzną gminy Grabowo. W gminie obserwowano malejącą liczbę mieszkańców, większą niż średnia w grupie porównawczej.

Nieco korzystniej na tle grupy porównawczej kształtowała się w gminie Grabowo relacja liczby ludności w wieku poprodukcyjnym do ludności w wieku przedprodukcyjnym. W 2018 roku wskaźnik ten w gminie Grabowo wynosił 103,7 przy średniej w grupie porównawczej wynoszącej 110,5. Zarówno w gminie, jak też w odniesieniu do średniej w grupie porównawczej widoczny był wzrost wartości wskaźnika na linii czasu, co należy uznać za zjawisko niekorzystne.

⁴ Dane dla 2015 dot. salda migracji wewnętrznych (GUS nie podaje danych dot. salda ogółem dla 2015 roku)

⁵ Dane dla 2015 dot. salda migracji wewnętrznych (GUS nie podaje danych dot. salda ogółem dla 2015 roku)

W gminie Grabowo w 2018 roku udział ludności w wieku pow. 65 roku życia wynosił 16,0% i był minimalnie mniejszy w stosunku do średniej w grupie porównawczej (16,7%). Wartość tego wskaźnika zwiększyła się od 2014 do 2018 roku.

Korzystniej na tle grupy porównawczej w gminie Grabowo kształtowała się dynamika zmian liczby mieszkańców w wieku 25-34 lat. Od 2014 do 2018 roku liczba mieszkańców w tym wieku w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wzrosła z poziomu 145 do 155,31.

Na tle grupy porównawczej w gminie Grabowo notowano wyższe, a przy tym dodatnie wskaźniki przyrostu naturalnego. Jednocześnie wyższe były wskaźniki urodzeń i dzietności kobiet.

Gmina Grabowo charakteryzowała się negatywnie na tle grupy porównawczej pod względem wartości wskaźników salda migracji. W całym analizowanym okresie od 2014 do 2018 roku były one ujemne, podobnie jak w przypadku średniej w grupie porównawczej.

Niepokojącym zjawiskiem w gminie Grabowo jest wzrost liczby notowanych rozwodów w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Wartość wskaźnika była mniejsza w porównaniu do średniej dla grupy porównawczej.

Tabela 16. Wybrane dane sfery demografii ujęte w analizie porównawczej

Wskaźnik	Obszar	2014	2015	2016	2017	2018
Zmiana liczby mieszkańców w ostatnich 5 latach jako % ludności w roku bazowym	Gmina Grabowo	-2,6	-2,1	-3,5	-2,9	-2,8
	Grupa porównawcza	-1,5	-1,56	-1,57	-1,65	-1,83
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	Gmina Grabowo	90,8	91,2	95,9	101,4	103,7
	Grupa porównawcza	98,5	101,8	105,0	107,9	110,5
Wskaźnik starości – odsetek osób w wieku 65 lat i więcej	Gmina Grabowo	15,1	15,1	15,2	15,6	16,0
	Grupa porównawcza	15,5	15,8	16,1	16,4	16,8
Liczba mieszkańców w wieku 25-34 lata na 1000 mieszkańców	Gmina Grabowo	145,0	145,0	151,0	151,0	155,3
	Grupa porównawcza	152,1	152,4	152,9	152,7	151,8
Przyrost naturalny w ostatnich 3 latach na 1000 ludności	Gmina Grabowo	-1,1	-5,9	-2,8	3,4	4,3
	Grupa porównawcza	-4,6	-5,5	-5,5	-5,7	-5,9
Urodzenia żywe na 1000 ludności	Gmina Grabowo	9,8	10,3	9	13	11,1
	Grupa porównawcza	10,1	9,7	9,9	10,5	10,0
Współczynnik dzietności kobiet – urodzenia żywe na 1000 kobiet w wieku 15-49 lat	Gmina Grabowo	39,3	41,3	36,8	53,4	47,45
	Grupa porównawcza	43,2	41,6	42,6	45,7	43,6
Saldo migracji na 1000 osób (średnia 3-letnia)	Gmina Grabowo	-9,4	-11,5	-11,2	-10,6	-12,5
	Grupa	-2,7	-2,9	-2,9	-3,1	-3,3

Wskaźnik	Obszar	2014	2015	2016	2017	2018
	porównawcza					
Liczba rozwodów na 100 zawartych małżeństw	Gmina Grabowo	17,8	21,7	18,6	18,3	21,4
	Grupa porównawcza	27,8	27,8	26,9	28,3	26,9

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

2.2. Sytuacja mieszkaniowa

W 2019 roku na terenie gminy Grabowo znajdowało się 787 budynków mieszkalnych, a zasoby mieszkaniowe w gminie tworzyły 934 mieszkania, składające się z 4 085 izb o łącznej powierzchni 93 553 m². Analiza danych dotyczących zasobów mieszkaniowych w latach 2012-2019 wskazuje na minimalny rozwój gminy w tym obszarze. **W analizowanym okresie liczba budynków mieszkalnych w gminie zwiększyła się o 1,5%, mieszkań o 1,3%, a izb o 2,4%. Całkowita powierzchnia użytkowa mieszkań wzrosła w latach 2012-2019 o 2,9%.**

Tabela 17. Budynki mieszkalne i zasoby mieszkaniowe w gminie w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Zmiana
budynki mieszkalne	775	775	779	780	783	785	786	787	1,5%
mieszkania	922	922	926	927	930	932	933	934	1,3%
izby	3 991	3 991	4 029	4 037	4 059	4 072	4 079	4 085	2,4%
powierzchnia użytkowa mieszkań (m ²)	90 886	90 886	92 057	92 308	92 918	93 220	93 450	93 553	2,9%

Źródło: GUS/BDL

Dane GUS wskazują, że w 2018 roku komunalne zasoby mieszkaniowe gminy Grabowo liczyły 19 mieszkań i 4 lokale socjalne.

W 2019 roku na 1000 mieszkańców gminy Grabowo przypadało 274,8 mieszkań, tj. o 9,6% mieszkania więcej niż w 2012 roku. Był to wynik najniższy na tle analizowanych jednostek: niższy niż średnia dla Polski (385,9 mieszkania na 1000 ludności), województwa podlaskiego (390,8 mieszkania), powiatu kolneńskiego (290,2 mieszkania).

Rozwój mieszkalnictwa i stopniowa poprawa sytuacji mieszkaniowej sprawiła, że w latach 2012-2019 w analizowanych jednostkach administracyjnych nastąpił kilkuprocentowy wzrost wskaźnika liczby mieszkań na 1000 mieszkańców. Wartości wskaźników wzrosły w analizowanym okresie, o ile jednak w przypadku gminy Grabowo liczba mieszkań w przeliczeniu na 1000 mieszkańców zwiększyła się o 23,4 mieszkania, to w skali kraju był to wzrost o 29,8 mieszkania, w województwie o 33,2 mieszkania, a w powiecie o 27,3 mieszkania.

Tabela 18. Mieszkania na 1000 mieszkańców w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Zmiana
POLSKA	356,1	359,9	363,4	367,3	371,3	375,7	380,5	385,9	8,4%
PODLASKIE	357,6	361,9	366,1	370,8	375,2	379,9	384,8	390,8	9,3%
Powiat kolneński	262,9	266,6	269,9	272,5	275,5	278,9	283,2	290,2	10,4%
Grabowo	251,4	253,3	258,9	258,9	262,6	263,6	268,3	274,8	9,3%

Źródło: GUS/BDL

Przeciętne mieszkanie w gminie Grabowo (100,2 m²) okazało się większe niż wynosiła średnia krajowa (74,4 m²), wojewódzka (77,1m²) i powiatowa (88,5m²). Warto również dodać, iż przeciętne mieszkania są coraz większe, ich powierzchnia użytkowa wzrastała z każdym rokiem, niezależnie od lokalizacji.

Tabela 19. Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Zmiana
POLSKA	72,8	73,1	73,4	73,6	73,8	74,0	74,2	74,4	2,2%
PODLASKIE	75,4	75,6	75,9	76,1	76,4	76,6	76,9	77,1	2,3%
Powiat kolneński	86,4	86,7	87,1	87,4	87,8	88,2	88,5	88,5	2,4%
Grabowo	98,6	98,6	99,4	99,6	99,9	100,0	100,2	100,2	1,6%

Źródło: GUS/BDL

Rokrocznie zwiększała się przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę, a zjawisko to występowało we wszystkich analizowanych poziomach administracyjnych. W 2019 roku na 1 osobę w gminie Grabowo przypadało 27,5m² powierzchni mieszkania, tj. mniej niż średnio w Polsce (28,7 m²) i w województwie (30,1 m²), ale więcej niż w powiecie (25,7 m²).

Tabela 20. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Zmiana
POLSKA	25,9	26,3	26,7	27,0	27,4	27,8	28,2	28,7	10,8%
PODLASKIE	27,0	27,4	27,8	28,2	28,7	29,1	29,6	30,1	11,5%
Powiat kolneński	22,7	23,1	23,5	23,8	24,2	24,6	25,1	25,7	13,2%
Grabowo	24,8	25,0	25,7	25,8	26,2	26,4	26,9	27,5	10,9%

Źródło: GUS/BDL

Analiza porównawcza gminy Grabowo z gminami o podobnej funkcji w podregionie łomżyńskim wskazuje na gorszą dostępność do zasobu mieszkaniowego. W 2018 roku w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w gminie Grabowo było 268,3 mieszkań, natomiast w grupie porównawczej wskaźnik ten wynosił 313,91 mieszkań. Dynamika przyrostu nowych mieszkań, a tym samym zmiany wartości nasycenia mieszkaniami w relacji do liczby ludności w gminie Grabowo była nieco mniejsza w porównaniu do średniej w grupie porównawczej.

Gmina Grabowo charakteryzowała się wyższym od średniej dla grupy porównawczej wskaźnikiem liczby zamieszkałych lokali komunalnych na 1000 mieszkańców, co wskazuje na lepszą na tle średniej dostępność do tej kategorii mieszkań w gminie. Jednocześnie wskaźnik na linii czasu zmniejszał się, osiągając w 2018 roku wartość 5,46 lokali komunalnych na 1000 mieszkańców, przy średniej w grupie porównawczej wynoszącej 4,63.

Mniej korzystnie na tle grupy porównawczej w gminie Grabowo kształtowała się dynamika przyrostu nowych mieszkań w relacji do liczby mieszkańców. W 2018 roku na 1000 mieszkańców miasta przypadało (jako średnia trzyletnia) 0,9 oddanych mieszkań do użytkowania, przy średniej w grupie porównawczej wynoszącej również 1,88.

W gminie Grabowo odsetek ogółu mieszkań wyposażonych w instalację wodociągową wynosił w 2018 roku 82,1% i był niższy od średniej w grupie porównawczej, która wynosiła 88,44%. W gminie Grabowo nieznacznie wyższy był odsetek mieszkań wyposażonych w centralne ogrzewanie. Wynosił 66,99% przy średniej w grupie porównawczej wynoszącej 64,43%.

Mieszkania w gminie Grabowo w 2018 roku nie miały dostępu do gazu sieciowego (0%). Wartość tego wskaźnika na tle grupy porównawczej wynosiła 6,07%.

Przeciętna powierzchnia mieszkania w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2018 roku wynosiła w gminie Grabowo 26,9m² i była niższa od średniej w grupie porównawczej (28,36m²).

Gmina Grabowo charakteryzowała się na tle grupy porównawczej wyższą w stosunku do średniej, powierzchnią użytkową lokali komunalnych i socjalnych w przeliczeniu na mieszkańca. Jednocześnie w gminie Grabowo na tle grupy porównawczej niższy **był odsetek zadłużonych lokali komunalnych**, w 2018 roku wynosił 15,79% przy średniej w grupie porównawczej wynoszącej 20,81%.

Na tle grupy porównawczej gmina Grabowo charakteryzowała się podobną relacją dochodów mieszkańców do cen mieszkań. Za średnie miesięczne wynagrodzenie brutto w gminie Grabowo można było zakupić 1,43 m² mieszkania.

W gminie Grabowo widoczna była nieco większa aktywność transakcyjna na rynku mieszkaniowym. Liczba sprzedanych mieszkań w ramach transakcji rynkowych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w 2018 roku wynosiła 1,61, przy średniej w grupie porównawczej wynoszącej 1,36.

Tabela 21. Wybrane dane odnoszące się do sfery mieszkalnictwa ujęte w analizie porównawczej

Wskaźnik	Obszar	2014	2015	2016	2017	2018
Liczba mieszkań na 1000 mieszkańców	Gmina Grabowo	259	259	263	264	268
	Grupa porównawcza	302	305	308	311	314
Liczba zamieszkaných lokali komunalnych na 1000 mieszkańców	Gmina Grabowo	6,0	5,9	5,6	5,7	5,5
	Grupa porównawcza	4,9	4,9	4,8	4,8	4,6
Średnia trzyletnia liczby mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności	Gmina Grabowo	0,8	0,8	1,1	0,9	0,9
	Grupa porównawcza	1,8	1,8	1,8	1,8	1,9
Odsetek ogółu mieszkań wyposażonych w instalację wodociągową	Gmina Grabowo	82	82	82	82	82
	Grupa porównawcza	88	88	88	88	88
Odsetek ogółu mieszkań wyposażonych w centralne ogrzewanie	Gmina Grabowo	66,6	66,7	66,8	66,8	67,0
	Grupa porównawcza	63,6	63,8	64,0	64,2	64,4

Wskaźnik	Obszar	2014	2015	2016	2017	2018
Odsetek ogółu mieszkań wyposażonych w gaz sieciowy (%)	Gmina Grabowo	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Grupa porównawcza	5,9	5,9	5,9	6,0	6,0
Przeciętna powierzchnia mieszkania na 1 osobę w m ²	Gmina Grabowo	25,7	25,8	26,2	26,4	26,9
	Grupa porównawcza	27,0	27,3	27,6	28,0	28,4
Przeciętna powierzchnia użytkowa lokali będących w dyspozycji gminy	Gmina Grabowo	56,5	55,6	56,0	56,0	55,6
	Grupa porównawcza	47,9	47,8	47,9	47,9	46,3
Przeciętna powierzchnia użytkowa lokali socjalnych	Gmina Grabowo	43,3	43,3	43,3	43,3	43,2
	Grupa porównawcza	37,4	37,0	37,0	37,2	19,8
Odsetek zadłużonych lokali będących w dyspozycji gminy (%)	Gmina Grabowo	9,1	9,5	15,0	15,0	15,8
	Grupa porównawcza	22,1	20,8	21,3	21,3	20,8
Powierzchnia mieszkania za jaką można kupić za przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto	Gmina Grabowo	0,0	1,5	1,6	1,8	1,4
	Grupa porównawcza	0,0	1,4	1,3	1,4	1,4
Liczba lokali mieszkalnych sprzedanych w ramach transakcji rynkowych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców	Gmina Grabowo	0,0	0,6	1,3	1,0	1,6
	Grupa porównawcza	0,0	1,2	1,3	1,6	1,8

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

2.3. Pomoc społeczna

Głównym organizatorem pomocy społecznej na terenie gminy jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grabowie, z siedzibą przy ul. Gen. Wł. Sikorskiego 1.

Do zakresu działań Ośrodka należy realizacja zadań statutowych należących do właściwości gminy z zakresu pomocy społecznej, zgodnie z obowiązującymi przepisami i potrzebami. Pomoc Społeczna ma na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne środki, możliwości i uprawnienia.

Beneficjentami ośrodka pomocy społecznej w 2019 r. było 158 osób, w tym 155 osób poniżej kryterium dochodowego oraz 3 osoby powyżej kryterium dochodowego. W 2019 r. 1 podopieczny z gminy korzystał z placówki stacjonarnej pomocy społecznej, tj. domu opieki społecznej.

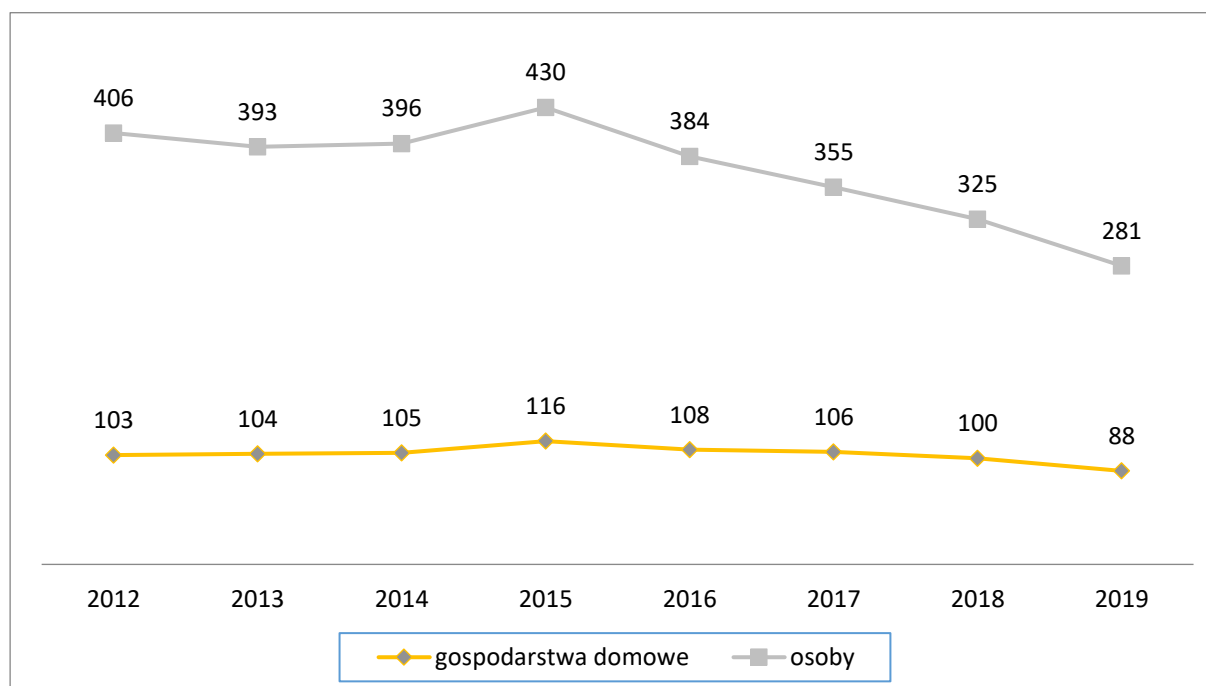

W ramach placówki wsparcia utworzono w 2017 r. Klub Senior+ w Chełchach. Klub jest stałym miejscem spotkań seniorów, którzy uczestniczą w zajęciach kulturalnych, edukacyjnych i rehabilitacyjno-ruchowych.⁶

Dane Głównego Urzędu Statystycznego wskazują, że w 2019 roku w gminie Grabowo ze **środowiskowej pomocy społecznej** korzystało 88 gospodarstw domowych, liczących łącznie 281 osób. W analizowanym okresie maksymalna liczba gospodarstw domowych i osób objętych środowiskową pomocą społeczną wystąpiła w 2015 roku. Z pomocy skorzystało wtedy 116 gospodarstw domowych i 430 osób.

W liczbie gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w gminie w latach 2012-2019 widoczna jest tendencja malejąca. Ogółem liczba gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w gminie w 2019 roku była o 14,6% niższa niż w 2012 roku. W przypadku osób korzystających z pomocy również wystąpiła tendencja malejąca, a ponadto jej dynamika okazała się większa. W latach 2012-2019 liczba osób objętych pomocą zmniejszyła się o 30,8%.

Wykres 2. Gospodarstwa domowe i osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej w gminie Grabowo w latach 2012-2019

Źródło: GUS/BDL

Gmina Grabowo cechowała się wyższym zasięgiem korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w porównaniu z innymi analizowanymi jednostkami. **W 2019 roku udział beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności gminy ogółem wynosił 8,1%, tj. więcej niż w skali kraju (4,6%), województwa (6,1%), powiatu kolneńskiego (7,9%).** Wskaźnik ten w gminie w analizowanym okresie pomiędzy 2012 a 2019 rokiem zmniejszył się o 26,4%.

⁶ Raport o stanie gminy za 2019 r.

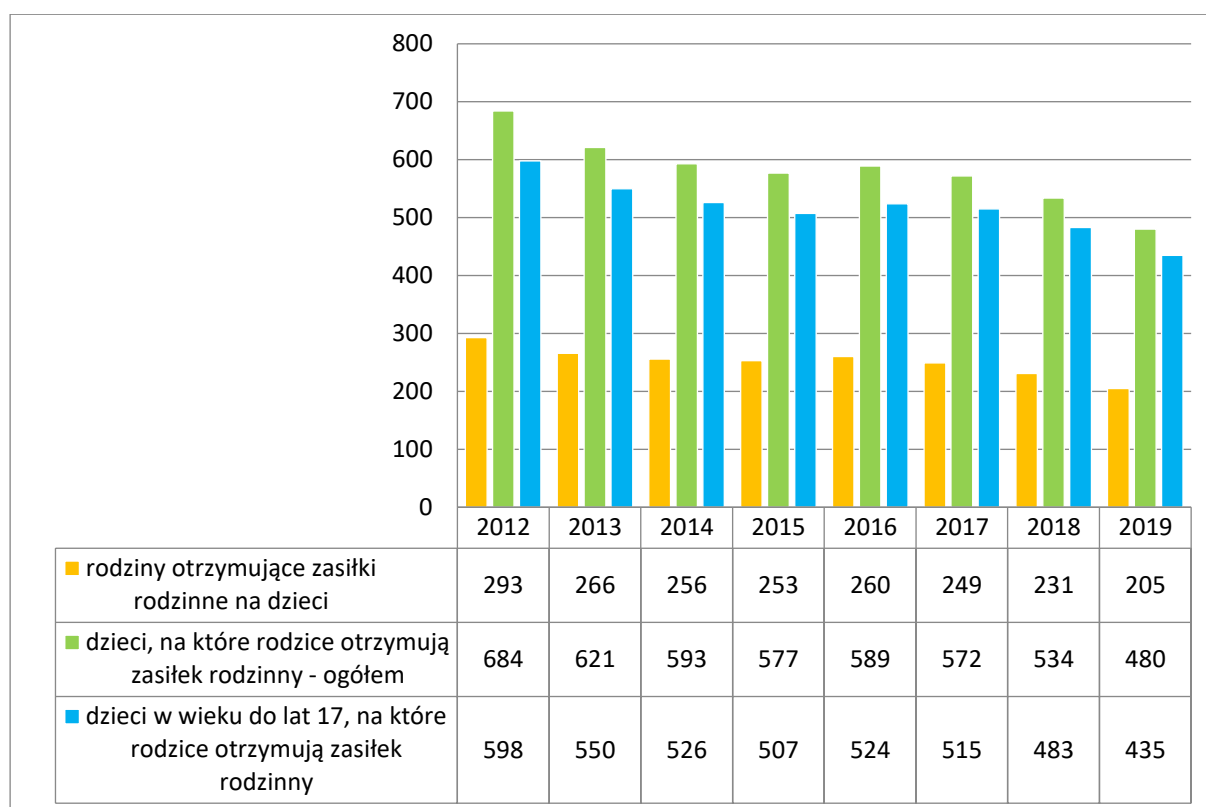
Tabela 22. Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
POLSKA	8,1	8,3	7,7	7,1	6,5	5,7	5,1	4,6
PODLASKIE	9,8	10,3	9,6	9,0	8,2	7,3	6,7	6,1
Powiat kolneński	13,9	14,1	13,1	12,3	11,5	10,1	9,4	7,9
Grabowo	11,0	10,8	11,0	12,1	10,8	10,1	9,3	8,1

Źródło: GUS/BDL

W 2019 roku ze świadczeń rodzinnych w gminie Grabowo korzystało 205 rodzin i była to najmniejsza liczba w analizowanym okresie. Zasiłki rodzinne wypłacane były na łącznie na 480 dzieci, z czego 435 były to dzieci w wieku do 17 lat (91%). W porównaniu do 2012 roku liczba rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci zmniejszyła się w gminie o 30%, a liczba dzieci, na które były wypłacane te świadczenia spadła o 29,8%.

Wykres 3. Korzystający ze świadczeń rodzinnych w gminie Grabowo w latach 2012-2019

Źródło: GUS/BDL

Z danych statystycznych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Grabowie wynika, że na dzień 31 grudnia 2019 r. 241 rodzin otrzymywało zasiłki rodzinne na dzieci, w których było 513 dzieci.⁷

Analiza porównawcza gminy Grabowo z podobnymi jednostkami samorządu terytorialnego z otoczenia uzupełnia diagnozę odnoszącą się do zagadnień pomocy społecznej.

Na tle grupy porównawczej gmina Grabowo charakteryzowała się większą liczbą osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. W 2018 roku wskaźnik ten wynosił 93,47, przy średniej dla grupy porównawczej wynoszącej 85,38. Dynamika

⁷ Raport o stanie gminy za 2019

spadku liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej zarówno w gminie Grabowo jak też w grupie porównawczej była podobna. W przypadku liczby gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej na tle grupy porównawczej gmina Grabowo wypadła także mniej korzystnie.

W gminie Grabowo w przeliczeniu na mieszkańca przypadała większa kwota dotacji na zadania zlecone z zakresu pomocy społecznej w porównaniu do średniej w grupie porównawczej. W 2018 roku wartość tego wskaźnika w gminie Grabowo wynosiła 440,44 zł, średnia w grupie porównawczej wynosiła 360,71 zł. W gminie Grabowo kwoty wydatków na 1 mieszkańca na zadania własne z zakresu pomocy społecznej były wyższe od średniej w grupie porównawczej. W 2018 roku na 1 mieszkańca gminy przypadało 228,86 zł tej kategorii wydatków, przy średniej w grupie porównawczej wynoszącej 205,59 zł.

Tabela 23. Wybrane dane odnoszące się do sfery pomocy społecznej

Wskaźnik	Obszar	2014	2015	2016	2017	2018
Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej na 1000 mieszkańców	Gmina Grabowo	110,7	120,1	108,4	100,4	93,5
	Grupa porównawcza	126,6	117,2	106,4	93,5	85,4
Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej na 1000 mieszkańców	Gmina Grabowo	29,4	32,4	30,5	30,0	28,8
	Grupa porównawcza	39,1	37,0	34,9	32,4	30,7
Kwota dotacji na zadania zlecone z zakresu pomocy społecznej przypadająca na 1 mieszkańca	Gmina Grabowo	448	447	738	592	440
	Grupa porównawcza	373	371	596	479	361
Kwota wydatków na zadania własne z zakresu pomocy społecznej przypadająca na 1 mieszkańca	Gmina Grabowo	178	196	208	224	229
	Grupa porównawcza	200	207	207	203	206

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

2.4. Kultura, sport, rekreacja

Na terenie gminy Grabowo zaplecze kulturalne tworzą:

- Gminny Ośrodek Kultury,
- Biblioteka Publiczna Gminy Grabowo.

Zadania gminnej instytucji kultury realizuje Gminny Ośrodek Kultury w Grabowie i Klub Senior+ w Chełcach, który oprócz działań nakierowanych na osoby starsze, prowadzi także działalność kulturalno-oświatową na rzecz lokalnej społeczności. Działają ponadto świetlice w Grabowie, Surlach, Ciemiance i Siwkach. Świetlice w Grabowie i Surałach dostosowane są do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Przy Gminnym Ośrodku Kultury funkcjonuje zespół ludowy „Grabowianie”, zrzeszający 14 osób. W ramach działalności zespołu organizowane są zajęcia muzyczno-instrumentalne, wokalne i chór.

W 2019 r. Gminny Ośrodek Kultury zorganizował 27 wydarzeń, w których wzięło udział 1100 osób:

- 2 koncerty,
- 2 prelekcje (spotkania, wykłady),
- 3 imprezy turystyczne i sportowo-rekreacyjne,
- 4 konkursy,
- 2 pokazy teatralne,
- 4 warsztaty artystyczne,
- 4 wystawy fotograficzne,
- 6 wydarzeń interdyscyplinarnych.

Do najważniejszych wydarzeń w 2019 r. należały:

- „W przedwojennym Grabowie” – podsumowanie projektu „Przenikania – my w przedwojennym kostiumie i fotografii,
- „Piknik z Dniem Ojca” – rekreacyjno-rozrywkowa impreza dla rodzin.

Wg danych GUS w gminie Grabowo w 2019 roku działała 1 grupa artystyczna (o 4 mniej niż w 2012 r.), 1 klub/ koło/ sekcja o 3 mniej niż w 2012 roku). Ogółem w gminie w 2019 roku odbyło się 27 imprez masowych. Liczba imprez masowych organizowanych w gminie wzrosła w latach 2012-2019 (o 11, tj. o 68,75%).

Tabela 24. Centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice w gminie Grabowo w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	zmiana
ogółem	1	1	1	1	1	1	1	1	0,00%
grupy artystyczne	5	4	3	5	4	3	2	1	-80,00%
koła / kluby / sekcje	4	1	1	0	0	0	0	1	-75,00%
imprezy	16	8	9	19	21	10	30	27	68,75%

Źródło: GUS/BDL

Wg danych GUS w 2019 roku do grupy artystycznej w gminie Grabowo należało 16 osób. Liczba członków grup artystycznych podlegała wahaniom w latach 2012-2019, przy czym maksimum, na poziomie 67 członków, wystąpiło w 2015 roku.

W 2019 roku w gminie było 16 członków klubu/koła, podczas gdy w roku 2012 liczba ich liczba wynosiła 49 (spadek o 67,35%).

Z kolei w imprezach artystycznych mieszkańcy gminy najliczniej uczestniczyli w 2016 r. Wówczas liczba uczestników imprez wynosiła 2 410. Minimalny poziom miał miejsce w 2017 r. Wtedy to w imprezach udział wzięło 950 mieszkańców gminy. W 2019 r. w imprezach wzięło udział 1100 mieszkańców, tj. o 35,67% mniej niż w 2012 r.

Tabela 25. Członkowie grup artystycznych, klubów/kół/sekcji oraz uczestnicy imprez w gminie Grabowo w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	zmiana
członkowie grup artystycznych	55	52	22	67	49	40	28	16	-70,91%
członkowie kół / klubów / sekcji	49	10	16	0	0	0	0	16	-67,35%
uczestnicy imprez	1 710	1 440	1 200	1 255	2 410	950	2 120	1 100	-35,67%

Źródło: GUS/BDL

W grudniu 2019 r. w gminie Grabowo funkcjonowała **1 biblioteka publiczna**.

W 2019 roku Gminna Biblioteka Publiczna zorganizowała następujące wydarzenia:

- „Ferie 2019” w ramach zimowego wypoczynku dzieci i młodzieży wspólnie z Gminnym Ośrodkiem Kultury (wyjazd do kina w Łomży, spektakl teatralny, zajęcia plastyczne i taneczne dla dzieci, bal przebierańców, „Tropem Wilczym. Bieg Pamięci Żołnierzy Wyklętych”)
- lekcje biblioteczne i wycieczki wprowadzające do biblioteki dla uczniów nauczania początkowego i przedszkolaków,
- „Piknik z Dniem Ojca” – wspólnie z GOK w Grabowie,
- rodzinny konkurs wiedzy i plastyczny dla dzieci z okazji obchodów 100-lecia OSP w Grabowie,
- 2 gry terenowe („Ułańskie Echa 39”, „Tamten świat Grabowa”) w ramach realizowanego przez GOK projektu „Przenikania – my w przedwojennym kostiumie i fotografii”,
- wystawę plenerową „Sybiracy” w ramach imprezy „Pamięć Września 39”, przy współpracy Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Białym stoku,
- ogólnopolską akcję Narodowego Czytania z prezentacją noweli Bolesława Prusa „Katarzynka”,
- udział i przygotowanie prezentacji województwa podlaskiego na Dożynkach Prezydenckich w Spale.

W ramach projektu „Teatr w książce. Książka w teatrze”, przy współpracy GOK oraz Teatru Lalki i Aktora w Łomży zorganizowano szereg działań kulturalno-edukacyjnych mających na celu promocję czytelnictwa (spotkania koła teatralnego, wyjazdy do Teatru Lalki i Aktora w Łomży – udział w spektaklach, warsztatach, zajęciach scenografii). Podsumowanie przedsięwzięcia było zorganizowanie wydarzenia przygotowanego przez uczestników projektu w postaci spektaklu „Klasyka na scenie- oto nasze przedstawienie”.

Ponadto, od pięciu lat biblioteka korzysta z Programów dotacyjnych Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu. Dzięki dofinansowaniu w ramach dwóch projektów” Kraszewski. Komputery dla bibliotek 2016 i 2017” biblioteka została wyposażona w nowoczesny sprzęt komputerowy natomiast dotacje w ramach projektu „Partnerstwo dla książki” od trzech lat umożliwiają czytelnikom, przede wszystkim dzieciom, udział w różnych przedsięwzięciach kulturalno-edukacyjnych.

W 2019 roku biblioteka w Grabowie wg danych GUS dysponowała księgozbiorem na poziomie 10 944 woluminów. W porównaniu do 2012 roku księgozbiór bibliotek zwiększył się o 6,64%. W analizowanym okresie wzrosła nieznacznie liczba wypożyczeń w ciągu roku (o 1,17%) oraz liczba czytelników (o 3,96%).

Tabela 26. Biblioteki i filie w gminie Grabowo w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Zmiana
biblioteki i filie	1	1	1	1	1	1	1	1	0,00%
księgozbiór (wol.)	10 263	10 226	10 397	10 613	10 831	10 816	11 014	10 944	6,64%
wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz (wol.)	6 055	6 158	6 189	5 976	6 225	6 105	6 152	6 126	1,17%
czytelnicy w ciągu roku	278	279	282	275	283	285	288	289	3,96%

Źródło: GUS/BDL

Wg danych GUS na 1 placówkę biblioteczną w gminie Grabowo w 2019 roku przypadało 3 399 osób, tj. zdecydowanie mniej niż wynosiła średnia krajowa (4 324 osoby), średnia wojewódzka (4 585 osób), ale więcej niż powiatowa (2 718 osób).

W gminie Grabowo biblioteki dysponowały najmniejszym księgozbiorem w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w porównaniu do średnich dla powiatu, województwa i kraju. W 2019 roku na 1000 mieszkańców gminy przypadało 3 219 woluminów. Tymczasem księgozbiór bibliotek na 1000 mieszkańców Polski wynosił 3 309,8 woluminów na 1000 mieszkańców, województwa podlaskiego – 4 045,6 woluminów, a powiatu kolneńskiego 4 105,9 woluminów.

Jednocześnie należałoby zaznaczyć, że stan księgozbioru (najmniejszy księgozbiór w przeliczeniu na 1000 mieszkańców) wynika z faktu funkcjonowania w gminie tylko jednej placówki biblioteczej. Tymczasem w pozostałych analizowanych jednostkach często występują trzy takie placówki, np. biblioteka gminna i filie. Stąd dysproporcje w ilości posiadanego w gminie księgozbioru. Liczba placówek w gminie przekłada się także na wskaźniki aktywności czytelniczej. Trudno porównywać liczbę czytelników trzech placówek w gminie do czytelników jednej biblioteki, przy porównywalnej liczbie mieszkańców gminy.

Tabela 27. Księgozbiór bibliotek na 1000 ludności w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
POLSKA	3 415,7	3 402,4	3 397,6	3 379,7	3 356,4	3 339,7	3 319,2	3 309,8
PODLASKIE	3 905,7	3 894,4	4 020,1	4 048,0	4 038,5	4 070,3	4 036,5	4 045,6
Powiat kolneński	3 921,3	3 948,0	3 981,3	4 020,8	4 069,6	4 105,4	4 045,1	4 105,9
Grabowo	2 798,0	2 809,3	2 907,4	2 964,5	3 058,7	3 058,8	3 167,7	3 219,8

Źródło: GUS/BDL

Poziom wskaźnika czytelników na 1000 mieszkańców wynosił w gminie 84. W porównaniu do 2012 roku wskaźnik ten zwiększył się o 10,5%. W analizowanym okresie wskaźnik czytelników bibliotek w pozostałych analizowanych jednostkach znacznie się zmniejszył. W 2019 roku średnia liczba czytelników bibliotek publicznych na 1000 ludności dla kraju wynosiła 156 osób (o 7,14% mniej niż w 2012 roku), dla województwa – 119 czytelników bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców (o 6,3% mniej niż w 2012 roku), dla powiatu 89 (o 17,6% mniej niż w 2012 roku).

Tabela 28. Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
POLSKA	168	167	164	162	159	157	155	156
PODLASKIE	127	122	122	122	120	120	118	119
Powiat kolneński	108	104	102	95	94	93	91	89
Grabowo	76	77	78	77	79	81	82	84

Źródło: GUS/BDL

W 2019 roku przeciętny czytelnik w gminie Grabowo wypożyczył 21,2 woluminów, w porównaniu do 17,2 woluminów w kraju, 19,2 w województwie i 16,3 w powiecie.

Tabela 29. Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
POLSKA	18,9	18,5	18,3	18,0	18,1	17,5	17,1	17,2
PODLASKIE	20,4	20,4	20,6	20,2	20,2	19,5	19,3	19,2
Powiat kolneński	20,4	18,5	18,0	17,4	18,0	16,1	16,1	16,3
Grabowo	21,8	22,1	21,9	21,7	22,0	21,4	21,4	21,2

Źródło: GUS/BDL

Dane porównawcze z Monitora Rozwoju Lokalnego wskazują, że w gminie Grabowo wydatki na kulturę i dziedzictwo narodowe przypadające na 1 mieszkańca były wyższe od średniej w grupie porównawczej. W 2018 roku na 1 mieszkańca gminy przypadało 154,43 zł tej kategorii wydatków, przy średniej w grupie porównawczej wynoszącej 109,11 zł.

Tabela 30. Wydatki na kulturę i dziedzictwo narodowe przypadające na 1 mieszkańca

Wskaźnik	Obszar	2014	2015	2016	2017	2018
Wydatki na kulturę i dziedzictwo narodowe przypadające na 1 mieszkańca	Gmina Grabowo	82	76	95	126	154,43
	Grupa porównawcza	104,47	102,27	96,94	92,87	109,11

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Sport i rekreacja

W 2019 r. na terenie gminy przy dofinansowaniu Ministerstwa Sportu i Turystyki wykonano Otwarte Strefy Aktywności w Grabowie, Przyborowie i Konopkach-Monetach.

Na terenie Grabowa w sferze kultury, sportu i rekreacji działają:

- Stowarzyszenie Sportowo-Jeździeckie im. 10 Pułku Ułanów Litewskich – główny organizator cyklicznych uroczystości upamiętniających walki kawalerii polskiej w pierwszych dniach II wojny światowej. Za cele członkowie Stowarzyszenia postawili sobie organizowanie zajęć pozalekcyjnych, w tym związanych z promowaniem aktywności ruchowej, udział w imprezach jeździeckich i sportowych na terenie powiatu kolneńskiego oraz podtrzymywanie tradycji jeździeckich.
- Grabowskie Stowarzyszenie Wędkarskie Stowarzyszenie, które zajmuje się promowaniem wędkarstwa jako formy spędzania czasu wolnego, działaniem na rzecz ochrony przyrody

i racjonalnej gospodarki rybacko-wędkarskiej, upowszechnianiem racjonalnego wykorzystania wód oraz promocją kultury fizycznej.

- Koło Łowieckie Wicher, powstałe w 1966 roku. Współpracuje ze Stowarzyszeniem Sportowo-Jeździeckim w organizacji imprezy pn. "Hubertowska pogoń za lisem".
- Towarzystwo Przyjaciół Gminy Grabowo. Głównym celem działania jest podtrzymywanie tradycji narodowej i regionalnej oraz rozwój świadomości obywatelskiej i kulturowej ze szczególnym uwzględnieniem dziedzictwa narodowego. Towarzystwo jest współorganizatorem lokalnych inicjatyw, takich jak: „Bieg Tropem Wilczym”. „Pamięć Września”, organizatorem zbiórki na odnowę pomników na cmentarzu parafialnym oraz innych wydarzeń promujących dziedzictwo kulturowe gminy Grabowo

Gmina Grabowo organizuje cykliczną imprezę sportową pn. "Bieg Żołnierzy Wyklętych" - jednodniowe zawody o charakterze lokalnym. Jest to impreza otwarta dla wszystkich zainteresowanych, niezależnie od wieku.

Analiza porównawcza wskazuje, że gmina Grabowo jest przestrzenią, w której występują deficyty w obszarze aktywności sportowej mieszkańców w porównaniu do średniej dla grupy porównawczej. W 2018 roku na 1000 mieszkańców gminy brak było członków klubów sportowych, a w grupie porównawczej średnia wynosiła 16,1 osoby.

Wydatki na kulturę fizyczną, sport i rekreację przypadające na 1 mieszkańca w gminie Grabowo charakteryzowały się zdecydowanym spadkiem. W 2018 roku w przeliczeniu na mieszkańca wydatki w tej kategorii wynosiły w gminie tylko 3,05 zł, przy średniej w grupie porównawczej wynoszącej 35,35 zł.

Tabela 31. Wybrane dane odnoszące się do sfery sportu i rekreacji

Wskaźnik	Obszar	2014	2015	2016	2017	2018
Liczba członków klubów sportowych na 1000 mieszkańców	Gmina Grabowo	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Grupa porównawcza	17,0	17,1	17,2	17,3	16,1
Wydatki na kulturę fizyczną, sport i rekreację przypadające na 1 mieszkańca	Gmina Grabowo	36,0	36,0	1,0	2,0	3,0
	Grupa porównawcza	44,3	35,7	31,2	29,7	35,3

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Miejsca warte odwiedzenia w gminie Grabowo to:

- XIX wieczny zespół dworsko – parkowy z zabytkowym dworem wybudowanym przez rodzinę Wagów, parkiem krajobrazowym oraz altaną z 1925 r. We dworze przyszedł na świat słynny naukowiec, bracia Antoni i Jakub Wagowie.
- Kościół p.w. św. Jana Chrzciciela zbudowany w latach 1842- 45 wg projektu Hipolita Kossutha.
- Sowieckie fortyfikacje wojenne tzw. „Linii Mołotowa” powstałe w latach 1939-41, rozmieszczone na szlaku miejscowości Surały-Marki-Przyborowo.
- Gmina Grabowo posiada Program Opieki nad Zabytkami Gminy Grabowo na lata 2018-2021.

W gminie znajduje się 5 obiektów wpisanych do rejestru zabytków:

- Kościół w Zespole Kościoła Parafialnego św. Jana Chrzciciela w Grabowie, ul. Kościelna 7, 1825 – 1848, Nr rej. 61 z 28 kwietnia 1980 roku,
- Plebania w Zespole Kościoła Parafialnego św. Jana Chrzciciela w Grabowie, ul. Kościelna 7, 3 ćw. XIX wieku, Nr rej. A-129 z 28.04.1981 r.,
- cmentarz rzymsko-katolicki w Grabowie ul. Witosza 10, koniec XIX wieku, Nr rej. A-295 z 09.06.1987 r.,
- dwór w Zespole Dworsko-Parkowym w Grabowie ul. Witosza 10, koniec XIX wieku, Nr rej. A-130 z 28.04.1981 r.,
- park krajobrazowy w Zespole Dworsko-Parkowym w Grabowie, I poł. XIX wieku, Nr rej. A-71 z 29.04.1980 r.

2.5. Ochrona zdrowia

Usługi medyczne na terenie gminy Grabowo świadczą dwa podmioty:

- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej - Grażyna Biruta Pawłowska w Grabowie:
  - Gabinet medycyny szkolnej Witosza,
  - Gabinet pielęgniarstwa i położnictwa środowiskowego,
  - Gabinet szczepienny,
  - Gabinet zabiegowy,
  - Poradnia lekarza POZ.
- Gabinet Stomatologiczny Aneta Dorota Papież w Grabowie.

Najbliższy szpital oddalony jest od Grabowa o ok. 16 km i znajduje się w Kolnie. Jest to Szpital Ogólny w Kolnie.

Na terenie gminy funkcjonuje jedna apteka na ulicy W. Witosza 1 w Grabowie.

Wg danych GUS w 2019 roku na terenie gminy Grabowo znajdowała się 1 przychodnia (podmiot ambulatoryjny). W 2019 roku udzielono łącznie 7 485 porad. Liczba porad w gminie podlegała w latach 2011-2019 fluktuacjom.

Tabela 32. Przychodnie oraz porady lekarskie w gminie Grabowo w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Zmiana
podstawowa opieka zdrowotna - porady	8 742	8 766	7 817	8 431	7 568	7 534	7 568	7 485	-14,38%
ambulatoryjna opieka zdrowotna - porady	8 742	8 766	7 817	8 431	7 568	7 534	7 568	7 485	-14,38%

Źródło: GUS/BDL

2.6. Edukacja

W gminie Grabowo w 2019 r. funkcjonowały 3 szkoły podstawowe – w Konopkach – Monetach, Suratach i Grabowie. W 2019 r. ogólna liczba dzieci w szkołach wyniosła 330 uczniów.

W roku 2019 na terenie gminy Grabowo funkcjonowało 5 oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych, w tym 3 przy szkole w Grabowie.⁸

Wg danych GUS gmina Grabowo cechowała się niższymi spośród analizowanych jednostek wartościami wskaźnika dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat. W 2019 roku na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat do przedszkoli, punktów przedszkolnych i oddziałów przedszkolnych uczęszczało 483 dzieci. Wyższe okazały się średnie dla pozostałych jednostek: kraju (885 dzieci), województwa (879 dzieci) i powiatu (636 dzieci).

Warto zauważyć, że we wszystkich jednostkach wskaźnik przyjmował w 2019 roku wartości znacznie wyższe niż w 2012 roku, choć dynamika przyrostu była zróżnicowana i wahała się od 27 % w kraju, 30,8% w województwie, 58,2% w powiecie, aż do 75,6% w gminie Grabowo.

Tabela 33. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
POLSKA	697	741	794	842	811	847	873	885
PODLASKIE	672	703	753	813	789	831	855	879
Powiat kolneński	402	488	514	548	533	577	602	636
Grabowo	275	496	500	504	500	466	409	483

Źródło: GUS/BDL

W 2019 roku sieć szkół podstawowych w gminie Grabowo tworzyły 3 placówki. Według danych GUS do szkół podstawowych w gminie w 2019 roku uczęszczało łącznie 272 uczniów. Liczba uczniów szkół podstawowych w gminie w latach 2012-2019 zwiększyła się o 3,8%.

Tabela 34. Szkoły podstawowe, uczniowie i absolwenci w gminie Grabowo w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Zmiana
ogółem	3	3	3	3	3	3	3	3	0,0%
uczniowie	262	270	271	274	225	248	287	272	3,8%
absolwenci	48	43	35	44	55	-	-	46	-4,2%

Źródło: GUS/BDL

⁸ Raport o stanie gminy 2019

2.7. Bezpieczeństwo publiczne

Na terenie gminy Grabowo funkcjonuje 6 ochotniczych straży pożarnych: w Grabowie, Ciemiance, Suratach, Siwkach, Przyborowie i Konopkach – Białystok liczących 147 strażaków.

Ochotnicza Straż Pożarna w Grabowie wchodzi w skład Krajowego Systemu Ratowniczo- Gaśniczego. W 2019 r. OSP Grabowo brała udział w 44 zdarzeniach, w tym 14 pożarach, 23 miejscowych zdarzeniach, 7 wyjazdach gospodarczych.⁹

Analiza porównawcza gminy Grabowo z podobnymi gminami z podregionu łomżyńskiego wskazuje na wyższy poziom przestępstw popełnianych przeciwko życiu i zdrowiu. W 2018 roku na 10 tys. mieszkańców gminy Grabowo stwierdzono 5,21 takich przestępstw, przy średniej w grupie porównawczej wynoszącej 3,97 przestępstwa. **Nieco korzystniej dla gminy Grabowo kształtowały się wskaźniki odnoszące się do przestępstw przeciwko mieniu.** W 2018 roku na 10 tys. mieszkańców w gminie odnotowano 36,2 takich przestępstw, przy średniej dla grupy porównawczej wynoszącej 55,94. **Porównywalne były wskaźniki dotyczące przestępstw drogowych.**

Tabela 35. Wybrane dane odnoszące się do sfery bezpieczeństwa publicznego

Wskaźnik	Obszar	2014	2015	2016	2017	2018
Przestępstwa stwierdzone przez Policję w zakończonych postępowaniach przeciwko życiu i zdrowiu na 10 tys. mieszkańców	Gmina Grabowo	3,6	3,6	5,4	7,2	5,2
	Grupa porównawcza	4,3	3,6	4,1	4,1	4,0
Przestępstwa stwierdzone przez Policję w zakończonych postępowaniach przeciwko mieniu na 10 tys. mieszkańców	Gmina Grabowo	57,0	40,0	35,0	39,0	36,2
	Grupa porównawcza	-	64,9	59,3	54,8	55,9
Przestępstwa drogowe stwierdzone przez Policję w zakończonych postępowaniach na 10 tys. mieszkańców	Gmina Grabowo	27,7	22,9	18,4	24,0	22,0
	Grupa porównawcza	27,4	23,7	23,4	22,0	22,4

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

2.8. Społeczeństwo obywatelskie

Aktywność społeczną mieszkańców gminy Grabowo w relacji do innych jednostek można porównać za pomocą wskaźnika liczby fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców. Wg danych GUS w 2019 roku w gminie Grabowo wskaźnik ten wynosił 29. Osiągnięta wartość pozostawała na poziomie niższym od średniej krajowej (38 podmiotów NGO na 10 tys. mieszkańców) i wojewódzkiej (36 podmioty na 10 tys. mieszkańców), ale wyższym niż średnia powiatowa (27 podmiotów na 10 tys. mieszkańców).

Między 2012 a 2019 rokiem wartość wskaźnika fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. ludności w gminie wzrosła o 16%. Tempo wzrostu w tym czasie wskaźnika w kraju (26,7%),

⁹ Raport o stanie gminy za 2019

w województwie (28,6%) i w powiecie (22,7%) okazało się zdecydowanie wyższe, co świadczy o mniej dynamicznym rozwoju trzeciego sektora właśnie na obszarze gminy Grabowo.

Tabela 36. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
POLSKA	30	32	33	35	37	38	37	38
PODLASKIE	28	30	32	33	34	36	34	36
Powiat kolneński	22	24	24	26	26	27	26	27
Grabowo	25	25	25	25	25	28	29	29

Źródło: GUS/BDL

Wg danych UG w 2019 roku funkcjonowało w gminie 10 organizacji pozarządowych, działających w formie stowarzyszeń (6 z nich to ochotnicze straże pożarne, pozostałe to: Stowarzyszenie Sportowo-Jeździeckie im. 11 Pułku Ułanów Litewskich, Grabowskie Stowarzyszenie Wędkarskie, Towarzystwo Przyjaciół Gminy Grabowo, Koło Łowieckie Wicher).¹⁰

Na tle gmin z grupy porównawczej gmina Grabowo wypadła mniej korzystnie pod względem liczby organizacji pozarządowych, dynamiki ich powstawania w ostatnich latach oraz poziomu wsparcia finansowego organizacji pozarządowych z budżetu gminy.

Tabela 37. Wybrane dane odnoszące się do sfery aktywności społecznej ujęte w analizie porównawczej

Wskaźnik	Obszar	2014	2015	2016	2017	2018
Organizacje społeczne na 1000 mieszkańców	Gmina Grabowo	2,5	2,5	2,5	2,8	2,8
	Grupa porównawcza	3,0	3,1	3,3	3,4	3,3
Udział wydatków na dotacje do organizacji pożytku publicznego w wydatkach bieżących	Gmina Grabowo	0,03	0,02	0,02	0,02	0,03
	Grupa porównawcza	0,35	0,37	0,37	0,36	0,36
Kwota wydatków na dotacje do organizacji pożytku publicznego na 1000 mieszkańców (tys. zł)	Gmina Grabowo	801	807	907	892	1139
	Grupa porównawcza	9133	10014	11157	12110	13685
Nowo zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców	Gmina Grabowo	0,0	0,0	0,0	0,9	1,0
	Grupa porównawcza	0,9	1,0	1,1	1,2	1,1

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

¹⁰ Raport o stanie gminy za 2019 r.

3. SFERA GOSPODARCZA

3.1. Gospodarka i przedsiębiorczość

Wg danych GUS 2019 roku na terenie gminy Grabowo działalność prowadziło 161 podmiotów gospodarki narodowej. Liczba podmiotów w gminie na przestrzeni lat 2012-2019 nieznacznie wzrosła. Ogółem w 2019 roku liczba podmiotów gospodarki narodowej w gminie okazała się o 7,33% wyższa niż w 2012 roku.

Wśród podmiotów gospodarczych gminy dominowały jednostki sektora prywatnego. W 2019 roku 153 podmioty (95%) reprezentowało sektor prywatny.

Tabela 38. Podmioty gospodarki narodowej ogółem i wg sektora w gminie Grabowo w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Zmiana
podmioty gospodarki narodowej - ogółem	150	161	161	160	165	163	162	161	7,33%
sektor publiczny	12	12	11	10	10	8	8	8	-33,33%
sektor prywatny	138	149	150	150	154	155	154	153	10,87%

Źródło: GUS/BDL

W strukturze podmiotów z gminy Grabowo dominują firmy mikro, tj. podmioty zatrudniające od 0 do 9 pracowników. W 2019 roku stanowiły one 98% wszystkich przedsiębiorstw w gminie. Ich liczebność zwiększyła się w analizowanym okresie o 8,22%. W analizowanym okresie zmalała o 1 podmiot liczebność kategorii podmiotów zatrudniających 10-49.

Tabela 39. Podmioty gospodarcze wg klas wielkości w gminie Grabowo w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Zmiana
ogółem	150	161	161	160	165	163	162	161	7,33%
0 - 9	146	157	157	157	162	160	158	158	8,22%
10 - 49	4	4	4	3	3	3	4	3	-25,00%

Źródło: GUS/BDL

Zdecydowaną większość działalności gospodarczych na obszarze gminy Grabowo stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Dane za okres od 2012 do 2019 wskazują na nieznaczny wzrost ilości osób w gminie, które prowadzą własną działalność gospodarczą. W 2012 roku było to 118 osób, w 2019 roku 128 osób, co oznacza wzrost o 8,47%.

W porównaniu do 2012 roku liczba podmiotów zajmujących się rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem w gminie Grabowo zmniejszyła się o 51,61%. Rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem w gminie zajmowało się w 2019 roku 15 podmiotów, co stanowiło 9,3% ogólnej liczby firm. Działalność w obszarze przemysłu i budownictwa w 2019 roku prowadziło w gminie 35 podmiotów (tj. 21,7% ogólnej liczby), o ponad połowę (52,17%) więcej niż w 2012 roku. Natomiast pozostałą działalność w gminie prowadziło 111 podmiotów (68,9% ogólnej liczby). Liczebność tej kategorii zwiększyła się w latach 2012-2019 o 15,63%.

Tabela 40. Podmioty gospodarcze według podstawowych profili działalności w gminie Grabowo w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Zmiana
rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	31	33	22	20	20	17	15	15	-51,61%
przemysł i budownictwo	23	25	26	28	30	29	35	35	52,17%
pozostała działalność	96	103	113	112	115	117	112	111	15,63%

Źródło: GUS/BDL

Wśród podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w gminie Grabowo najliczniej reprezentowane były jednostki działające w sekcji: G, handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle. W 2019 roku ich liczba wynosiła 42, co stanowiło 26% wszystkich podmiotów gospodarczych w gminie.

Kolejne pod względem liczebności okazały się sekcje: F, budownictwo (23 podmioty, tj. 14,3%) oraz sekcji H, transport i gospodarka magazynowa (17 podmiotów, tj. 10,6% ogółu).

Żadna działająca w gminie firma nie prowadziła działalności w sekcji B, D i U, a aktywność nielicznych dotyczyła sekcji E, J (1 podmiot), Q (2 podmioty), K i R (3 podmioty).

W latach 2011-2019 w poszczególnych sekcjach obserwowane były fluktuacje, ale ogółem spadek liczby podmiotów w analizowanym okresie zarejestrowano w 6 sekcjach, największy o 51,61% dotyczył sekcji A, rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo i sekcji J, informacja i komunikacja (-50%).

W pozostałych sekcjach PKD 2007 następował rozwój i przybywało podmiotów prowadzących działalność w tym zakresie. Największy przyrost dotyczył sekcji N, działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca (wzrost o 233,33%).

Tabela 41. Podmioty gospodarki narodowej wg sekcji PKD 2007¹¹ w gminie Grabowo w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Zmiana
Sekcja A	31	33	22	20	20	17	15	15	-51,61%
Sekcja B	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Sekcja C	7	7	7	9	10	11	13	11	57,14%

¹¹ Podział gospodarki według PKD 2007: Sekcja A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo; Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie; Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe; Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych; Sekcja E – Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją; Sekcja F – Budownictwo; Sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle; Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa; Sekcja I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi; Sekcja J – Informacja i komunikacja, Sekcja K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa; Sekcja L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości; Sekcja M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna; Sekcja N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca; Sekcja O – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne; Sekcja P – Edukacja; Sekcja Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna; Sekcja R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją; Sekcja S – Pozostała działalność usługowa; Sekcja SiT – Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby; Sekcja U – Organizacje i zespoły eksterytorialne.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Zmiana
Sekcja D	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Sekcja E	1	1	1	1	1	1	1	1	0,00%
Sekcja F	15	17	18	18	19	17	21	23	53,33%
Sekcja G	40	45	45	43	44	44	42	42	5,00%
Sekcja H	7	8	9	11	15	17	17	17	142,86%
Sekcja I	4	4	4	4	4	4	4	4	0,00%
Sekcja J	2	2	2	3	3	3	3	1	-50,00%
Sekcja K	5	5	4	4	4	4	3	3	-40,00%
Sekcja L	5	5	5	5	5	5	4	4	-20,00%
Sekcja M	2	2	2	2	3	3	3	4	100,00%
Sekcja N	3	3	9	9	8	8	8	10	233,33%
Sekcja O	8	8	8	8	8	8	8	8	0,00%
Sekcja P	6	6	7	6	6	4	4	4	-33,33%
Sekcja Q	3	4	4	4	3	4	3	2	-33,33%
Sekcja R	3	3	3	3	4	4	4	3	0,00%
Sekcje S i T	8	8	11	10	8	9	9	9	12,50%
Sekcja U	0	0	0	0	0	0	0	0	-

Źródło: GUS/BDL

Struktura podmiotów gospodarczych wg sekcji PKD 2007 wskazuje na przewagę podmiotów prowadzących działalność w sekcjach: G (26,1%), F (14,3%), H (10,6%), A (9,3%), C (6,8%) oraz N (6,2%). Pozostałe sekcje były reprezentowane przez mniej niż 6% ogólnej liczby podmiotów gospodarki narodowej w gminie. Oznacza to, że lokalną specjalizacją gminy są:

- G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle,
- F – Budownictwo,
- H – Transport i gospodarka magazynowa,
- A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo,
- C – Przetwórstwo przemysłowe.

Porównanie struktury podmiotów wg sekcji PKD 2007 w 2012 i 2019 roku pozwala zauważyć, że w okresie tym zmniejszył się udział jednostek z 10 sekcji. Największy spadek udziału dotyczył sekcji A, rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (o 11,3%, z 20,7% do 9,3%).

Tabela 42. Struktura gospodarki narodowej wg sekcji PKD 2007 w gminie Grabowo w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Zmiana
Sekcja A	20,7%	20,5%	13,7%	12,5%	12,1%	10,4%	9,3%	9,3%	-11,3%
Sekcja B	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Sekcja C	4,7%	4,3%	4,3%	5,6%	6,1%	6,7%	8,0%	6,8%	2,2%
Sekcja D	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Sekcja E	0,7%	0,6%	0,6%	0,6%	0,6%	0,6%	0,6%	0,6%	0,0%
Sekcja F	10,0%	10,6%	11,2%	11,3%	11,5%	10,4%	13,0%	14,3%	4,3%
Sekcja G	26,7%	28,0%	28,0%	26,9%	26,7%	27,0%	25,9%	26,1%	-0,6%
Sekcja H	4,7%	5,0%	5,6%	6,9%	9,1%	10,4%	10,5%	10,6%	5,9%
Sekcja I	2,7%	2,5%	2,5%	2,5%	2,4%	2,5%	2,5%	2,5%	-0,2%

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Zmiana
Sekcja J	1,3%	1,2%	1,2%	1,9%	1,8%	1,8%	1,9%	0,6%	-0,7%
Sekcja K	3,3%	3,1%	2,5%	2,5%	2,4%	2,5%	1,9%	1,9%	-1,5%
Sekcja L	3,3%	3,1%	3,1%	3,1%	3,0%	3,1%	2,5%	2,5%	-0,8%
Sekcja M	1,3%	1,2%	1,2%	1,3%	1,8%	1,8%	1,9%	2,5%	1,2%
Sekcja N	2,0%	1,9%	5,6%	5,6%	4,8%	4,9%	4,9%	6,2%	4,2%
Sekcja O	5,3%	5,0%	5,0%	5,0%	4,8%	4,9%	4,9%	5,0%	-0,4%
Sekcja P	4,0%	3,7%	4,3%	3,8%	3,6%	2,5%	2,5%	2,5%	-1,5%
Sekcja Q	2,0%	2,5%	2,5%	2,5%	1,8%	2,5%	1,9%	1,2%	-0,8%
Sekcja R	2,0%	1,9%	1,9%	1,9%	2,4%	2,5%	2,5%	1,9%	-0,1%
Sekcje S i T	5,3%	5,0%	6,8%	6,3%	4,8%	5,5%	5,6%	5,6%	0,3%
Sekcja U	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Źródło: GUS/BDL

Analiza wskaźników dotyczących podmiotów gospodarczych wskazuje, że na tle innych analizowanych jednostek administracyjnych gmina Grabowo cechowała się niższym poziomem przedsiębiorczości. W 2019 roku na 10 tys. mieszkańców gminy przypadały 474 podmioty wpisane do rejestru REGON i była to wartość niższa niż średnia krajowa (1175 podmiotów), wojewódzka (896 podmiotów) i powiatowa (656).

We wszystkich jednostkach administracyjnych wskaźnik przyjmował coraz wyższe wartości. W skali kraju wzrost wskaźnika na przestrzeni analizowanego okresu wyniósł 13,86%, w skali województwa 13,42%, a w skali powiatu 11%. W gminie Grabowo wskaźnik ten wzrósł o 15,89%.

Tabela 43. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
POLSKA	1 032	1 057	1 071	1 089	1 103	1 121	1 136	1 175
PODLASKIE	790	808	825	835	842	854	872	896
Powiat kolneński	591	615	633	626	624	620	634	656
Grabowo	409	442	450	447	466	461	466	474

Źródło: GUS/BDL

Wskaźnik jednostek nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w okresie od 2012 do 2019 roku kształtował się średniorocznie w gminie Grabowo na poziomie 33 podmiotów. W tym samym okresie w skali kraju notowano prawie 3 razy wyższe wartości rejestracji nowych podmiotów (95). Zdecydowanie wyższe wskaźniki notowano także w skali województwa (76) i powiatu kolneńskiego (55).

Tabela 44. Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Średnio
POLSKA	93	95	93	94	91	94	102	99	95
PODLASKIE	79	73	77	72	68	72	83	83	76
Powiat kolneński	61	53	68	45	46	46	62	60	55
Grabowo	27	41	22	34	48	17	37	35	33

Źródło: GUS/BDL

Jednostek wykreślonych z rejestru REGON na 10 tys. ludności średniorocznie w gminie Grabowo w okresie od 2012 do 2019 roku był zauważalnie najmniej (22) na tle kraju (73), województwa (59). I powiatu (42).

Tabela 45. Jednostki wykreślone z rejestru REGON na 10 tys. ludności w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Średnio
POLSKA	65	70	79	76	77	75	86	59	73
PODLASKIE	53	58	58	61	60	59	64	57	59
Powiat kolneński	37	39	46	47	44	48	40	32	42
Grabowo	16	16	19	34	34	20	20	20	22

Źródło: GUS/BDL

Wskaźnik osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1000 ludności wskazuje na relatywnie niższy poziom przedsiębiorczości mieszkańców gminy Grabowo na tle innych analizowanych jednostek. W 2019 roku na 1000 mieszkańców gminy przypadało 38 osób prowadzących działalność gospodarczą. W tym samym roku w skali kraju na 1000 ludności działalność gospodarczą prowadziły 84 osoby, w skali województwa 69 osób, a w skali powiatu 53 osoby.

W latach 2012-2019 wskaźnik osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1000 ludności w gminie wzrósł o 18,75%. Wzrosty wskaźnika osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1000 ludności odnotowano także we wszystkich analizowanych jednostkach: w skali kraju (o 10,53%), województwa (o 11,29%) i w powiecie kolneńskim (o 10,42%).

Tabela 46. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
POLSKA	76	77	77	77	77	78	81	84
PODLASKIE	62	63	64	64	64	65	67	69
Powiat kolneński	48	50	52	51	51	50	51	53
Grabowo	32	35	35	35	37	36	37	38

Źródło: GUS/BDL

Na tle grupy porównawczej, czyli wybranych gmin wiejskich podregionu łomżyńskiego, gmina Grabowo wyróżniała się mniej korzystnie w odniesieniu do wybranych wskaźników opisujących aktywność gospodarczą.

Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w REGON na 1000 mieszkańców w gminie Grabowo była niższa od średniej w grupie porównawczej. W 2018 roku na 1000 mieszkańców przypadało 47 podmiotów, w grupie porównawczej średnia wynosiła 60,67 podmiotów.

W gminie Grabowo notowano niższe wartości wskaźnika podmiotów wyrejestrowanych w REGON.

Gmina Grabowo charakteryzowała się na tle grupy porównawczej niższymi od średniej wpływami z podatków z tytułu PIT, co świadczy o niższym potencjale aktywności zawodowej mieszkańców gminy. Warto jednak odnotować znaczny wzrost dochodów gminy z tego tytułu.

Zdecydowanie niższe od średniej w grupie porównawczej w 2018 roku były wpływy z tytułu podatki CIT. W analizowanym okresie od 2014 do 2018 roku w gminie Grabowo spadły one znacznie z poziomu 5,1 tys. zł na 1000 mieszkańców do 1,4 tys. zł.

Niższe od średniej w grupie porównawczej były w gminie Grabowo wpływy z tytułu podatku od nieruchomości.

Odsetek zatrudnionych w usługach w gminie Grabowo w 2018 roku wynosił 21,86%, przy średniej w grupie porównawczej wynoszącej 32,34%.

Niekorzystnie, zarówno w gminie Grabowo, jak też w grupie porównawczej, kształtowały się relacje demograficzne, odnoszące się do zastępowalności osób odchodzących z rynku pracy przez nowe pokolenie. Widoczna była niekorzystna dynamika zmiany wartości wskaźnika różnicy liczby mieszkańców w wieku 10-24 i 50-64 lat na 1000 mieszkańców gminy. W grupie porównawczej i w gminie Grabowo wartości tego wskaźnika dla 2018 roku były porównywalne.

Gmina Grabowo wyróżniała się pozytywnie na tle grupy porównawczej poziomem wydatków inwestycyjnych. W przeliczeniu na mieszkańca kwoty wydatków inwestycyjnych w gminie Grabowo były wyższe do średniej w grupie porównawczej.

W gminie Grabowo w przeciwieństwie do grupy porównawczej notowano zerowe wartości wskaźnika nowo oddanej powierzchnia komercyjna do liczby nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych.

Tabela 47. Wybrane dane odnoszące się do sfery aktywności gospodarczej w analizie porównawczej

Wskaźnik	Obszar	2014	2015	2016	2017	2018
Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w REGON na 1000 mieszkańców	Gmina Grabowo	45	45	47	46	47
	Grupa porównawcza	55	56	57	58	61
Liczba podmiotów gospodarczych wyrejestrowanych z REGON na 1000 mieszkańców – średnia trzyletnia	Gmina Grabowo	2,9	2,9	2,7	2,0	2,5
	Grupa porównawcza	4,1	4,1	4,1	4,1	4,1
Wpływy jst z tytułu udziału we wpływach Budżetu Państwa z PIT na 1000 osób w wieku od 18 roku życia – średnia trzyletnia (tys. zł)	Gmina Grabowo	254	312	374	388	374
	Grupa porównawcza	327	359	397	441	497
Wpływy jst z tytułu udziału we wpływach Budżetu Państwa z CIT na 1000 osób w wieku od 18 roku życia – średnia trzyletnia (tys. zł)	Gmina Grabowo	5,1	4,7	1,2	0,9	1,4
	Grupa porównawcza	7,2	7,6	8,2	8,7	9,3
Dochody z podatku od nieruchomości przypadające na 1000 osób w wieku od 18 roku życia – średnia trzyletnia (tys. zł)	Gmina Grabowo	515	525	492	455	401
	Grupa porównawcza	400	433	443	458	463
Procent zatrudnionych w usługach	Gmina Grabowo	21,0	21,0	21,0	21,5	21,9
	Grupa porównawcza	31,7	31,6	32,1	32,2	32,3
Różnica liczby mieszkańców w wieku 10-24 i 50-64 lat na 1000 mieszkańców gminy	Gmina Grabowo	18,0	17,0	7,0	-5,0	-18,7
	Grupa porównawcza	-1,7	-6,5	-11,1	-15,8	-18,8
Kwota wydatków inwestycyjnych przypadająca na 1 mieszkańca –	Gmina Grabowo	269	356	337	482	810

średnia trzyletnia	Grupa porównawcza	563	568	504	503	639
Nowo oddano powierzchnia komercyjna do liczby nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych – średnia trzyletnia	Gmina Grabowo	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Grupa porównawcza	18,9	16,8	15,0	16,2	13,4

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

3.2. Rynek pracy

Liczba osób pracujących¹² na terenie gminy Grabowo wynosiła w 2019 roku 148 osób. Na przestrzeni lat 2012-2019 widoczny był niewielki wzrost liczby pracujących ze 139 do 148 osób (6,47%).

Pod względem płciowym zbiorowość pracujących w gminie w 2019 roku tworzyło 44 mężczyzn i 104 kobiety. W latach 2012-2019 liczba pracujących mężczyzn w gminie zmniejszyła się o 20%, podczas gdy liczba pracujących kobiet wzrosła o 23,81%. Kobiety stanowiły w 2019 roku 70,27% pracujących w gminie.

Tabela 48. Pracujący w gminie Grabowo w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Zmiana
pracujący ogółem	139	143	136	138	138	139	129	148	6,47%
pracujący mężczyźni	55	50	49	51	50	51	42	44	-20,00%
pracujące kobiety	84	93	87	87	88	88	87	104	23,81%
udział kobiet w ogóle pracujących	60,43%	65,03%	63,97%	63,04%	63,77%	63,31%	67,44%	70,27%	

Źródło: GUS/BDL

Wskaźnik pracujących na 1000 ludności¹³ pozwala porównać sytuację w gminie oraz innych jednostkach administracyjnych. Porównanie to jest dla gminy Grabowo niekorzystne. W 2019 roku na 1000 mieszkańców gminy przypadały zaledwie 44 osoby pracujące, co było wartością najniższą na tle analizowanych jednostek, ponad 5 razy niższą od średniej krajowej (255 osób), ponad 4,5 krotnie niższą od średniej wojewódzkiej (201) oraz ponad 2krotnie niższą od średniej powiatowej (100).

Na przestrzeni lat 2012-2019 analizowany wskaźnik przyjmował różne wartości i fluktuował, ogółem we wszystkich jednostkach jego wartość w 2019 roku ukształtowała się na poziomie wyższym niż

¹² Bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w organizacjach, fundacjach i związkach; bez zakładów osób fizycznych o liczbie pracujących do 5 osób (dla lat 1995-1998); bez zakładów osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą o liczbie pracujących do 9 osób (dla 1999 r.); bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób (od 2000 r.). W 2004 i 2005 r. dla gmin miejsko-wiejskich sporządzane jest jedno sprawozdanie, brak informacji dla części miejskiej i części wiejskiej. Wg faktycznego miejsca pracy (dla lat 1995-2003); wg faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności (od 2004 r.) – wyjaśnienie GUS.

¹³ Bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w organizacjach, fundacjach i związkach; bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, wg faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności – wyjaśnienie GUS.

w 2012 roku. Dla gminy Grabowo wskaźnik ten wzrósł o 15,795%. W skali kraju odnotowano wzrost o 14,35%, w skali województwa o 16,18%, a w skali powiatu o 20,48%.

Tabela 49. Pracujący na 1000 ludności w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
POLSKA	223	226	230	232	240	247	251	255
PODLASKIE	173	176	180	181	186	192	197	201
Powiat kolneński	83	85	88	90	91	93	100	100
Grabowo	38	39	38	39	39	39	37	44

Źródło: GUS/BDL

W 2019 roku w rejestrze osób bezrobotnych w gminie Grabowo wg danych GUS pozostawało 140 mieszkańców. W porównaniu do 2012 roku liczba zarejestrowanych bezrobotnych w gminie zmniejszyła się o 78 osób, tj. o 35,78%. W całym analizowanym okresie widoczny był stały trend spadkowy.

Ogółem zbiorowość bezrobotnych w 2019 roku tworzyło 80 mężczyzn i 60 kobiet. W obydwu kategoriach płciowych nastąpił spadek liczebności zarejestrowanych osób bezrobotnych. W latach 2012-2019 liczba bezrobotnych mężczyzn w gminie zmniejszyła się o 35,48%, podczas gdy spadek liczby bezrobotnych kobiet wyniósł 36,17%. Struktura bezrobotnych w tym okresie praktycznie pozostała bez zmian. W 2012 roku mężczyźni stanowili 56,9% osób zarejestrowanych, zaś kobiety 43,1%. W 2019 roku udział mężczyzn w ogóle bezrobotnych wyniósł 57%, natomiast udział kobiet 43%.

Tabela 50. Bezrobotni zarejestrowani w gminie Grabowo w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Zmiana
ogółem	218	214	204	198	194	169	171	140	-35,78%
mężczyźni	124	121	121	107	112	100	96	80	-35,48%
kobiety	94	93	83	91	82	69	75	60	-36,17%

Źródło: GUS/BDL

W latach 2012-2019 udział osób bezrobotnych w ogóle mieszkańców gminy Grabowo w wieku produkcyjnym systematycznie się zmniejszał, osiągając w 2019 roku poziom 6,5%, co było wartością wyższą niż średnia krajowa i wojewódzka, ale niższą niż średnia dla powiatu. Średnia dla kraju wynosiła w tym czasie 3,8%, dla województwa 4,6%, a dla powiatu 9,3%.

W przypadku udziału bezrobotnych mężczyzn w ogóle mężczyzn w wieku produkcyjnym w gminie Grabowo w 2019 roku osiągnięto poziom 6,8%, podczas gdy w kraju poziom ten wynosił 3,2%, w województwie 4,5%, a w powiecie 9,4%.

W przypadku udziału bezrobotnych kobiet w ogóle kobiet w wieku produkcyjnym odsetek dla gminy Grabowo przyjął w 2019 roku wartość 6,1%. Średnia dla całego kraju w zakresie udziału bezrobotnych kobiet w ogóle kobiet w wieku produkcyjnym wynosiła 4,4%, średnia dla województwa 4,7%, a dla powiatu 9,1%.

Tabela 51. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie osób w wieku produkcyjnym w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ogółem								
POLSKA	8,7	8,8	7,5	6,5	5,6	4,6	4,2	3,8
PODLASKIE	9,0	9,3	8,0	7,3	6,5	5,4	5,1	4,6
Powiat kolneński	12,6	13,4	11,6	10,9	10,8	10,0	9,4	9,3
Grabowo	9,7	9,4	9,1	8,7	8,6	7,5	7,8	6,5
mężczyźni								
POLSKA	8,0	8,2	6,9	5,9	5,0	3,9	3,5	3,2
PODLASKIE	9,2	9,6	8,2	7,5	6,6	5,4	4,9	4,5
Powiat kolneński	12,3	13,5	12,0	11,3	11,1	10,0	9,2	9,4
Grabowo	10,1	9,9	10,0	8,7	9,2	8,3	8,0	6,8
kobiety								
POLSKA	9,4	9,5	8,2	7,2	6,4	5,4	5,0	4,4
PODLASKIE	8,8	9,0	7,8	7,1	6,4	5,5	5,2	4,7
Powiat kolneński	13,0	13,2	11,2	10,4	10,5	10,0	9,5	9,1
Grabowo	9,1	8,9	8,0	8,7	7,8	6,6	7,5	6,1

Źródło: GUS/BDL

Na tle grupy porównawczej gmina Grabowo charakteryzowała się wyższymi **wartościami wskaźników bezrobocia ogółem**, a także bezrobocia wśród osób młodych do 25 roku życia i długotrwałego bezrobocia.

Przestrzeń powiatu kolneńskiego na tle grupy porównawczej charakteryzowała się **niższym poziomem wysokości miesięcznych wynagrodzeń brutto**, choć warto odnotować rosnący z roku na rok poziom wynagrodzeń.

Tabela 52. Wybrane dane odnoszące się do rynku pracy w analizie porównawczej

Wskaźnik	Obszar	2014	2015	2016	2017	2018
Liczba bezrobotnych zarejestrowanych ogółem na 1000 mieszkańców gminy	Gmina Grabowo	57,0	55,3	54,8	47,8	49,2
	Grupa porównawcza	56,9	50,0	44,4	36,3	33,3
Liczba bezrobotnych zarejestrowanych do 25 roku życia na 1000 mieszkańców gminy	Gmina Grabowo	17,9	20,1	16,7	12,2	13,2
	Grupa porównawcza	14,3	11,8	9,3	6,7	5,4
Liczba długotrwale bezrobotnych zarejestrowanych na 1000 mieszkańców gminy	Gmina Grabowo	37,8	35,8	36,1	32,8	31,9
	Grupa porównawcza	35,5	30,5	27,3	22,0	19,3
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto (dane powiatowe)	Gmina Grabowo	3315	3394	3536	3684	3859
	Grupa porównawcza	3275	3367	3489	3700	3952

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

4. SFERA TECHNICZNA

4.1. Transport i komunikacja

Gmina Grabowo leży przy drodze krajowej nr 61 Łomża – Augustów. Obecnie toczą się prace przygotowawcze do realizacji budowy drogi ekspresowej S61 w ciągu drogi krajowej. Przez teren gminy nie przebiegają drogi wojewódzkie. Uzupełnieniem układu komunikacyjnego jest sieć dróg powiatowych i drogi gminne.

Gmina Grabowo posiada 29 odcinków dróg gminnych publicznych o łącznej długości ok. 68,70 km. W roku 2019 nie dokonano inwestycji drogowych polegających na przebudowie dróg. Wykonano bieżące prace remontowe na terenie dróg gminnych, dokonywano koszenia poboczy oraz przycinki odrostów krzaków, czyszczenia ulic itp.

Na terenie gminy przewóz osób odbywał się za pomocą autobusów własnych Gminy¹⁴.

4.2. Gospodarka wodno-ściekowa

Na terenie gminy Grabowo zagadnienia związane z zaopatrzeniem w wodę realizowane są indywidualnie z ujęć głębinowych poprzez gminną sieć wodociągową – wodociąg wiejski Grabowo i wodociąg wiejski w Gnatowie.

Wg danych GUS długość rozdzielczej czynnej sieci wodociągowej na terenie gminy Grabowo wynosiła w 2019 roku 82,7 km. Od 2012 roku zwiększyła się o 0,3 km, tj. o 0,36%. Spadła liczba przyłączy wodociągowych prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania, z 669 w 2012 roku do 664 w 2019 roku (spadek o 0,75%). Wg Raportu o stanie gminy za 2019 r. długość czynnej sieci wodociągowej na początek i koniec 2019 r. wynosiła 120 km. Na dzień 31 grudnia 2019 istniało 892 przyłączy do sieci wodociągowej.

Ogółem z sieci wodociągowej w gminie Grabowo korzystało w 2019 roku 2 901 osób, więcej o 46,07% niż w 2012 r. Na przestrzeni lat 2012-2019 wielkość wody dostarczanej gospodarstwom domowym zwiększyła się. W 2012 roku było to 106,6 dam³, zaś w 2019 roku –147,8 dam³, co oznacza wzrost o 38,65 %.

Tabela 53. Charakterystyka sieci wodociągowej w gminie Grabowo

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Zmiana
długość czynnej sieci rozdzielczej(km)	82,4	82,4	82,4	82,4	82,4	82,4	82,7	82,7	0,36%
przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego	669	670	670	671	670	674	674	664	-0,75%

¹⁴ Raport o stanie gminy za 2019

zamieszkania (szt.)									
woda dostarczona gospodarstwom domowym (dam3)	106,6	109,4	132,5	152,2	135,6	128,1	138,8	147,8	38,65%
ludność korzystająca z sieci wodociągowej	2 036	2 022	3 055	3 059	3 025	3 024	2 974	2 901	46,07%

Źródło: GUS/BDL

Dostęp do sieci wodociągowej na terenie gminy Grabowo można uznać za powszechny. Wg GUS w 2019 roku odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej ukształtował się w gminie na poziomie 85,3 % w porównaniu do 55,5% w 2012 roku. Jest to lepszy wynik niż średnia dla powiatu kolneńskiego (81,2%). Wg. Raportu o stanie gminy za 2019 r. dostęp do sieci wodociągowej w gminie posiada 99% mieszkańców.

Tabela 54. Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej w latach 2012-2019 (%)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
POLSKA	87,8	88,0	91,6	91,8	91,9	92,0	92,1	92,2
PODLASKIE	88,0	88,2	90,3	90,4	90,6	90,6	90,7	90,8
Powiat kolneński	66,3	67,3	79,9	80,4	80,5	80,5	80,6	81,2
Grabowo	55,5	55,5	85,4	85,4	85,4	85,5	85,5	85,3

Źródło: GUS/BDL

Wg danych GUS sieć kanalizacyjną na terenie gminy Grabowo w 2019 roku tworzyło 5,6 km czynnej sieci i 76 przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania. Na przestrzeni lat 2012-2019 długość czynnej sieci kanalizacyjnej zwiększyła się ogółem o 7,69%, ale liczba przyłączy nieznacznie spadła o 7,32%. Jednocześnie w latach 2012-2019 liczba ludności korzystającej w gminie z sieci kanalizacyjnej również nieznacznie spadła z 680 do 621 osób, tj. o 1,91%.

Tabela 55. Charakterystyka sieci kanalizacyjnej w gminie Grabowo

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Zmiana
długość czynnej sieci kanalizacyjnej (km)	5,2	5,3	5,3	5,3	5,3	5,3	5,6	5,6	7,69%
przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania (szt.)	82	82	82	84	85	85	85	76	-7,32%
ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej	680	675	663	683	679	678	667	621	-1,91%

Źródło: GUS/BDL

Na podstawie odsetka ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w gminie Grabowo można stwierdzić, że dostęp do kanalizacji jest zdecydowanie mniej powszechny niż do wodociągów. Wg GUS w 2019 roku z sieci kanalizacyjnej korzystało 18,3% mieszkańców gminy, co było odsetkiem najniższym na tle analizowanych jednostek, niższym niż wynosiła średnia krajowa (71,2%),

wojewódzka (64,8%) i powiatowa (18,3%). Wg Raportu o stanie Gminy za 2019 r. sieć kanalizacyjną posiadają tylko mieszkańcy miejscowości Grabowo, co stanowi 38% gospodarstw domowych.

Tabela 56. Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w latach 2012-2019 (%)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
POLSKA	64,3	65,1	68,7	69,7	70,2	70,5	70,8	71,2
PODLASKIE	61,5	62,1	63,2	63,6	64,1	64,3	64,5	64,8
Powiat kolneński	27,3	29,7	32,8	32,9	33,0	33,0	32,9	33,0
Grabowo	18,5	18,5	18,5	19,1	19,2	19,2	19,2	18,3

Źródło: GUS/BDL

Wg danych GUS w 2019 roku z oczyszczalni ścieków korzystało 725 mieszkańców gminy Grabowo (o 27,5% mniej niż w 2012 r.). Wielkość ścieków odprowadzanych z terenu gminy wyniosła w 2019 roku 25 dam³ tj. o 9 dam³ (26,47%) mniej niż w 2012 roku.

Tabela 57. Oczyszczalnie ścieków w gminie Grabowo w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Zmiana
ścieki odprowadzone (dam ³)	34,0	29,0	25,0	24,0	25,0	27,0	25,0	25,0	-26,47%
ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków miejskich i wiejskich	1 000	795	805	810	800	785	720	725	-27,50%

Źródło: GUS/BDL

Odsetek ludności gminy Grabowo korzystający z oczyszczalni ścieków spadł z 27,3% w 2012 roku do 21,3% w 2019 roku. Gmina notuje najniższe wyniki na tle wszystkich analizowanych jednostek – powiatu kolneńskiego (35,7%), województwa (68,7%) i całego kraju (74,5%). Wg Raportu o stanie Gminy za 2019 r. z oczyszczalni ścieków komunalnych korzystało w roku 2019 38% gospodarstw domowych.

Tabela 58. Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków w latach 2012-2019 (%)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
POLSKA	68,6%	70,3%	71,5%	72,7%	73,5%	73,6%	74,0%	74,5%
PODLASKIE	65,5%	66,4%	66,8%	67,4%	67,6%	67,8%	68,2%	68,7%
Powiat kolneński	28,3%	31,9%	35,5%	35,8%	35,5%	35,4%	35,4%	35,7%
Grabowo	27,3%	21,8%	22,5%	22,6%	22,6%	22,2%	20,7%	21,3%

Źródło: GUS/BDL

W 2012 roku na terenie gminy Grabowo znajdowało się 445 zbiorników bezodpływowych i 10 oczyszczalni przydomowych. W 2019 roku liczba zbiorników bezodpływowych wzrosła do poziomu 529 (wzrost o 18,88%), zaś liczba oczyszczalni przydomowych wzrosła do 122 (wzrost o 1120%).

Tabela 59. Gromadzenie nieczystości ciekłych w gminie Grabowo w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Zmiana
zbiorniki bezodpływowe (szt.)	445	445	445	445	445	445	529	529	18,88%
oczyszczalnie przydomowe (szt.)	10	10	10	10	10	10	122	122	1120%

Źródło: GUS/BDL

4.3. Gospodarka odpadami

Wg danych GUS w 2019 roku na terenie gminy Grabowo zebrano łącznie 415,54 ton zmieszanych odpadów. W porównaniu do 2012 roku wielkość odpadów zmieszanych zebranych w gminie wzrosła ogółem o 106,68%. Zdecydowana większość odpadów zmieszanych to odpady pochodzące z gospodarstw domowych. W 2012 roku stanowiły one 96,1% ogólnej wielkości zebranych odpadów zmieszanych, zaś w 2019 roku ich udział zmniejszył się do 80%.

Tabela 60. Zmieszane odpady zebrane w ciągu roku w gminie Grabowo w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Zmiana
ogółem (t)	201,05	233,60	347,36	507,03	583,46	408,20	444,66	415,54	106,68%
z gospodarstw domowych (t)	193,30	221,94	335,36	503,03	502,77	326,56	355,73	332,43	71,98%

Źródło: GUS/BDL

Dane statystyczne wskazują, że mieszkańcy gminy Grabowo wytwarzali mniejszą ilość odpadów zmieszanych niż mieszkańcy kraju, województwa i powiatu. W 2019 roku na 1 mieszkańca gminy Grabowo przypadało 120,2 kg odpadów zmieszanych. Była to wartość o 65,5 kg większa niż w 2012 roku (wzrost o 119,7%). Dla porównania w 2019 roku średnia krajowa wynosiła 228,6 kg na 1 osobę, wojewódzka 194,1 kg, a powiatowa 165,1kg na 1 osobę.

Tabela 61. Odpady zmieszane na 1 mieszkańca w kg w latach 2012-2019

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
POLSKA	222,5	212,9	215,2	216,5	226,7	227,2	231,1	228,6
PODLASKIE	190,9	195,0	198,3	196,0	198,0	175,6	184,7	194,1
Powiat kolneński	152,2	182,6	183,6	152,1	161,6	165,5	177,4	165,1
Grabowo	54,7	64,2	96,5	142,3	163,8	115,9	126,6	120,2

Źródło: GUS/BDL

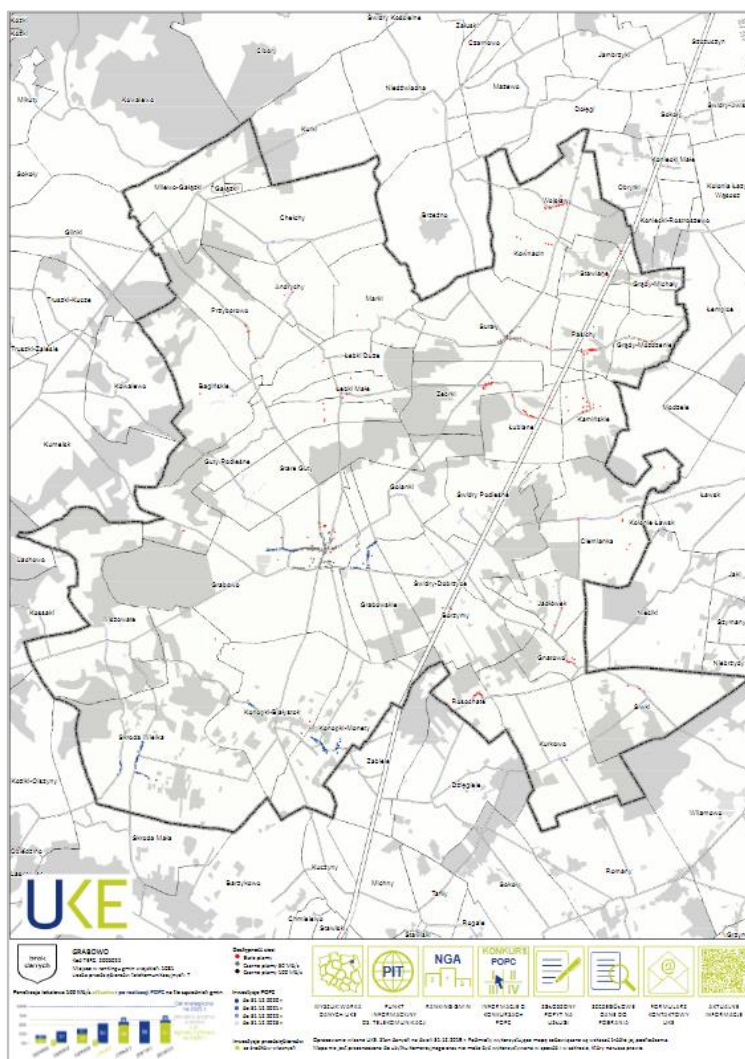
4.4. Infrastruktura techniczna – sieciowa (gazowa, ciepłownicza, elektroenergetyczna, odnawialne źródła energii, teleinformatyczna)

Gmina Grabowo nie posiada sieci gazowej. Gospodarstwa domowe oraz rolnictwo w pewnym zakresie zasilane są gazem płynnym propan butan z butli typu domowego.

Sieć energetyczna na terenie powiatu kolneńskiego podlega pod zakład: PGE Dystrybucja S.A. z siedzibą w Lublinie. Zasilanie odbywa się poprzez funkcjonującą sieć transformatorową 110/15 KvGPZ w Kolnie. Odbiorcy energii elektrycznej obsługiwani są przez stacje dystrybucyjne, zlokalizowane w Kolnie i Stawiskach¹⁵

Dane Urzędu Komunikacji Elektronicznej wskazują na występowanie na terenie gminy białych plam w dostępie do szerokopasmowego Internetu.

Rysunek 3. Białe i czarne plamy dostępu do szerokopasmowego Internetu

Źródło: <https://mapbook.uke.gov.pl/>

¹⁵ Powiatowy Program Ochrony Środowiska Powiatu Kolneńskiego na lata 2017-2024

Gmina Grabowo posiada Plan Gospodarki Niskoemisyjnej. W 2019 r. zrealizowano przedsięwzięcia inwestycyjne z zakresu gospodarki niskoemisyjnej dotyczące termomodernizacji budynków użyteczności publicznej w Szkole Podstawowej w Grabowie i w Urzędzie Gminy Grabowo.

Gmina Grabowo złożyła wniosek do Urzędu Marszałkowskiego w Białymstoku dotyczący zadania: „Budowa instalacji wykorzystujących odnawialne źródła energii na terenie gminy Grabowo” w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego realizowanego przez Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020 oś 5 Gospodarka niskoemisyjna– Poddziałania 5.1 Energetyka oparta na odnawialnych źródłach energii. Przygotowanie wniosku sfinansowano ze środków finansowych Gminy. Projekt dotyczy budowy 123 instalacji OZE na terenie gminy Grabowo, w tym 87 sztuk instalacji fotowoltaicznych i 36 sztuk instalacji kolektorów słonecznych. Realizowany będzie w formie grantów. Przeznaczeniem projektowanych urządzeń OZE jest produkcja energii odnawialnej elektrycznej i ciepłej z energii słonecznej na potrzeby mieszkalno-bytowe mieszkańców gminy. Wartość inwestycji – 1.998.051,84 zł.

W 2020 r. w ramach drugiego naboru Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych Gmina Grabowo uzyskała dofinansowanie na 5 projektów w wysokości 1.171.013,00 zł:

- Ponad 121 tys. zł na inwestycję pod nazwą „Nowocześnie i cyfrowo – Innowacyjne oblicze Urzędu Gminy w Grabowie”. Projekt przewiduje rozwój Technologii Informacyjno-Komunikacyjnych w usługach, poprzez wzrost liczby e Usług, wzrost ich zaawansowania, rozwój, usprawnienia i optymalizację procesów związanych z ich świadczeniem. O dofinansowanie tej inwestycji złożono także wniosek w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego. Wnioskowane dofinansowanie to 843.460,05 zł.
- 150 tys. zł na „Przebudowę Oczyszczalni Ścieków w Grabowie”. Projekt obejmuje: przebudowę systemu napowietrzania w istniejącym reaktorze biologicznym wraz z montażem dmuchaw i przykryciem zbiornika uśredniającego; przebudowę elementów zewnętrznej instalacji kanalizacji na terenie oczyszczalni ścieków w zakresie budowy kanałów i pompowni dla osadów dowożonych z przydomowych oczyszczalni ścieków; przebudowę przesyłowej przepompowni ścieków; zagospodarowanie terenu. O dofinansowanie tej inwestycji złożono także wniosek w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Wnioskowane dofinansowanie – 321.332 zł.
- 250 tys. zł na "Przebudowę drogi gminnej w miejscowości Grądy Michały w Gminie Grabowo od km 0+000,00 do km 429,28" droga publiczna nr 104283B. Droga przebiega przez wieś Grądy- Michały. Jezdnia jest o nawierzchni żwirowej w złym stanie. Brak odwodnienia - dochodzi do podmywania gruntów, zalewania budynków, do niszczenia drogi przez wody powierzchniowe. Inwestycja zakłada przebudowę jezdni na asfaltową o szer. 3,5 m, budowę sieci kanalizacji deszczowej, przełożenie kabla telekomunikacyjnego. Wniosek o dofinansowanie wspomnianej przebudowy drogi złożono także do Funduszu Dróg Samorządowych na kwotę 276.419,47 zł.
- 250 tys. zł na „Przebudowę drogi wraz z rozbiórką mostu i budową przepustu przez rzekę Skroda w miejscowości Konopki-Białystok w ciągu drogi gminnej nr 104270B”. Most wymaga pilnej przebudowy. Szerokość jezdni 4,50-5,00 m. W miejsce mostu (belki drewniane) - przepust z karbowanych blach stalowych. Na dojazdach przewiduje i na połączeniu z istniejącą nawierzchnią bitumiczną się wykonana będzie jezdnia bitumiczną. Inwestycja pozwoli na: odtworzenie i budowę przeprawy wodnej przez rzekę Skroda. Wniosek

o dofinansowanie wspomnianej przebudowy drogi wraz z rozbiórką mostu i budowy przepustu złożono także do Funduszu Dróg Samorządowych na kwotę 288.524,03 zł

- 400 tys. zł na „Budowę instalacji fotowoltaicznej w budynkach komunalnych gminy: oczyszczalnia ścieków w Grabowie i stacji uzdatniania wody w Grabowie”. Planowana inwestycja polegać będzie na budowie instalacji fotowoltaicznej o mocy 40 kWp dla oczyszczalni i do 40 kWp stacji uzdatniania wody, posadowionej na konstrukcji gruntowej. Wartość całości inwestycji to 581.376,45 zł.¹⁶

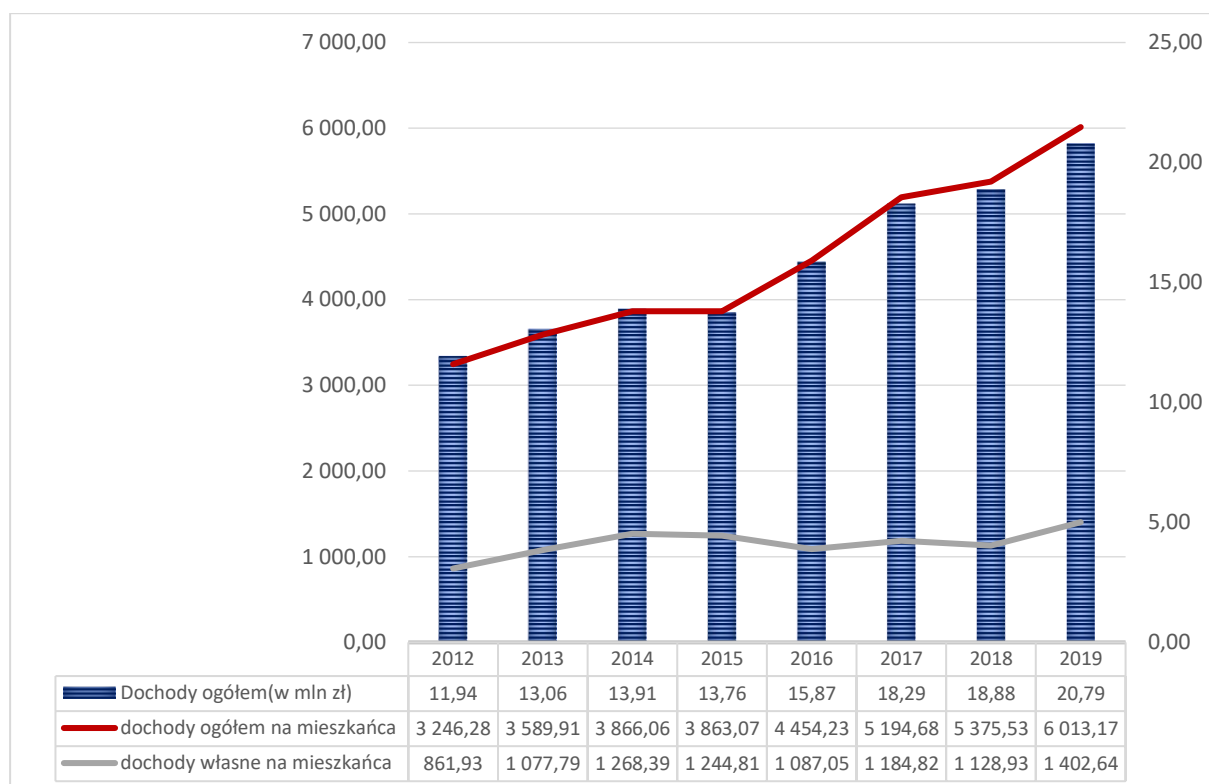
¹⁶ www.grabowo.pl

5. STREFA ORGANIZACYJNO-FINANSOWA

5.1. Finanse gminy

W okresie od 2012 do 2019 roku gmina Grabowo istotnie zwiększyła swoje dochody. W 2019 roku dochody gminy wynosiły 20,79 mln zł, w 2012 roku 11,94 mln zł. Warto jednak podkreślić na stosunkowo niski poziom dochodów własnych gminy.

Wykres 4. Dochody ogółem, dochody ogółem na mieszkańca oraz dochody własne na mieszkańca w gminie Grabowo w okresie od 2012 do 2019 roku

Źródło: GUS

Wg danych GUS w przeliczeniu na 1 mieszkańca gmina Grabowo w 2019 roku osiągnęła dochód na poziomie 6 013,17 zł. Była to wartość najwyższa w całym analizowanym okresie. Na tle innych jednostek administracyjnych sytuacja gminy przedstawiała się korzystnie: dochód na 1 mieszkańca kraju wynosił w 2019 roku 5 240,02 zł, dochód na 1 mieszkańca województwa 5 180,94 zł, a dochód na 1 mieszkańca powiatu wyniósł 5 401,41 zł.

Tabela 62. Dochody ogółem na 1 mieszkańca w latach 2012-2019 (gminy bez miast na prawach powiatu)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
POLSKA	3 022,10	3 098,94	3 272,10	3 395,81	3 943,56	4 307,21	4 702,47	5 240,02
PODLASKIE	2 871,78	3 031,12	3 209,03	3 369,00	3 770,54	4 097,97	4 564,69	5 180,94
Powiat kolneński	2 936,96	3 210,07	3 351,61	3 483,55	4 046,43	4 322,57	4 740,13	5 401,41
Grabowo	3 246,28	3 589,91	3 866,06	3 863,07	4 454,23	5 194,68	5 375,53	6 013,17

Źródło: GUS/BDL

Wydatki gminy Grabowo w przeliczeniu na 1 mieszkańca osiągnęły w 2019 roku wysokość 5 804,99 zł. Były one wyższe niż średnia krajowa (5 246,05 zł), wojewódzka (5 060,20 zł) i powiatowa (5 440,31 zł).

Tabela 63. Wydatki ogółem na 1 mieszkańca w latach 2012-2019 (gminy bez miast na prawach powiatu)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
POLSKA	3 025,34	3 075,68	3 292,26	3 329,08	3 803,33	4 338,01	4 923,50	5 246,05
PODLASKIE	2 827,66	2 976,17	3 225,18	3 254,98	3 590,83	4 143,80	4 860,30	5 060,20
Powiat kolneński	2 913,45	3 121,27	3 399,80	3 330,26	3 918,41	4 379,43	4 729,22	5 440,31
Grabowo	3 201,15	3 222,07	3 879,35	3 794,31	4 275,01	5 510,26	6 081,24	5 804,99

Źródło: GUS/BDL

Wg danych GUS w przeliczeniu na 1 mieszkańca gmina Grabowo w 2019 roku osiągnęła dochód własny na poziomie 1 402,64 zł. Była to wartość najwyższa w całym analizowanym okresie. Sytuacja gminy na tle kraju i województwa przedstawiała się mniej korzystnie: dochód własny na 1 mieszkańca kraju wynosił w 2019 roku 2 267,35 zł, dochód na 1 mieszkańca województwa 2 054,06 zł. Dochód na 1 mieszkańca powiatu kolneńskiego wynosił porównywalnie 1 402,22 zł.

Tabela 64. Dochody własne na 1 mieszkańca w latach 2012-2019 (gminy bez miast na prawach powiatu)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
POLSKA	1 407,72	1 492,34	1 614,23	1 687,82	1 748,53	1 862,36	2 034,35	2 267,35
PODLASKIE	1 168,01	1 288,17	1 370,54	1 453,69	1 433,95	1 517,64	1 673,66	2 054,06
Powiat kolneński	796,66	990,34	1 075,47	1 152,12	985,18	1 090,86	1 160,29	1 402,22
Grabowo	861,93	1 077,79	1 268,39	1 244,81	1 087,05	1 184,82	1 128,93	1 402,64

Źródło: GUS/BDL

Analiza struktury dochodów gminy Grabowo pod względem działów klasyfikacji budżetowych pozwala stwierdzić, że głównym źródłem dochodów gminy są dochody klasyfikowane w dziale 758 różne rozliczenia (7,32 mln zł; 35,2%) oraz w dziale 855 rodzina (5,46 mln zł, 26,2%). Z tytułu dochodów od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatków związanych z ich poborem (dział 756) gmina uzyskała w 2019 roku ok. 2,88 mln zł, co stanowiło zaledwie 13,8% dochodów.

Natomiast w przypadku wydatków z budżetu gminy Grabowo w 2019 r. największy był udział wydatków klasyfikowanych w dziale 855 rodzina (5,46 mln zł, tj. 27,2% ogółu wydatków gminy w tym roku) oraz 801 oświata i wychowanie (ok. 5,3 mln zł, tj. 26,4 % wydatków).

Znaczącą kategorię wydatków gminy stanowiły wydatki w dziale w dziale 750, administracja publiczna (4,39 mln zł, tj. 21,9 %), w dziale rolnictwo i łowiectwo (1,55 mln zł; tj. 7,7%) oraz w dziale 900, gospodarka komunalna i ochrona środowiska (ok. 1,09 mln zł, tj. 5,4%).

Tabela 65. Dochody wg działów klasyfikacji budżetowych w gminie Grabowo w latach 2012-2019 (w zł)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Dział 010 - Rolnictwo i łowiectwo	1 043 841,95	1 353 621,81	1 084 274,32	1 155 692,28	1 162 245,19	1 182 969,49	1 224 195,44	1 681 124,76
Dział 020 - Leśnictwo	3 662,89	3 584,49	2 761,29	2 446,00	2 142,29	2 090,01	2 092,02	2 166,53
Dział 600 - Transport i łączność	8 588,16	7 517,49	6 138,72	55 671,25	1 202,22	1 166 879,50	230 293,05	9 436,84
Dział 700 - Gospodarka mieszkaniowa	185 701,52	165 238,91	110 859,48	256 682,51	103 558,74	147 197,73	122 348,75	207 623,15
Dział 720 - Informatyka	-	-	62 989,28	82 088,69	5 249,42	-	-	-
Dział 750 - Administracja publiczna	166 343,73	109 016,65	504 515,82	78 029,69	52 040,93	41 784,79	406 397,11	1 747 128,64
Dział 751 - Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	626,00	634,00	55 430,00	46 916,00	17 167,34	742,00	61 674,78	51 518,55
Dział 754 - Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	81,30	1 216,33	728,78	18 213,87	199,79	142,00	27 436,40	27 531,28
Dział 756 - Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	2 096 649,70	2 615 690,76	2 951 871,60	2 885 332,24	2 655 895,72	2 518 082,94	2 471 051,85	2 878 236,55
Dział 758 - Różne rozliczenia	6 023 573,16	6 251 315,09	6 193 726,54	6 088 208,91	6 012 975,11	5 901 675,11	6 378 219,60	7 321 885,18
Dział 801 - Oświata i wychowanie	176 121,70	214 420,85	464 229,98	340 032,59	341 357,73	342 742,40	264 325,83	209 459,73
Dział 852 - Pomoc społeczna	2 042 627,06	2 017 764,94	2 003 192,78	2 099 093,21	5 070 385,84	553 599,99	421 632,85	397 916,66
Dział 854 - Edukacyjna opieka wychowawcza	88 989,88	191 671,60	83 807,40	67 258,86	59 520,00	54 080,00	56 717,60	45 028,98
Dział 855 - Rodzina	-	-	-	-	-	5 551 096,48	5 404 204,30	5 455 525,25
Dział 900 - Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	99 777,75	81 753,31	127 428,89	491 362,97	380 042,84	569 717,35	1 652 296,74	671 864,16
Dział 921 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	-	50 254,26	48 548,63	87 111,88	2 000,00	257 660,49	155 962,45	130,29
Dział 926 - Kultura fizyczna	-	-	213 453,00	9 970,00	-	-	-	80 956,88
OGÓŁEM	11 936 584,80	13 063 700,49	13 913 956,51	13 764 110,95	15 865 983,16	18 290 460,28	18 878 848,77	20 787 533,43

Źródło: GUS/BDL

Tabela 66. Wydatki wg działów klasyfikacji budżetowych w gminie Grabowo w latach 2012-2019 (w zł)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Dział 010 - Rolnictwo i łowiectwo	1 402 968,34	1 006 347,00	1 072 867,56	1 139 156,31	1 076 717,12	1 112 934,59	1 203 368,06	1 548 659,04
Dział 600 - Transport i łączność	120 738,29	227 895,42	1 840 845,76	1 055 891,78	418 585,97	2 993 430,57	1 555 627,67	307 431,91
Dział 700 - Gospodarka mieszkaniowa	148 258,71	132 744,70	927 425,77	902 878,99	278 901,38	299 021,06	293 302,50	274 677,26
Dział 710 - Działalność usługowa	28 799,68	15 000,00	14 100,00	12 915,00	7 649,00	6 820,00	8 170,00	8 750,00
Dział 720 - Informatyka	0,00	0,00	74 105,04	102 750,71	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 750 - Administracja publiczna	2 140 270,28	2 268 501,42	1 696 069,74	1 835 270,74	1 780 261,38	2 029 622,39	2 528 684,03	4 391 212,60
Dział 751 - Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	626,00	634,00	55 430,00	46 916,00	17 167,34	742,00	61 674,78	51 518,55
Dział 754 - Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	131 842,34	131 359,66	157 252,16	166 913,74	199 952,90	84 370,51	354 157,80	122 316,99
Dział 757 - Obsługa długu publicznego	326 227,67	213 351,09	141 994,42	131 835,17	114 595,90	90 520,98	125 817,62	160 991,82
Dział 801 - Oświata i wychowanie	4 244 237,37	4 192 916,11	4 586 415,67	4 461 580,86	4 569 945,31	4 744 817,91	5 223 739,42	5 300 377,17
Dział 851 - Ochrona zdrowia	10 349,90	9 627,44	5 072,49	17 384,69	17 850,86	10 754,74	9 497,67	9 533,24
Dział 852 - Pomoc społeczna	2 278 244,56	2 242 926,78	2 291 096,70	2 404 472,65	5 402 066,20	893 215,51	798 797,57	755 162,26
Dział 854 - Edukacyjna opieka wychowawcza	234 579,33	285 317,99	234 458,05	192 070,22	200 382,04	233 499,53	201 133,35	182 326,85
Dział 855 - Rodzina	-	-	-	-	-	5 612 379,32	5 385 302,69	5 459 129,90
Dział 900 - Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	387 377,02	371 037,28	531 423,86	795 522,52	703 068,63	621 975,22	3 054 253,12	1 091 140,01
Dział 921 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	316 097,05	237 115,14	333 231,46	253 571,76	426 938,20	655 033,00	547 487,97	242 093,76
Dział 926 - Kultura fizyczna	0,00	390 326,39	0,00	0,00	13 500,00	12 500,00	6 313,90	162 538,23
OGÓŁEM	11 770 616,54	11 725 100,42	13 961 788,68	13 519 131,14	15 227 582,23	19 401 637,33	21 357 328,15	20 067 859,59

Źródło: GUS/BDL

Analiza porównawcza ukazuje sytuację budżetu gminy Grabowo na tle innych gmin wiejskich podregionu łomżyńskiego.

Gmina Grabowo notowała wyższe dochody ogółem w przeliczeniu na mieszkańca od średniej w grupie porównawczej. Jednocześnie w gminie Grabowo niższy był udział dochodów własnych w dochodach ogółem.

Niższy poziom dochodów własnych, a więc generowanych na poziomie lokalnym, widoczny był w gminie Grabowo w dochodach własnych przypadających na 1 mieszkańca. W 2018 roku dochody własne na mieszkańca wynosiły 1137,86 zł, przy średniej w grupie porównawczej wynoszącej 1250,6 zł.

Gmina Grabowo charakteryzowała się wyższymi **wydatkami majątkowymi** w przeliczeniu na mieszkańca w porównaniu do średniej dla grupy porównawczej.

Mniej korzystnie na tle grupy porównawczej wyglądała sytuacja budżetu gminy pod względem zobowiązań kredytowych oraz mniej korzystnie pod względem potencjalnych zdolności realizacji inwestycji. Widoczne jest to we wskaźnikach relacji kwoty nadwyżki operacyjnej do dochodów bieżących oraz w okresie spłaty długu za pomocą nadwyżki operacyjnej. W porównaniu do gmin z podregionu łomżyńskiego gmina Grabowo posiada mniejsze zdolności finansowania działań rozwojowych.

Oceniając zdolność Gminy Grabowo do finansowania rozwoju lokalnego należy zwrócić uwagę na specyfikę gminy. Jest to nieduża pod względem ludności gmina, stąd notuje wysokie wskaźniki budżetu w przeliczeniu na mieszkańca. Dane te nie oddają w pełni problematyki finansowania działań rozwojowych. Gminę charakteryzuje bowiem rozproszona przestrzeń osadnicza, duże potrzeby inwestycyjne, związane m. in. z kanalizacją oraz drogami, skromne dochody własne i wysokie wydatki związane z rodzinami, pomocą społeczną i edukacją.

Tabela 67. Wybrane dane odnoszące się do budżetu gminy

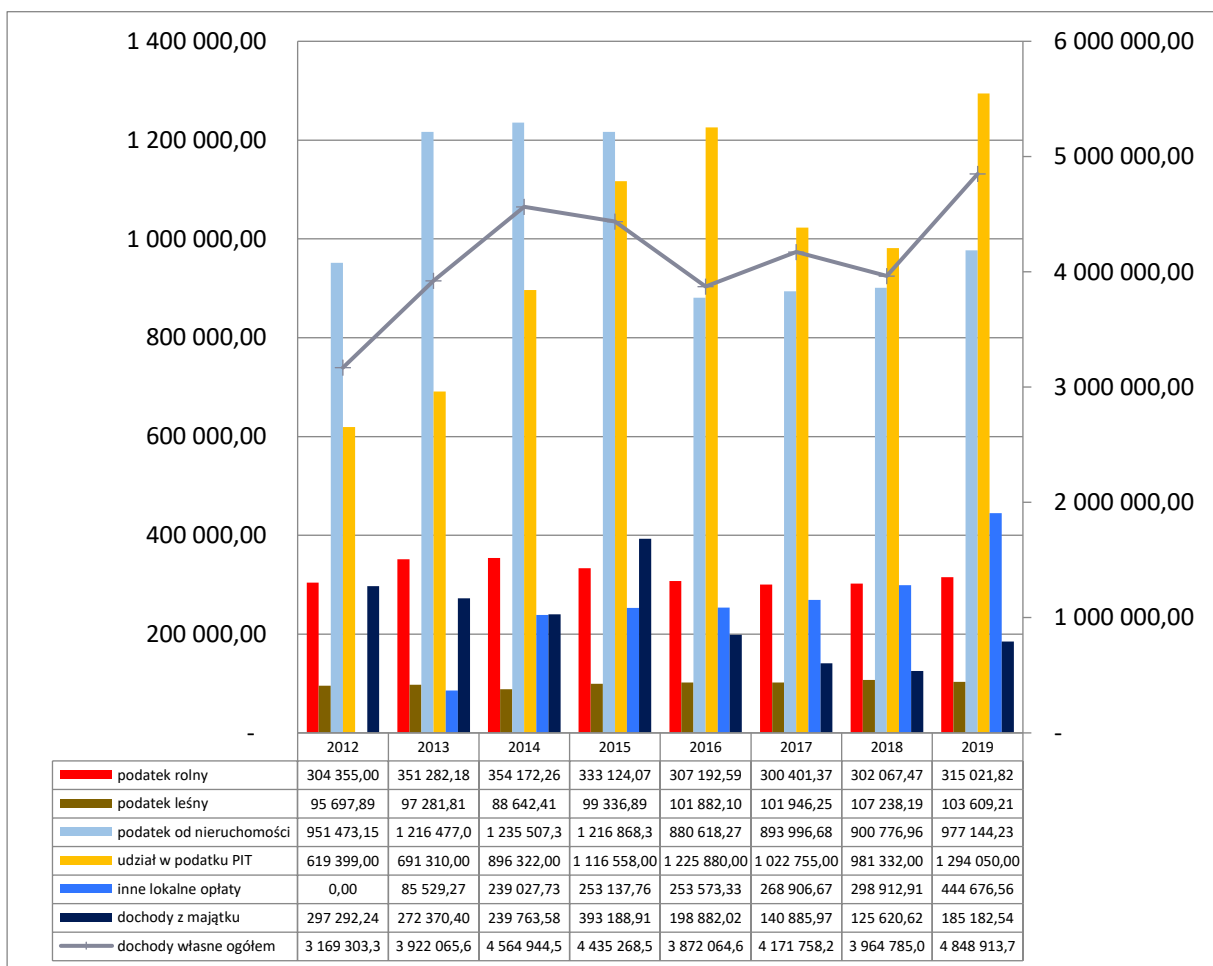
Wskaźnik	Obszar	2014	2015	2016	2017	2018
Dochody ogółem przypadające na 1 mieszkańca – średnia trzyletnia	Gmina Grabowo	3578	3775	4072	4499	5028
	Grupa porównawcza	3223	3316	3562	3907	4338
Udział dochodów własnych w dochodach ogółem (%) – średnia trzyletnia	Gmina Grabowo	30,0	32,0	30,0	26,0	22,7
	Grupa porównawcza	31,3	32,7	32,1	30,6	28,8
Dochody własne przypadające na 1 mieszkańca	Gmina Grabowo	1073	1198	1203	1171	1137,86
	Grupa porównawcza	1011	1085	1137	1184	1251
Kwota wydatków majątkowych przypadająca na 1 mieszkańca	Gmina Grabowo	269	356	337	482	810
	Grupa porównawcza	565	570	506	505	641
Relacja kwoty nadwyżki operacyjnej do kwoty dochodów bieżących (w %) – średnia trzyletnia	Gmina Grabowo	10,4	11,8	9,1	6,3	3,8
	Grupa porównawcza	9,7	9,8	9,4	9,5	9,3

Wskaźnik	Obszar	2014	2015	2016	2017	2018
Relacja kwoty nadwyżki operacyjnej pomniejszonej o spłaty długu do kwoty dochodów bieżących (w %) – średnia trzyletnia	Gmina Grabowo	1,3	3,7	2,3	0,9	-0,6
	Grupa porównawcza	2,4	3,3	4,6	5,4	6,1
Okres spłaty długu wg stanu w danym roku za pomocą średniej kwoty pełnej nadwyżki operacyjnej z ostatnich 3 lat	Gmina Grabowo	3,0	2,0	2,0	4,0	10,5
	Grupa porównawcza	5,0	4,3	3,2	3,3	3,2

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/>

Analizując dochody własne budżetu gmina Grabowo warto zwrócić uwagę na te, które przynoszą Gminie największe korzyści finansowe w dłuższej perspektywie czasu oraz charakteryzują się istotnym potencjałem wzrostu. **Do kategorii najważniejszych własnych źródeł dochodów należy zaliczyć dochody pochodzące z PIT i podatek od nieruchomości.**

Wykres 5. Wybrane dochody własne Gminy Grabowo w zł

Źródło: GUS/BDL

5.2. Współpraca ponadlokalna

Gmina Grabowo rozwija się i ściśle współpracuje z gminami najbliższego otoczenia, w ramach Stowarzyszenia LGD Kraina Mlekiem Płynąca.

Obszar działania LGD stanowi osiem gmin woj. podlaskiego, sześć gmin należących do powiatu kolneńskiego, gminy: Grabowo, Mały Płock, Turośl, Stawiski, Kolno oraz miasto Kolno oraz dwie gminy należące do powiatu łomżyńskiego, gmina Nowogród i Zbójna.

Jednym z podstawowych celów LGD jest działanie na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Inicjatywa utworzenia stowarzyszenia pojawiła się w 2013 roku. Głównymi inicjatorami utworzenia stowarzyszenia była Fundacja „Kraina Mlekiem Płynąca”, która wdrażała LSR w okresie programowania 2007-2013 i Schematu I i II Leader+ 2004-2006.

Stowarzyszenie działa w oparciu o 2 cele ogólne określone w obowiązującej Strategii Rozwoju LGD Kraina Mlekiem Płynąca 2014-2020:

- 1. Poprawa konkurencyjności lokalnej gospodarki i tworzenie miejsc pracy**
- 2. Poprawa jakości życia mieszkańców**

6. PODSUMOWANIE DIAGNOZY, ANALIZA SWOT

Syntezę powyżej opisanych zjawisk i czynników rozwojowych, w tym problemów, barier oraz potencjałów miasta i szans rozwojowych ujęto w postaci klasycznej analizy SWOT.

Analiza SWOT obejmuje analizę:

- Mocnych stron, tj. uwarunkowań wewnętrznych (endogenicznych), czyli elementów rzeczywistości mających pozytywny charakter z punktu widzenia jego przyszłego rozwoju,
- Słabych stron, tj. uwarunkowań wewnętrznych o negatywnym charakterze,
- Szans, tj. uwarunkowań zewnętrznych (egzogenicznych) o charakterze pozytywnym. Jako szanse uwzględnione zostały te zagadnienia, których źródła leżą poza obszarem gminy lub poza zakresem kompetencji władz publicznych działających na jej obszarze,
- Zagrożeń, tj. uwarunkowań zewnętrznych mających negatywny wpływ na rozwój gminy, których źródła leżą poza obszarem gminy lub poza zakresem kompetencji władz publicznych działających na jej obszarze.

Tabela 68. Analiza SWOT

Mocne strony	Słabe strony
<ol style="list-style-type: none"> 1. Dobrze rozwinięty sektor rolny, stanowiący trwałą podstawę ekonomii Gminy i mieszkańców. 2. Walory przyrodnicze oraz czyste środowisko. Lasy zajmują w gminie około 20% powierzchni gminy, brak przemysłu. 3. Park krajobrazowy, usytuowany w centrum Grabowa o powierzchni ok. 4 ha. 4. Istniejące na terenie gminy zaplecze kulturalne, które tworzą Gminny Ośrodek Kultury oraz Biblioteka Publiczna. 5. Wysoki poziom wydatków na kulturę w przeliczeniu na mieszkańca w porównaniu do gmin z grupy porównawczej. 6. Strefy Aktywności w Grabowie, Przyborowie i Konopkach-Monetach. 7. Istniejące miejsca o dużych walorach kulturowych i turystycznych, w tym: XIX wieczny zespół dworsko – parkowy z zabytkowym dworem wybudowanym przez rodzinę Wagów, parkiem krajobrazowym oraz altaną z 1925 r., Kościół p.w. św. Jana Chrzciciela zbudowany w latach 1842- 45 wg projektu Hipolita Kossutha, sowieckie fortyfikacje wojenne tzw. „Linii Mołotowa”, powstałe w latach 1939-41, rozmieszczone na szlaku miejscowości Surały-Marki-Przyborowo. 8. 6 ochotniczych straży pożarnych: 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Postępujący proces wyludniania się gminy, związany m. in. z ujemnym saldem migracji. 2. Niekorzystne zjawiska demograficzne, przejawiające się zwiększeniem liczby osób w wieku senioralnym, przy niskich liczbach osób w wieku przedprodukcyjnym (brak zastępowalności kadr na rynku pracy, rosnące obciążenie społeczne, natężenie problemów związanych z wiekiem, np. chorób, samotności, wykluczenia). 3. Niska aktywność inwestycyjna w zakresie mieszkaniowym oraz niekorzystne na tle kraju wskaźniki dostępności zasobów mieszkaniowych. 4. Znaczne potrzeby inwestycyjne w zakresie rozwoju i modernizacji infrastruktury wodno-kanalizacyjnej. 5. Znaczne potrzeby inwestycyjne związane z utrzymaniem i modernizacją dróg gminnych. 6. Brak dostępu do gazu sieciowego. 7. Wysoki zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej na tle gmin z grupy porównawczej. 8. Niski poziom korzystania z usług Gminnej Biblioteki Publicznej. 9. Brak zorganizowanej aktywności sportowej w oparciu o kluby sportowe. 10. Niższy na tle grupy porównawczej poziom

<p>w Grabowie, Ciemiance, Surafach, Siwkach, Przyborowie i Konopkach – Białystok.</p> <p>9. Niskie wskaźniki przestępczości odnoszące się do przestępstw przeciw mieniu.</p> <p>10. Działające w gminie organizacje pozarządowe, które aktywnie uczestniczą w realizacji działań na rzecz rozwoju gminy.</p> <p>11. Niskie wskaźniki bezrobocia na tle powiatu kolneńskiego.</p>	<p>aktywności obywatelskiej związanej z działalnością organizacji pozarządowych.</p> <p>11. Niskie wskaźniki przedsiębiorczości mieszkańców.</p> <p>12. Nie do końca uregulowana kwestia gospodarki odpadami, skutkująca zaśmieceniem i występowaniem dzikich wysypisk śmieci oraz odpadów azbestowych.</p> <p>13. Występujące białe plamy w dostępie do szybkiego Internetu.</p> <p>14. Niski poziom dochodów własnych gminy oraz ograniczone zdolności realizacji działań rozwojowych w oparciu o zasoby własne budżetu gminy.</p>
Szanse	Zagrożenia
<ol style="list-style-type: none"> 1. Dostęp do usług publicznych i rynku pracy, zlokalizowanych w sąsiednich miejscowościach, m. in. w Kolnie oraz Grajewie. 2. Środki zewnętrzne, które umożliwiają realizację założeń Planu Gospodarki Niskoemisyjnej oraz rozwój odnawialnych źródeł energii. 3. Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych, który umożliwia realizację inwestycji drogowych na terenie gminy. 4. Polityka społeczna kraju, która wspiera m. in. rodziny. 5. Rosnący poziom wynagrodzeń, który skutkuje wzrostem dochodów własnych gminy w oparciu o PIT. 6. Współpraca gminy w ramach Lokalnej Grupy Działania oraz w ramach powiatu kolneńskiego, która umożliwia realizację wybranych inwestycji i działań. 7. Powstanie drogi ekspresowej Via Baltica, która wpłynie na mobilność mieszkańców oraz podniesie atrakcyjność do inwestowania na terenie powiatu kolneńskiego. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Niski poziom wynagrodzeń na terenie powiatu kolneńskiego oraz mało atrakcyjny rynek pracy, wpływające na decyzje migracyjne młodych mieszkańców gminy. 2. Zmienność przepisów fiskalnych, które wpływają na poziom dochodów własnych gminy (m. in. dochodów z PIT). 3. Zmiany klimatu objawiające się w Polsce m. in. nagłymi zjawiskami pogodowymi, w tym suszami i nawałnym deszczami, co może wpływać na funkcjonowanie sektora rolnego. 4. Przedłużający się okres pandemii COVID-19, wpływający m. in. na gospodarkę i dochody mieszkańców.

Źródło: opracowanie własne

7. WIZJA, MISJA ORAZ CELE ROZWOJU LOKALNEGO GMINY GRABOWO

W tym rozdziale przedstawiono najważniejsze elementy struktury planu rozwoju lokalnego Gminy Grabowo, wizję, misję oraz cele rozwoju.

Wizja jest oczekiwanym przez władze i mieszkańców przyszłym stanem rozwoju. Wskazuje na dążenia, które oparte są na zdolnościach realizacyjnych gminy i społeczności lokalnej.

Diagnoza wykazała, że Gmina Grabowo posiada zdecydowaną przewagę barier rozwojowych. Kreowaniu przyszłego rozwoju nie sprzyja monofunkcyjność lokalnej gospodarki, opartej na rolnictwie. Gmina traci swoje kluczowe zasoby, którymi są jej mieszkańcy. Utrata kapitału ludzkiego, a tym samym społecznego, zubaża gminę.

Powyższy opis gminy wskazuje więc na jej największe wyzwanie rozwoju, które zasadniczo będzie bardzo trudno zrealizować w oparciu o posiadane zasoby. Gmina przegrywa bowiem z konkurencją innych przestrzeni kraju, które mogą ofertować atrakcyjniejsze warunki pracy, zatrudnienia, mieszkania, rozwoju osobistego, edukacji. Na te zjawiska nakładają się również niekorzystne zmiany demograficzne, nie tylko te obserwowane w przestrzeni gminy, ale także w przestrzeni kraju. Oznacza to, że poszczególne regiony w przyszłości jeszcze mocniej będą konkurować o zasoby ludzkie.

Gmina Grabowo nie jest w stanie zmienić tego obrazu, a jej zdolności realizacji polityki rozwoju są ograniczone przez zdolności budżetowe i uwarunkowania lokalizacyjne.

Gmina powinna więc zasadniczo skupić się na aspektach rozwojowych, na które ma realny wpływ. Należy założyć, iż realizacja założeń rozwój lokalnego musi być co do zasady wspierana przez środki zewnętrzne. Jest to spójne z założeniami Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 oraz Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju. Zapisy dokumentów krajowych mają swoje rozwinięcie w Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030.

Mając na uwadze ww. założenia dot. polityki rozwoju lokalnego zdefiniowano następujący obraz gminy w 2030 roku.

Wizja Gminy Grabowo:

Gmina Grabowo w 2030 roku to zintegrowani i aktywni mieszkańcy, korzystający z dobrze rozwiniętej infrastruktury społecznej i technicznej.

Wizja podkreśla, że jej kluczowym zasobem są mieszkańcy, którzy uczestniczyć będą aktywnie w kreowaniu rozwoju. Integracja odnosi się do wyzwań społecznych i infrastrukturalnych. Wyzwania społeczne związane są m. in. z kwestiami aktywności senioralnej, aktywności dzieci i młodzieży, możliwości wykorzystywania oferty kulturalnej i rekreacyjnej gminy. Aktywność mieszkańców ma swój wymiar infrastrukturalny. Gmina tworzyć będzie ofertę bazującą na potencjale instytucjonalnym, czyli rozwijać będzie infrastrukturę społeczną. Aktywność mieszkańców wspierać będzie rozwinięta i zmodernizowana infrastruktura techniczna, w szczególności drogowa, która zapewni integrację przestrzenną i ułatwi dostęp do usług publicznych oraz rynku pracy.

W planowaniu rozwoju lokalnego istotne jest podkreślenie nadrzędnego celu, jaki przyświeca Zarządzającym Gminą. Ten nadrzędny cel stanowi misję Gminy Grabowo. W misji oprócz nadrzędnego celu wskazano kluczowy dla rozwoju system wartości.

Misja Gminy Grabowo:

Podnosimy jakość życia w oparciu o zasadę zrównoważonego rozwoju.

W misji podkreślono, że punktem odniesienia realizowanych działań rozwojowych jest jakość życia mieszkańców. Nadrzędną zasadą będzie zrównoważony rozwój. Oznacza to dążenie do ochrony środowiska oraz zasobów, które stanowią podstawę ekonomii gminy i jej mieszkańców. Zrównoważony rozwój oznacza także zasadę solidarności społecznej, czyli prowadzenie polityki społecznej, która wspierać będzie włączenie i integrację społeczną. Zrównoważony rozwój ma swój wymiar terytorialny, co oznacza, że polityka rozwoju lokalnego powinna być kierowana równomiernie do wszystkich miejscowości i mieszkańców gminy.

Z wizji oraz misji płyną trzy cele rozwojowe, którym można przypisać priorytety.

Cel 1. Przestrzeń gminy sprzyjająca mobilności mieszkańców.

Oczekiwane efekty: poprawa jakości życia, wzrost bezpieczeństwa publicznego, poprawa dostępności do usług publicznych zlokalizowanych w gminie oraz poza nią, poprawa dostępu do rynku pracy.

- Priorytet 1.1. Inwestycje w zakresie infrastruktury drogowej.
- Priorytet 1.2. Inwestycje w zakresie oświetlenia ulicznego.

Cel 2. Gmina czysta i ekologiczna.

Oczekiwane efekty: poprawa jakości życia, ochrona środowiska i zasobów przyrodniczych, w tym gleb, wód, powietrza.

- Priorytet 2.1. Inwestycje w zakresie infrastruktury wodno-kanalizacyjnej.
- Priorytet 2.2. Inwestycje w zakresie termomodernizacji i wykorzystania odnawialnych źródeł energii.
- Priorytet 2.3. Inwestycje w zakresie gospodarki odpadami.

Cel 3. Aktywni i zintegrowani mieszkańcy.

Oczekiwane efekty: rozwój oświaty, wychowania, oferty czasu wolnego, kultury i dziedzictwa kulturowego, systemu pomocy społecznej oraz wzmocnienie potencjału instytucjonalnego gminy.

- Priorytet 3.1 Inwestycje dotyczące oświaty.
- Priorytet 3.2. Inwestycje w zakresie sportu, rekreacji i turystyki.
- Priorytet 3.3. Inwestycje w zakresie kultury i infrastruktury kulturalno-oświatowej.
- Priorytet 3.4. Działania w zakresie promocji i zachowania dziedzictwa kulturowego oraz aktywizacji kulturalnej mieszkańców.
- Priorytet 3.5. Inwestycje w zakresie infrastruktury pomocy społecznej.
- Priorytet 3.6. Działania z zakresu wzmocnienia potencjału instytucjonalnego Gminy.

8. PRIORYTETY I DZIAŁANIA ROZWOJU LOKALNEGO GMINY GRABOWO

Struktura Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Grabowo na lata 2021-2027 ma charakter hierarchiczny. Poszczególnym celom przypisano priorytety, do których przyporządkowano kierunki działań oraz projekty/ przedsięwzięcia.

Tabela 69. Priorytety, kierunki działań oraz projekty i przedsięwzięcia

Priorytet	Kierunki działań/ projekty i przedsięwzięcia
Cel 1. Przestrzeń gminy sprzyjająca mobilności mieszkańców	
Priorytet 1.1. Inwestycje w zakresie infrastruktury drogowej.	<ul style="list-style-type: none"> • Rozbudowa, przebudowa, modernizacja dróg: <ul style="list-style-type: none"> ○ 1.1.1. Rozbudowa drogi gminnej nr 104271B Grabowo – Konopki-Monety ○ 1.1.2. Przebudowa drogi wewnętrznej w miejscowości Konopki-Monety ○ 1.1.3. Przebudowa drogi gminnej Kurkowo – Romany ○ 1.1.4. Przebudowa drogi gminnej w miejscowości Grądy Michały w Gminie Grabowo ○ 1.1.5. Przebudowa części drogi gminnej wewnętrznej (część dz. nr ew. 158) w miejscowości Milewo-Gałązki, gm. Grabowo ○ 1.1.6. Przebudowa części drogi gminnej (dz. nr ew. 133 i cz. dz. 134) o dł. ok. 735 m w miejscowości Ciemianka (Kolonja Jadłówek) ○ 1.1.7. Przebudowa drogi gminnej Marki - Suraty ○ 1.1.8. Przebudowa (rozbudowa) drogi gminnej nr 104263B między miejscowością Przyborowo do drogi powiatowej ○ 1.1.9. Przebudowa drogi gminnej wewnętrznej w m. Kownacin do granicy gminy w kierunku Brzeźnia ○ 1.1.10. Przebudowa drogi gminnej wewnętrznej w m. Wiszowate ○ 1.1.11. Przebudowa ulicy Słonecznej w Grabowie ○ 1.1.12. Przebudowa dróg 104283B i 104282B ○ 1.1.13. Rozbudowa i przebudowa drogi gminnej Guty Stare - Kowalewo ○ 1.1.14. Modernizacja dróg gminnych do kolonii w Świdrach-Dobrzycach, Łebkach Małych, Łebkach Dużych i Ciemiance ○ 1.1.15. Przebudowa dróg wewnętrznych w m. Skroda Wielka ○ 1.1.16. Modernizacja nawierzchni drogi gminnej 104264B Grabowo-Łebki Małe ○ 1.1.17. Przebudowa drogi gminnej 104278B Łebki Małe - Żebrki ○ 1.1.18. Przebudowa drogi gminnej Golanki – Świdry-Dobrzyce ○ 1.1.19. Przebudowa drogi od DK 61 (S61) do miejscowości Rosochate ○ 1.1.20. Przebudowa drogi wraz z rozbiórką mostu i budową przepustu
Priorytet 1.2. Inwestycje w zakresie oświetlenia ulicznego.	<ul style="list-style-type: none"> • Modernizacja oświetlenia ulicznego: <ul style="list-style-type: none"> ○ 1.2.1. Modernizacja oświetlenia ulicznego oraz dobudowa nowych punktów oświetleniowych na

Priorytet	Kierunki działań/ projekty i przedsięwzięcia
	terenie Grabowa. <ul style="list-style-type: none"> ○ 1.2.2. Modernizacja oświetlenia ulicznego oraz dobudowa nowych punktów oświetleniowych w miejscowościach na terenie Gminy Grabowo.
Cel 2. Gmina czysta i ekologiczna	
Priorytet 2.1. Inwestycje w zakresie infrastruktury wodno-kanalizacyjnej.	<ul style="list-style-type: none"> • Budowa i przebudowa sieci kanalizacji sanitarnej oraz sieci wodociągowej: <ul style="list-style-type: none"> ○ 2.1.1. Budowa i przebudowa sieci kanalizacji sanitarnej wraz siecią wodociągową w miejscowości Grabowo ○ 2.1.2. Przebudowa oczyszczalni ścieków w Grabowie ○ 2.1.3. Budowa sieci kanalizacyjnej wraz z przyłączami w miejscowości Grabowskie ○ 2.1.4. Budowa sieci kanalizacyjnej w miejscowościach Golanki, Świdry Dobrzyce i Stare Guty ○ 2.1.5. Budowa i przebudowa sieci wodociągowej na terenie miejscowości Gnatowo, Siwki, Kurkowo, Rosochate ○ 2.1.6. Budowa sieci wodociągowej w miejscowości Ciemianka • Przebudowa stacji uzdatniania wody: <ul style="list-style-type: none"> ○ 2.1.7. Przebudowa Stacji Uzdatniania Wody w Grabowie ○ 2.1.8. Przebudowa Stacji Uzdatniania Wody w Gnatowie
Priorytet 2.2. Inwestycje w zakresie termomodernizacji i wykorzystania odnawialnych źródeł energii.	<ul style="list-style-type: none"> • Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej: <ul style="list-style-type: none"> ○ 2.2.1. Termomodernizacja w Szkołach Podstawowych: w Grabowie (część szkoły zajęta przez oddziały przedszkolne), w Konopkach-Monetach, Suratach, budynku dawnego OZ w Grabowie i świetlic w Siwkach i Konopkach-Białystok. ○ 2.2.2. Termomodernizacja wraz z budową systemu pomp ciepła powietrze-powietrze i instalacji fotowoltaicznej w budynku świetlicy wiejskiej oraz budynku pompowni w miejscowości Chełchy ○ 2.2.3. Termomodernizacja wraz z budową systemu pomp ciepła powietrze-powietrze i instalacji fotowoltaicznej w budynku świetlicy wiejskiej w miejscowości Siwki • Rozwój odnawialnych źródeł energii: <ul style="list-style-type: none"> ○ 2.2.4. Budowa instalacji wykorzystujących Odnawialne Źródła Energii ○ 2.2.5. Budowa instalacji fotowoltaicznej w budynkach komunalnych gminy: oczyszczalnia ścieków w Grabowie, stacja uzdatniania wody w Grabowie ○ 2.2.6. Budowa instalacji fotowoltaicznej w budynku komunalnym gminy: stacja uzdatniania wody w Gnatowie
Priorytet 2.3. Inwestycje w zakresie gospodarki odpadami.	<ul style="list-style-type: none"> • Likwidacja dzikich wysypisk śmieci: <ul style="list-style-type: none"> ○ 2.3.1. Likwidacja dzikich wysypisk śmieci na terenie gminy Grabowo • Oczyszczanie gminy z azbestu: <ul style="list-style-type: none"> ○ 2.3.2. Realizacja Programu Oczyszczania Gminy Grabowo z Azbestu

Priorytet	Kierunki działań/ projekty i przedsięwzięcia
Cel 3. Aktywni i zintegrowani mieszkańcy.	
<p>Priorytet 3.1 Inwestycje dotyczące oświaty.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Modernizacja i rozwój infrastruktury oraz wyposażenia placówek oświatowych w gminie: <ul style="list-style-type: none"> ○ 3.1.1. Remonty szkół gminnych ○ 3.1.2. Doposażenie i poprawa standardu stołówki w Szkole Podstawowej w Grabowie. Adaptacja i wyposażenia pomieszczeń przeznaczonych do spożywania posiłków tzw. jadalni Szkół Podstawowych w Surążach i Konopkach-Monetach ○ 3.1.3. Modernizacja placów zabaw i boisk przyszkolnych szkół gminnych
<p>Priorytet 3.2. Inwestycje w zakresie sportu, rekreacji i turystyki.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i turystycznej: <ul style="list-style-type: none"> ○ 3.2.1. Budowa Otwartych Stref Aktywności i tworzenie innych miejsc sportu i rekreacji na terenie gminy ○ 3.2.2. Budowa skweru rekreacyjno-użytkowego w Grabowie ul. Kościelna ○ 3.2.3. Zagospodarowanie terenu wokół stawu we wsi Gnatowo ○ 3.2.4. Zagospodarowanie terenu wokół zbiornika we wsi Siwki ○ 3.2.5. Zagospodarowanie terenu wokół zbiornika we wsi Kurkowo ○ 3.2.6. Wytyczenie i opisanie szlaków rowerowych ○ 3.2.7. Wspieranie powstawania gospodarstw agroturystycznych
<p>Priorytet 3.3. Inwestycje w zakresie kultury i infrastruktury kulturalno-oświatowej.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Przebudowa, renowacja i remonty obiektów dziedzictwa kulturowego: <ul style="list-style-type: none"> ○ 3.3.1. Przebudowa, renowacja i remont budynku dworu w Grabowie ○ 3.3.2. Renowacja parku dworskiego w Grabowie • Budowa i remont obiektów infrastruktury społecznej, wspierającej aktywność społeczną: <ul style="list-style-type: none"> ○ 3.3.3. Budowa świetlicy-remizy w Przyborowie ○ 3.3.4. Budowa świetlicy wiejskiej w Milewie-Gałązki ○ 3.3.5. Remont budynków świetlic wiejskich w gminie Grabowo
<p>Priorytet 3.4. Działania w zakresie promocji i zachowania dziedzictwa kulturowego oraz aktywizacji kulturalnej mieszkańców.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Prowadzenie działań informacyjnych i promocyjnych: <ul style="list-style-type: none"> ○ 3.4.1. Przygotowanie materiałów promocyjnych o Gminie Grabowo ○ 3.4.2. Wytyczenie i oznakowanie oraz oddanie do użytku dwóch szlaków historycznych na terenie Gminy Grabowo • Organizacja imprez sprzyjających integracji mieszkańców w oparciu o dziedzictwo kulturowe: <ul style="list-style-type: none"> ○ 3.4.3. Wykorzystanie odrestaurowanego potencjału Parku Krajobrazowego ○ 3.4.4. Inwestycja w działania społeczne i kulturalne przy powstałych na terenie Gminy Grabowo świetlicach wiejskich. ○ 3.4.5. Festiwal Filmów Przyrodniczych im. Wagów
<p>Priorytet 3.5. Inwestycje w zakresie infrastruktury pomocy społecznej.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój infrastruktury pomocy społecznej: <ul style="list-style-type: none"> ○ 3.5.1. Zakup domów modułowych socjalnych wraz z uzbrojeniem i przygotowaniem działek.

Priorytet	Kierunki działań/ projekty i przedsięwzięcia
	<ul style="list-style-type: none"> ○ 3.5.2. Przebudowa budynku socjalnego w Świdrach-Dobrzycach
<p>Priorytet 3.6. Działania z zakresu wzmocnienia potencjału instytucjonalnego Gminy.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój rozwiązań informatycznych wzmocniających potencjał instytucjonalny gminy: <ul style="list-style-type: none"> ○ 3.6.1. Poprawa funkcjonalności i atrakcyjności strony internetowej Gminy, Jednostek Organizacyjnych, lokalnych Stowarzyszeń i Organizacji Pozarządowych ○ 3.6.2. Nowocześnie i cyfrowo – Innowacyjne oblicze Urzędu Gminy w Grabowie

Źródło: opracowanie własne

Poniżej przedstawiono szczegółowo poszczególne projekty i przedsięwzięcia ujęte w Planie Rozwoju Lokalnego Gminy Grabowo na lata 2021-2027.

Tabela 70. Lista zadań rozwoju lokalnego Gminy Grabowo w latach 2021-2027

Cel	Priorytet	Projekt/ przedsięwzięcie	Podmiot realizujący	Zakres	Koszty	Źródła finansowania	Termin realizacji
1. Przestrzeń gminy sprzyjająca mobilności mieszkańców	1.1. Inwestycje w zakresie infrastruktury drogowej	1.1.1. Rozbudowa drogi gminnej nr 104271B Grabowo – Konopki-Monety	Gmina Grabowo	Ułożenie nawierzchni asfaltowej	4700 tys. zł	Środki własne gminy, Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg, Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych	2020-2023
		1.1.2. Przebudowa drogi wewnętrznej w miejscowości Konopki-Monety	Gmina Grabowo	Przebudowa drogi wewnętrznej w miejscowości Konopki-Monety	530 tys. zł	Środki własne gminy, Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg, Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych	2021-2022
		1.1.3. Przebudowa drogi gminnej Kurkowo – Romany	Gmina Grabowo	Droga 1827B na odcinku Krukowo – Romany jest drogą gruntową o złym stanie technicznym. Zakres prac obejmuje utwardzenie drogi	1174 tys. zł	Środki własne gminy, Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg, Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych	2022-2023
		1.1.4. Przebudowa drogi gminnej w miejscowości Grądy Michały w Gminie Grabowo	Gmina Grabowo	Przebudowa drogi gminnej w miejscowości Grądy Michały w Gminie Grabowo od km 0+000,00 do km 429,28	580 tys. zł	Środki własne gminy, Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg, Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych	2021
		1.1.5. Przebudowa części drogi gminnej wewnętrznej (część dz. nr ew. 158) w miejscowości Milewo-Gałązki, gm. Grabowo	Gmina Grabowo	Przebudowa części drogi gminnej wewnętrznej (część dz. nr ew. 158) w miejscowości Milewo-Gałązki, gm. Grabowo	430 tys. zł	Środki własne gminy, Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg, Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych	2021-2022
		1.1.6. Przebudowa części drogi gminnej (dz. nr ew. 133 i cz. dz. 134) o dł. ok. 735 m w miejscowości Ciemianka (Kolonia Jadłówek)	Gmina Grabowo	Przebudowa części drogi gminnej (dz. nr ew. 133 i cz. dz. 134) o dł. ok. 735 m w miejscowości Ciemianka (Kolonia Jadłówek)	500 tys. zł	Środki własne gminy, Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg, Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych	2021-2022
		1.1.7. Przebudowa drogi gminnej Marki - Surawy	Gmina Grabowo	Przebudowa drogi gminnej Marki - Surawy	1500 tys. zł	Środki własne gminy, Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg, Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych	2023-2027
		1.1.8. Przebudowa	Gmina	Odcinek drogi, którego	2000 tys. zł	Środki własne gminy,	2023-2027

Cel	Priorytet	Projekt/ przedsięwzięcie	Podmiot realizujący	Zakres	Koszty	Źródła finansowania	Termin realizacji
		(rozbudowa) drogi gminnej nr 104263B między miejscowością Przyborowo do drogi powiatowej	Grabowo	dotyczyłaby przebudowa, ewentualna rozbudowa to odcinek 2,3 km, między miejscowościami Przyborowo i Przechowo, na którym zlokalizowane są 2 gospodarstwa. Droga ma duże znaczenie dla mieszkańców gminy ze względu na to, iż stanowi dla nich dojazd do pól uprawnych oraz dojazd do drogi prowadzącej do Kolna. Niewielka szerokość drogi stanowi znaczące utrudnienie dla poruszających się po niej pojazdów, ponieważ nie pozwala na swobodne wyminięcie się. Inwestycja, ze względu na wysokie koszty finansowe, może być realizowana fragmentarycznie.		Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg, Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych	
		1.1.9. Przebudowa drogi gminnej wewnętrznej w m. Kownacin do granicy gminy w kierunku Brzeźnia	Gmina Grabowo	Przebudowa drogi gminnej wewnętrznej w m. Kownacin do granicy gminy w kierunku Brzeźnia	1300 tys. zł	Środki własne gminy, Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg, Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych	2023-2027
		1.1.10. Przebudowa drogi gminnej wewnętrznej w m. Wiszowate	Gmina Grabowo	Przebudowa drogi gminnej wewnętrznej w m. Wiszowate	450 tys. zł	Środki własne gminy, Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg, Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych	2023
		1.1.11. Przebudowa ulicy Słonecznej w Grabowie	Gmina Grabowo	Przebudowa ulicy Słonecznej w Grabowie	450 tys. zł	Środki własne gminy, Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg, Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych	2023-2027
		1.1.12. Przebudowa dróg 104283B i 104282B	Gmina Grabowo	Zadanie obejmuje poprawę nawierzchni odcinków dróg:	1000 tys. zł	Środki własne gminy, rezerwa celowa	2023-2027

Cel	Priorytet	Projekt/ przedsięwzięcie	Podmiot realizujący	Zakres	Koszty	Źródła finansowania	Termin realizacji
				gminnej nr 104283B na odcinku tej drogi od miejscowości Grądy-Michały do granicy gminy oraz nr 104282B od miejscowości Grądy-Możdżenie do Granicy Gminy. Pierwszy fragment posiada nawierzchnię gruntowo-żwirową, natomiast drugi gruntową.		Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju (zastępująca Narodowy Program Rozwoju Dróg Lokalnych) - planowana od 2016 roku, inne środki krajowe, środki unijne	
		1.1.13. Rozbudowa i przebudowa drogi gminnej Guty Stare - Kowalewo	Gmina Grabowo	Rozbudowa i przebudowa drogi gminnej Guty Stare - Kowalewo	1300 tys. zł	Środki własne gminy, Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg, Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych	2023-2027
		1.1.14. Modernizacja dróg gminnych do kolonii w Świdrach-Dobrzycach, Łębkach Małych, Łębkach Dużych i Ciemiance	Gmina Grabowo	Modernizacja dróg do kolonii w Łębkach Małych, Łębkach Dużych i Ciemiance. Remont dróg przyczyni się do skrócenia czasu podróżowania i wzrostu poziomu bezpieczeństwa podróży.	1000 tys. zł	Środki własne gminy, Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg, Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych	2024-2025
		1.1.15. Przebudowa dróg wewnętrznych w m. Skroda Wielka	Gmina Grabowo	Przebudowa dróg wewnętrznych w m. Skroda Wielka	800 tys. zł	Środki własne gminy, Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg, Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych	2023-2027
		1.1.16. Modernizacja nawierzchni drogi gminnej 104264B Grabowo-Łębki Małe	Gmina Grabowo	Droga ta pokryta jest asfaltem, jednak występują w nim liczne spękania i nierówności. W związku z tym zakres prowadzonych prac naprawczych powinien objąć uzupełnienie braków w nawierzchni bądź jej wymianę, w przypadku, gdy uzupełnienie okaże się niewystarczające.	500 tys. zł	Środki własne gminy, Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg, Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych	2023-2027
		1.1.17. Przebudowa drogi gminnej 104278B Łębki Małe	Gmina Grabowo	Droga gminna 104278B prowadzi z miejscowości Łębki Małe do	1000 tys. zł	Środki własne gminy, Rządowy Fundusz	2023-2027

Cel	Priorytet	Projekt/ przedsięwzięcie	Podmiot realizujący	Zakres	Koszty	Źródła finansowania	Termin realizacji
		- Żebrki		Łubian. łączna długość to 5 km, przy czym jedynie 1,3 km między miejscowościami Żebrki i Łubiane posiada nawierzchnię bitumiczną. Pozostała część drogi ma charakter drogi gruntowej. Aby ułatwić i przyspieszyć przejazd i komunikację mieszkańcom obu wiosek, należy ułożyć na tym fragmencie nawierzchnię bitumiczną.		Rozwoju Dróg, Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych	
		1.1.18. Przebudowa drogi gminnej Golanki – Świdry-Dobrzyce	Gmina Grabowo	Mieszkańcy wsi Golanki proponują wyasfaltowanie drogi prowadzącej przez miejscowość. W dalszej przyszłości modernizacja powinna objąć również drogę gminną 104277B z Golanek do wsi Świdry-Dobrzyce.	1000 tys. zł	Środki własne gminy, Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg, Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych	2023-2027
		1.1.19. Przebudowa drogi od DK 61 (S61) do miejscowości Rosochate	Gmina Grabowo	Zadanie obejmuje ułożenie nawierzchni asfaltowej na drodze łączącej miejscowość Rosochate z drogą krajową nr 61. Nowa nawierzchnia, ułatwi przejazd maszyn rolniczych, pojazdów odbierających mleko od rolników oraz przyspieszy przejazd uczniów autobusem szkolnym, jednocześnie zwiększając poziom bezpieczeństwa. Ze względu na duże koszty takiej inwestycji (długi odcinek drogi), prace muszą być rozłożone w czasie.	1000 tys. zł	Środki własne gminy, Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg, Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych	2023-2027
		1.1.20. Przebudowa drogi wraz z rozbiórką mostu i budową przepustu przez rzekę Skroda w miejscowości	Gmina Grabowo	W 2014 r. planowano budowę przepustu oraz rozbiórkę starego mostu. Konieczna jest budowa nowej przeprawy nad Skrodą.	600 tys. zł	Środki własne gminy, Fundusz Dróg Samorządowych Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg,	2021-2022

Cel	Priorytet	Projekt/ przedsięwzięcie	Podmiot realizujący	Zakres	Koszty	Źródła finansowania	Termin realizacji
		Konopki-Białystok w ciągu drogi gminnej nr 104270B				Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych	
	1.2. Inwestycje w zakresie oświetlenia ulicznego	1.2.1. Modernizacja oświetlenia ulicznego oraz dobudowa nowych punktów oświetleniowych na terenie Grabowa	Gmina Grabowo	Projekt zakłada wymianę starego typu opraw oświetlenia ulicznego na nowe oprawy typu LED oraz dobudowę nowych punktów świetlnych z oprawami typu LED na terenie miejscowości Grabowo.	500 tys. zł	Środki własne gminy, środki unijne, Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych	2022-2027
		1.2.2. Modernizacja oświetlenia ulicznego oraz dobudowa nowych punktów oświetleniowych w miejscowościach na terenie Gminy Grabowo	Gmina Grabowo	Projekt zakłada wymianę starego typu opraw oświetlenia ulicznego na nowe oprawy typu LED oraz dobudowę nowych punktów świetlnych z oprawami typu LED w miejscowościach Andrychy, Bagińskie, Chełchy, Ciemianka, Gnatowo, Golanki, Grabowskie, Grądy-Michały, Grądy Możdzenie, Guty Podleśne, Kamińskie, Konopki-Białystok, Konopki-Monety, Kownacin, Kurkowo, Łebki Duże, Łebki Małe, Łubiane, Marki, Milewo-Gałązki, Pasichy, Przyborowo, Rosochate, Siwki, Skroda Wielka, Stare Guty, Stawiane, Surały, Świdry-Dobrzyce, Świdry Podleśne, Wiszowate, Wojsławy, Żebrki.	2500 tys. zł	Środki własne gminy, środki unijne	2021-2022
2. Gmina czysta i ekologiczna	2.1. Inwestycje w zakresie infrastruktury wodno-kanalizacyjnej	2.1.1. Budowa i przebudowa sieci kanalizacji sanitarnej wraz siecią wodociągową w miejscowości Grabowo	Gmina Grabowo	Inwestycja winna objąć skanalizowanie i zwodociągowanie nowo powstałego osiedla ul. Słoneczna w miejscowości Grabowo. Z uwagi na dużą awaryjność i stopień zużycia należy przebudować istniejącą sieć kanalizacyjną i wodociągową w Grabowie	3000 tys. zł	Środki własne gminy, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, środki unijne	2021-2027

Cel	Priorytet	Projekt/ przedsięwzięcie	Podmiot realizujący	Zakres	Koszty	Źródła finansowania	Termin realizacji
		2.1.2. Przebudowa oczyszczalni ścieków w Grabowie	Gmina Grabowo	Oczyszczalnia wybudowana została w 1998 r., w 2012 r. przeprowadzono pierwsze prace remontowe. Oczyszczalnia wymaga gruntownej przebudowy systemu napowietrzania w istniejącym reaktorze biologicznym wraz z montażem dmuchaw i przykryciem zbiornika uśredniającego; przebudowę elementów zewnętrznej instalacji kanalizacji na terenie oczyszczalni ścieków w zakresie budowy kanałów i pompowni dla osadów dwożonych z przydomowych oczyszczalni ścieków	1000 tys. zł	Środki własne gminy, środki unijne PROW, Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	2021-2025
		2.1.3. Budowa sieci kanalizacyjnej wraz z przyłączami w miejscowości Grabowskie	Gmina Grabowo	Gmina jest w znaczącej części skanalizowana, jednak dotychczas nie udało się objąć instalacją wsi Grabowskie. Prace powinny objąć skanalizowanie tej miejscowości i podłączenie jej mieszkańców do sieci.	1400 tys. zł	Środki własne gminy, środki unijne, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	2022-2027
		2.1.4. Budowa sieci kanalizacyjnej w miejscowościach Golanki, Świdry Dobrzyce i Stare Guty	Gmina Grabowo	Gmina jest w znaczącej części skanalizowana, jednak dotychczas nie udało się objąć instalacją kilku miejscowości z terenu gminy. Prace powinny objąć skanalizowanie tych miejscowości i podłączenie jej mieszkańców do sieci.	3600 tys. zł	Środki własne gminy, środki unijne, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	2022-2027
		2.1.5. Budowa i przebudowa sieci wodociągowej na terenie miejscowości Gnatowo, Siwki,	Gmina Grabowo	W miejscowościach Gnatowo, Siwki, Kurkowo, Rosochate sieć wraz z przyłączami jest	2500 tys. zł	Środki własne gminy, środki unijne, Wojewódzki Fundusz	2023-2027

Cel	Priorytet	Projekt/ przedsięwzięcie	Podmiot realizujący	Zakres	Koszty	Źródła finansowania	Termin realizacji
		Kurkowo, Rosochate		wykonana z rur żeliwnych, które uległy erozji i wymagają gruntownej przebudowy, a miejscami dobudowy nowej sieci wodociągowej.		Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	
		2.1.6. Budowa sieci wodociągowej w miejscowości Ciemianka	Gmina Grabowo	Budowa dotyczy nieruchomości w miejscowości Ciemianka dotychczas niezwodociągowanych.	1000 tys. zł	Środki własne gminy, środki unijne, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	2023-2027
		2.1.7. Przebudowa Stacji Uzdatniania Wody w Grabowie	Gmina Grabowo	SUW w Grabowie została wybudowana w 1974 r. Ostatnie prace modernizacyjne zostały przeprowadzone w 2005 r. Stacja wymaga gruntownej przebudowy wewnątrz i na zewnątrz budynku wraz z zagospodarowaniem terenu działki, na której się znajduje.	1000 tys. zł	Środki własne gminy, środki unijne, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	2023-2027
		2.1.8. Przebudowa Stacji Uzdatniania Wody w Gnatowie	Gmina Grabowo	Stacja Uzdatniania Wody została wybudowana 1982 r. ostatnie prace remontowe zostały przeprowadzone w 2010 r. Stacja Uzdatniania Wody wymaga przebudowy wewnątrz i na zewnątrz budynku wraz z zagospodarowaniem terenu działki, na której się znajduje.	1000 tys. zł	Środki własne gminy, środki unijne, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	2023-2027
	2.2. Inwestycje w zakresie termomodernizacji i wykorzystania odnawialnych	2.2.1. Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej	Gmina Grabowo	Termomodernizacja przyczyni się do zmniejszenia zużycia energii, a co się z tym wiąże - zmniejszenia kosztów. Prace termomodernizacyjne należy	4500 tys. zł	Środki własne gminy, środki Lokalnej Grupy Działania „Kraina Mlekiem Płynąca”, środki Narodowy Fundusz	2022-2027

Cel	Priorytet	Projekt/ przedsięwzięcie	Podmiot realizujący	Zakres	Koszty	Źródła finansowania	Termin realizacji
	źródeł energii			przeprowadzić w Szkołach Podstawowych: w Grabowie (część szkoły zajęta przez oddziały przedszkolne), w Konopkach-Monetach, Surafach, budynku dawnego OZ w Grabowie i świetlic w Siwkach i Konopkach-Białystok.		Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, środki unijne	
		2.2.2. Termomodernizacja wraz z budową systemu pomp ciepła powietrze-powietrze i instalacji fotowoltaicznej w budynku świetlicy wiejskiej oraz budynku pompowni w miejscowości Chełchy	Gmina Grabowo	Termomodernizacja budynku świetlicy wiejskiej. Budową systemu pomp ciepła powietrze-powietrze. Wykonanie instalacji fotowoltaicznej w budynku świetlicy wiejskiej oraz budynku pompowni.	300 tys. zł	Środki własne gminy, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, środki Lokalnej Grupy Działania „Kraina Mlekiem Płynąca”, środki unijne	2021-2023
		2.2.3. Termomodernizacja wraz z budową systemu pomp ciepła powietrze-powietrze i instalacji fotowoltaicznej w budynku świetlicy wiejskiej w miejscowości Siwki	Gmina Grabowo	Wymiana pokrycia dachowego. Termomodernizacja budynku świetlicy wiejskiej. Budową systemu pomp ciepła powietrze-powietrze i wykonanie instalacji fotowoltaicznej.	400 tys. zł	Środki własne gminy, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, środki Lokalnej Grupy Działania „Kraina Mlekiem Płynąca”, środki unijne	2021-2025
		2.2.4. Budowa instalacji wykorzystujących Odnawialne Źródła Energii	Gmina Grabowo, mieszkańcy (granty)	Jednostki organizacyjne gminy i mieszkańcy zainteresowani są instalowaniem kolektorów słonecznych i instalacji fotowoltaicznych Ze względu na położenie gminy w obrębie terenów określanych jako "Zielone Płuca Polski" wszelkie działania mogące wpłynąć na	2500 tys. zł	Środki własne gminy, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, środki unijne, środki grantobiorców	2021-2022

Cel	Priorytet	Projekt/ przedsięwzięcie	Podmiot realizujący	Zakres	Koszty	Źródła finansowania	Termin realizacji
				poprawę stanu środowiska naturalnego i ograniczenie zanieczyszczeń, powinny być wspierane. Możliwe jest ograniczenie zanieczyszczenia środowiska, a także obniżenie kosztów opału. Inwestycja realizowana w ramach projektu grantowego.			
		2.2.5. Budowa instalacji fotowoltaicznej w budynkach komunalnych gminy: oczyszczalnia ścieków w Grabowie, stacja uzdatniania wody w Grabowie	Gmina Grabowo	Planowana inwestycja polegać będzie na budowie instalacji fotowoltaicznej o mocy 40 kWp dla oczyszczalni i do 40 kWp stacji uzdatniania wody, posadowionej na konstrukcji gruntowej.	600 tys. zł	Środki własne gminy, Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych	2021
		2.2.6. Budowa instalacji fotowoltaicznej w budynku komunalnym gminy: stacja uzdatniania wody w Gnatowie	Gmina Grabowo	Inwestycja polegać będzie na budowie instalacji fotowoltaicznej o mocy elektrycznej 100 kW obejmującej instalację paneli fotowoltaicznych na gruncie wraz z niezbędną infrastrukturą techniczną.	600 tys. zł	Środki własne gminy, Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych	2021-2022
	2.3. Inwestycje w zakresie gospodarki odpadami	2.3.1. Likwidacja dzikich wysypisk śmieci na terenie gminy Grabowo	Gmina Grabowo	Dziki wysypiska śmieci powinny zostać zlikwidowane ze względów estetycznych oraz bezpieczeństwa dzieci. W związku z tym należy przeprowadzić prace mające na celu uprzątnięcie terenu oraz jego splantowanie.	1000 tys. zł	Środki własne gminy, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	2021-2027
		2.3.2. Realizacja Programu Oczyszczania Gminy Grabowo z Azbestu	Gmina Grabowo	Obowiązujący Program Oczyszczania Gminy Grabowo z Azbestu obejmuje horyzont czasowy 2010-2032. W latach 2021-2027 przewiduje się dalsze wydatki na ten cel.	1000 tys. zł	Środki własne gminy, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska	2021-2027

Cel	Priorytet	Projekt/ przedsięwzięcie	Podmiot realizujący	Zakres	Koszty	Źródła finansowania	Termin realizacji
						i Gospodarki Wodnej	
3. Aktywni i zintegrowani mieszkańcy	3.1 Inwestycje dotyczące oświaty	3.1.1. Remonty szkół gminnych	Gmina Grabowo	Remonty pomieszczeń szkolnych przyczynią się do zwiększenia komfortu prowadzenia zajęć z dziećmi i młodzieżą, a także bezpieczeństwa w szkołach gminnych.	800 tys. zł	Środki własne gminy, środki unijne	2021-2025
		3.1.2. Doposażenie i poprawa standardu stołówki w Szkole Podstawowej w Grabowie. Adaptacja i wyposażenia pomieszczeń przeznaczonych do spożywania posiłków tzw. jadalni Szkół Podstawowych w Surałach i Konopkach-Monetach	Gmina Grabowo	Doposażenie i poprawę standardu funkcjonującej stołówki w Szkole Podstawowej w Grabowie. Wyposażenie stołówki i modernizacja zaplecza kuchennego wraz wyposażeniem w niezbędny sprzęt i urządzenia min. windę towarową. Wsparcie w zakresie adaptacji i wyposażenia pomieszczeń przeznaczonych do spożywania posiłków tzw. jadalni w Szkołach Podstawowych w Surałach i Konopkach-Monetach.	1000 tys. zł	Środki własne, środki budżetu państwa w ramach Programu Posiłki w Szkole i w Domu na lata 2019 – 2023, środki unijne	2022-2023
		3.1.3. Modernizacja placów zabaw i boisk przyszkolnych szkół gminnych	Gmina Grabowo	Modernizacja placów zabaw i boisk przyszkolnych. Wymiana uszkodzonych elementów, wyposażenie w dodatkowe urządzenia i sprzęt sportowo-rekreacyjny.	500 tys. zł	Środki własne, środki Lokalnej Grupy Działania „Kraina Mlekiem Płynąca”, środki unijne	2022-2024
	3.2. Inwestycje w zakresie sportu, rekreacji i turystyki	3.2.1. Budowa Otwartych Stref Aktywności i tworzenie innych miejsc sportu i rekreacji na terenie gminy	Gmina Grabowo	Realizacja zadania polegać będzie na tworzeniu i budowie Otwartych Stref Aktywności, trawiastych boisk sportowych, głównie do gry w piłkę nożną, urządzaniu placów zabaw, miejsc spotkań mieszkańców i siłowni plenerowych. Teren, na którym powstaną boiska sportowe, należy wyrównać, zasiać lub wyłożyć świeżą trawę, ustawić	300 tys. zł	Środki własne gminy, środki Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej, środki Lokalnej Grupa Działania "Kraina Mlekiem Płynąca", środki unijne	2021-2027

Cel	Priorytet	Projekt/ przedsięwzięcie	Podmiot realizujący	Zakres	Koszty	Źródła finansowania	Termin realizacji
				<p>na nim bramki oraz ogrodzić. Urządzenie placów zabaw, miejsc spotkań mieszkańców i siłowni plenerowych polegać będzie na zakupie i ustawieniu zestawów zabawowych, siłowni, montażu stałych elementów ogrodowych (zadaszone stoły z ławkami, grill itp.). Tereny placów powinny być w miarę możliwości ogrodzone i oświetlone.</p> <p>Budowę boisk sportowych, Otwartych Stref Aktywności, placów zabaw, miejsc spotkań mieszkańców proponuje się w miejscowościach: Chełchy, Andrychy, Siwki, Milewo-Gałązki, Stare Guty, Łebki Duże, Surąły, Kurkowo, Konopki-Białystok, Skroda Wielka, Ciemianka, Grabowskie, Golanki, Grądy-Możdżenie, Wojstawy, Pasichy, Bagińskie, Świdry-Dobrzyce, Żebrki, Łubiane.</p>			
		3.2.2. Budowa skweru rekreacyjno-użytkowego w Grabowie ul. Kościelna	Gmina Grabowo	<p>Zakres rzeczowy zadania obejmuje budowę nowego zielonego skweru przy ul. Kościelnej w Grabowie. Zaprojektowano nasadzenie roślin, krzewów i drzew tworzących obszar zieleni, utwardzenie części skweru, pieszce ciągi komunikacyjne i konstrukcje umożliwiające odpoczynek mieszkańcom Grabowa. Utwardzona część skweru będzie wykorzystana na organizację wystaw, uroczystości</p>	700 tys. zł	Środki własne gminy, środki Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych, środki unijne, środki Lokalnej Grupa Działania "Kraina Mlekiem Płynąca	2021-2025

Cel	Priorytet	Projekt/ przedsięwzięcie	Podmiot realizujący	Zakres	Koszty	Źródła finansowania	Termin realizacji
				i imprez plenerowych organizowanych przez Gminę, instytucje kultury i lokalne stowarzyszenia. Może także służyć jako miejsce parkingowe dla osób korzystających ze skweru i odwiedzających przyległy kościół rzymskokatolicki. W przyszłości planowane jest umieszczenie na skwerze tablicy upamiętniającej osoby zasłużone dla społeczności Grabowa.			
		3.2.3. Zagospodarowanie terenu wokół stawu we wsi Gnatowo	Gmina Grabowo, mieszkańcy	Zagospodarowanie terenu wokół stawu pozwoli na stworzenie miejsca wypoczynku i integracji dla mieszkańców Gnatowa. Prace powinny objąć oczyszczenie stawu oraz terenu go okalającego. Zagospodarowanie terenu wokół zbiornika miałyby obejmować ustawienie ławek, budowę pomostów, poprawę nawierzchni. Kolejnym etapem mogłoby być również zarybienie stawu.	300 tys. zł	Środki własne gminy, środki unijne, środki Lokalnej Grupa Działania "Kraina Mlekiem Płynąca", Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	2021-2025
		3.2.4. Zagospodarowanie terenu wokół zbiornika we wsi Siwki	Gmina Grabowo, mieszkańcy, OSP Siwki	Zbiornik wodny wykorzystywany był wcześniej przez strażaków. Obecnie jest on dość mocno zanieczyszczony. Proponuje się w związku z tym oczyścić zbiornik, otaczający go teren, wybudować pomost. Dzięki temu mógłby on być wykorzystywany nie tylko przez strażaków, ale również przez mieszkańców - jako teren wypoczynku i spotkań.	300 tys. zł	Środki własne gminy, środki unijne, środki Lokalnej Grupa Działania "Kraina Mlekiem Płynąca", Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	2021-2027

Cel	Priorytet	Projekt/ przedsięwzięcie	Podmiot realizujący	Zakres	Koszty	Źródła finansowania	Termin realizacji
		3.2.5. Zagospodarowanie terenu wokół zbiornika we wsi Kurkowo	Gmina Grabowo, mieszkańcy	Proponuje się oczyścić zbiornik, uporządkować otaczający go teren i wybudować pomost. Po wykonaniu inwestycji teren może być wykorzystywany przez mieszkańców jako teren wypoczynku i spotkań.	300 tys. zł	Środki własne gminy, środki unijne, środki Lokalnej Grupa Działania "Kraina Mlekiem Płynąca", Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	2021-2027
		3.2.6. Wytyczenie i opisanie szlaków rowerowych	Gmina Grabowo, Towarzystwo Przyjaciół Gminy Grabowo	Coraz większą popularność zyskuje turystyka rowerowa. Osoby jeżdżące na rowerach coraz częściej wyjeżdżają poza swoje miejsca zamieszkania, angażując w te wycieczki wszystkich domowników. Może to stanowić szansę na rozwój turystyczny dla Grabowa. Obecnie na terenie gminy znajdują się oznaczenia szlaków rowerowych, jednak brakuje spójnego systemu, nie wiadomo nawet, dokąd te znaki prowadzą. Proponuje się stworzenie dwóch szlaków biegnących przez teren gminy: 1) drogami asfaltowymi oraz leśnymi i polnymi przez miejscowości gminy. Na trasie należałoby ustawić tablice, opisujące krótko historię mijanych miejscowości, ich współczesną charakterystykę czy ciekawostki przyrodnicze. Ważnym elementem tego szlaku mogą być również bunkry pozostałe po tzw. "linii	50 tys. zł	środki własne gminy, środki unijne	2021-2027

Cel	Priorytet	Projekt/ przedsięwzięcie	Podmiot realizujący	Zakres	Koszty	Źródła finansowania	Termin realizacji
				Mołotowa" z lat 1939-1941; 2) przy współpracy z gminą Stawiski można stworzyć szlak rowerowy prowadzący do Rezerwatu "Uroczysko Dzierzbia". Opis szlaków powinien znaleźć się na stronie internetowej gminy Grabowo (w drugim przypadku także na stronie gminy Stawiski), portalach promujących turystykę oraz województwo podlaskie (także portale niezwiązane z samorządem lokalnym czy wojewódzkim).			
		3.2.7. Wspieranie powstawania gospodarstw agroturystycznych	Gmina Grabowo, Towarzystwo Przyjaciół Gminy Grabowo	Obecnie na terenie gminy funkcjonuje niewiele gospodarstw agroturystycznych, oferujące przyjeźdnym noclegi. Przeciętnemu turyście trudno jednak dotrzeć do informacji o nim. Gmina powinna wspierać powstawanie gospodarstw agroturystycznych, które mogłyby być przede wszystkim miejscem noclegowym dla rodzin z małymi dziećmi, wędkarzy przyjeżdżających na zawody, osób szukających spokojnego miejsca do pracy czy weekendowych turystów. Wsparcie to polegać może przede wszystkim na organizowaniu spotkań informacyjnych dla mieszkańców oraz pomocy merytorycznej przy załatwianiu formalności.	30 tys. zł	środki własne gminy, środki unijne	2021-2027
		3.3. Inwestycje	3.3.1. Przebudowa, renowacja	Gmina	Inwestycja polegać będzie na	2800 tys. zł	Środki własne gminy,

Cel	Priorytet	Projekt/ przedsięwzięcie	Podmiot realizujący	Zakres	Koszty	Źródła finansowania	Termin realizacji
	w zakresie kultury i infrastruktury kulturalno-oświatowej	i remont budynku dworu w Grabowie	Grabowo, Towarzystwo Przyjaciół Gminy Grabowo	<p>odtworzeniu elewacji oraz remoncie wnętrza budynku wraz z infrastrukturą sanitarną i elektryczną, co stanowi kolejny etap odnowy zabytkowego dworu. W latach wcześniejszych zostało wykonane nowe pokrycie dachowe, część stolarki okiennej i drzwiowej a także osuszono, odgrzybiono i zaizolowano fundamenty.</p> <p>W przyszłości w budynku zlokalizowane będzie gminne centrum kultury, lokalna izba pamięci i punkt informacji turystycznej.</p> <p>Dwór i otaczający go park stanowią lokalny pomnik kultury szlacheckiej XIX w.</p> <p>Odrestaurowany dwór będzie stanowił piękne tło historyczne dla organizowanych w jego otoczeniu imprez kulturalno-oświatowych promujących historię i tradycje regionu.</p> <p>Po realizacji inwestycji budynek dworu można wykorzystywać jako miejsce na plenery fotograficzne czy organizację ślubów.</p>		Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych, środki Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego	
		3.3.2. Renowacja parku dworskiego w Grabowie	Gmina Grabowo, Towarzystwo Przyjaciół Gminy Grabowo	Renowacja Parku polegać będzie na przywróceniu walorów przyrodniczo-historycznych parku, a ich zakres obejmował będzie odtworzenie i budowę ścieżek parkowych, wykonaniu oświetlenia, pielęgnację zieleni i nowe nasadzenia. Dzięki	1000 tys. zł	Środki własne gminy, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, środki unijne	2023-2027

Cel	Priorytet	Projekt/ przedsięwzięcie	Podmiot realizujący	Zakres	Koszty	Źródła finansowania	Termin realizacji
				<p>wykonanej renowacji park oferował będzie możliwość atrakcyjnego spędzenia czasu każdemu. Systematyczna renowacja parku sprawi, że stanie się urokliwym, wręcz magicznym miejscem odwiedzin zarówno przez mieszkańców jak i turystów. Na terenie parku mogą być organizowane plenery artystyczne, na których lokalni artyści (z powiatu kolneńskiego, łomżyńskiego, itd.) prezentowaliby swoje wyroby, w tym rękodzieło, ale również - cieszące się coraz większą popularnością - jarmarki prezentujące lokalne potrawy czy organizację ślubów.</p>			
		3.3.3. Budowa świetlicy-remizy w Przyborowie	Gmina Grabowo, mieszkańcy, OSP w Przyborowie	<p>Zadanie obejmuje budowę modułowej świetlicy-remizy, która wykorzystywana będzie przez mieszkańców wsi jako świetlica oraz na potrzeby Ochotniczej Straży Pożarnej. W budynku przewiduje się garaż dla jednego pojazdu strażackiego.</p>	120 tys. zł	Środki własne gminy, środki unijne, środki Lokalnej Grupy Działania "Kraina Mlekiem Płynąca"	2023-2025
		3.3.4. Budowa świetlicy wiejskiej w Milewie-Gałązki	Gmina Grabowo, mieszkańcy	<p>Budowa budynku świetlicy wiejskiej w Milewie-Gałązki. Zagospodarowania otoczenia wokół budynku.</p>	300 tys. zł	Środki własne gminy, środki unijne, środki Lokalnej Grupy Działania "Kraina Mlekiem Płynąca"	2023-2025

Cel	Priorytet	Projekt/ przedsięwzięcie	Podmiot realizujący	Zakres	Koszty	Źródła finansowania	Termin realizacji
		3.3.6. Remont budynków świetlic wiejskich w gminie Grabowo	Gmina Grabowo, mieszkańcy, OSP	Świetlice wiejskie stanowią miejsce spotkań mieszkańców - nie tylko w przypadku organizacji zebrań wiejskich, ale również spotkań integrujących mieszkańców niezależnie od wieku. Inwestycje dotyczą świetlic w Chełchach, Siwkach, Ciemiance, Konopkach-Białystok, Surążach. W zależności od potrzeb remonty obejmą m.in. niezbędne prace wewnątrz budynków (malowanie, wymianę podłóg, ułożenie terakoty, wykonanie nowych posadzek, wymianę instalacji elektrycznych i wodnokanalizacyjnych,) i prace wokół budynków (chodniki, podjazdy itp.). Przewiduje się ponadto wyposażenie świetlic w niezbędne meble i inny sprzęt	1000 tys. zł	Środki własne gminy, środki unijne, środki Lokalnej Grupy Działania "Kraina Mlekiem Płynąca"	2021-2027
	3.4. Działania w zakresie promocji i zachowania dziedzictwa kulturowego oraz aktywizacji kulturalnej mieszkańców	3.4.1. Przygotowanie materiałów promocyjnych o Gminie Grabowo	Gmina Grabowo, Gminne Instytucje Kultury, Towarzystwo Przyjaciół Gminy Grabowo i inne lokalne stowarzyszenia	Zaprojektowanie, przygotowanie do druku i druk książek, folderów, kalendarzy, albumów oraz pamiątek o Gminie Grabowo	200 tys. zł	Środki własne gminy, środki Lokalnej Grupy Działania „Kraina Mlekiem Płynąca”, środki unijne	2021-2027
		3.4.2. Wytyczenie i oznakowanie oraz oddanie do użytku dwóch szlaków historycznych na terenie Gminy Grabowo	Gmina Grabowo, GOK, Towarzystwo Przyjaciół Gminy	Zadanie obejmuje wytyczenie i oznakowanie oraz oddanie do użytku dwóch szlaków historycznych na terenie Gminy Grabowo. Na trasie szlaków umieszczenie tablic	20 tys. zł	Środki własne gminy, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	2021-2023

Cel	Priorytet	Projekt/ przedsięwzięcie	Podmiot realizujący	Zakres	Koszty	Źródła finansowania	Termin realizacji
			Grabowo	informacyjnych z kodami do aplikacji mobilnej, zawierającej szczegółowe informacje na temat szlaku. Organizacja raz do roku cyklicznych, otwartych rajdów rowerowych nowymi szlakami, połączonych z działaniami edukacyjno-rozrywkowymi dla uczestników. 1. Szlak fortyfikacji wojennych tzw. „Linii Mołotowa” na terenie Gminy Grabowo 2. Szlak pobytu i działań wojennych Podlaskiej Brygady Kawalerii z sierpnia i września 1939 r. na terenie Gminy Grabowo			
		3.4.3. Wykorzystanie odrestaurowanego potencjału Parku Krajobrazowego	Gmina Grabowo, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Towarzystwo Przyjaciół Gminy Grabowo, Biblioteka	Zadanie obejmuje organizację cyklicznej imprezy „W Ogrodach Wagów” ze spotkaniami ze sztuką ogrodową, targami i wystawami ogrodniczymi, prelekcjami dla mieszkańców z dziedziny estetycznego zagospodarowania własnych posesji, edukacją ekologiczną dla najmłodszych, konkursami na najpiękniejszy ogród gminy.	40 tys. zł	Środki własne gminy, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	2021-2023
		3.4.4. Inwestycja w działania społeczne i kulturalne przy powstałych na terenie Gminy Grabowo świetlicach wiejskich.	Gmina Grabowo, Lokalna Grupa Działania "Kraina Mlekiem Płynąca", Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego,	Organizacja cyklicznej imprezy integracyjnej „Sołectwa na start” z rywalizacją sołectw Gminy Grabowo obejmującą rozgrywki sportowe, działania artystyczne, kulinarne i historyczne, działania animacyjne dla mieszkańców.	10 tys. zł	Środki własne gminy, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	2022-2027

Cel	Priorytet	Projekt/ przedsięwzięcie	Podmiot realizujący	Zakres	Koszty	Źródła finansowania	Termin realizacji
			Biblioteka				
		3.4.5. Festiwal Filmów Przyrodniczych im. Wagów	Gmina Grabowo, GOK, Biblioteka, Towarzystwo Przyjaciół Gminy Grabowo	Próba przeniesienia do Grabowa Festiwalu Filmów Przyrodniczych im. braci Wagów, z plenerowymi projekcjami filmów, spotkaniami z twórcami filmowymi, warsztatami filmowymi i warsztatami fotografii przyrodniczej dla zainteresowanych mieszkańców gminy.	30 tys. zł	Środki własne gminy, GOK, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	2022-2027
	3.5. Inwestycje w zakresie infrastruktury pomocy społecznej	3.5.1. Zakup domów modułowych socjalnych wraz z uzbrojeniem i przygotowaniem działek.	Gmina Grabowo	Zakup domów modułowych socjalnych wraz z uzbrojeniem i przygotowaniem działek. Planowane jest wykonanie 4 domów modułowych socjalnych.	480 tys. zł	Środki własne gminy, Bank Gospodarstwa Krajowego, Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych	2022-2027
		3.5.2. Przebudowa budynku socjalnego w Świdrach-Dobrzycach	Gmina Grabowo	Wykonanie instalacji wodno-kanalizacyjnej i elektrycznej. Wymiana pokrycia dachowego. Wykonanie innych prac budowlanych dotyczące wzmocnienia elementów konstrukcyjnych budynku Remont pomieszczeń budynku.	200 tys. zł	Środki własne gminy	2022-2027
	3.6. Działania z zakresu wzmocnienia potencjału instytucjonalnego Gminy.	3.6.1. Poprawa funkcjonalności i atrakcyjności strony internetowej Gminy, Jednostek Organizacyjnych, lokalnych Stowarzyszeń i Organizacji Pozarządowych	Gmina Grabowo, Gminne Instytucje Kultury, Towarzystwo Przyjaciół Gminy Grabowo i inne lokalne stowarzyszenia	Dużą rolę w komunikacji marketingowej (zarówno z mieszkańcami, jak i podmiotami zewnętrznymi wobec gminy) stanowi strona internetowa. Należy zwrócić większą uwagę na turystów, powinna wzbogacić stronę internetową o zakładki informujące o lokalnych atrakcjach (opisy opatrzone zdjęciami), imprezach, szlakach rowerowych, czy możliwościach nocowania.	50 tys. zł	Środki własne gminy, środki Lokalnej Grupy Działania „Kraina Mlekiem Płynąca”, środki unijne	2021-2027

Cel	Priorytet	Projekt/ przedsięwzięcie	Podmiot realizujący	Zakres	Koszty	Źródła finansowania	Termin realizacji
		3.6.2. Nowoczesność i cyfrowość – Innowacyjne oblicze Urzędu Gminy w Grabowie	Gmina Grabowo	Projekt przewiduje rozwój Technologii Informacyjno-komunikacyjną w usługach, poprzez wzrost liczby e-usług, wzrost ich zaawansowania, rozwój, usprawnienia i optymalizację procesów związanych z ich świadczeniem. Będzie to pierwsza taka inwestycja na terenie gminy.	1000 tys. zł	Środki własne gminy, środki unijne RPO WP, Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych	2021-2022

9. MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ GMINY

Gmina Grabowo położona jest w zachodniej części województwa podlaskiego, na obszarze Wysoczyzny Kolneńskiej i należy do gmin typowo rolniczych. Obszar gminy charakteryzuje się średnią jakością rolniczej przestrzeni produkcyjnej i wysokim poziomem intensywności produkcji rolnej. Użytki rolne zajmują 76,6% po wierzchni gminy, a w ich strukturze przeważają grunty orne. Pod względem lesistości gmina należy do obszarów słabo zalesionych, a odsetek lasów wynosi zaledwie 19,9% ogólnej po wierzchni. Panującymi zespołami są bory świeże, a w strukturze własności dominują lasy prywatne.

Gmina charakteryzuje się mało zróżnicowanymi walorami krajobrazowymi - przeważa krajobraz polno – leśny o niewielkich deniwelacjach terenu. Wyższe walory przyrodniczo-krajobrazowe reprezentuje północna część gminy położona na obrzeżu wału morenowego.

Walory krajoznawcze posiada jedynie wieś Grabowo z historycznym układem przestrzennym i zabytkami - zespołem dworsko-parkowym oraz zespołem kościoła.

Istotnym elementem struktury przestrzennej jest, przecinająca południkowo wschodnią część gminy, droga krajowa nr 61 Łomża – Augustów (docelowo droga Via Baltica).

Z uwagi na uwarunkowania przyrodnicze oraz istniejące zainwestowanie na obszarze gminy wydzielono następujące jednostki strukturalne:

- Jednostka I – ośrodek gminny Grabowo – obejmuje obszar funkcjonalny miejscowości gminnej – tereny zainwestowane oraz położone w bezpośrednim sąsiedztwie istniejącego zainwestowania,
- Jednostka II – rolnicza – obejmuje obszar gminy z wyłączeniem ośrodka gminnego.

Jednostka I – ośrodek gminny Grabowo położony jest w środkowej części gminy w odległości około 3 km od drogi krajowej. W systemie osadniczym województwa Grabowo jest ośrodkiem o znaczeniu gminnym, gdzie skoncentrowane są usługi z zakresu obsługi ludności i rolnictwa.

Główne kierunki rozwoju przestrzennego miejscowości Grabowo to:

- wielofunkcyjny rozwój ośrodka i koncentracja na jego terenie funkcji mieszkaniowej, administracji, usług o znaczeniu gminnym z zakresu obsługi ludności i rolnictwa oraz funkcji produkcyjno – usługowych,
- rozwój zaplecza obsługi transportu drogowego i kolejowego,
- rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego w oparciu o własną bazę surowcową,
- rozwój drobnej wytwórczości i usług,
- rozwój usług rolniczych i instytucji obsługi rolnictwa,
- rozwój mieszkalnictwa oraz tworzenie warunków do rozwoju sportu i rekreacji,
- ochrona i kształtowanie środowiska kulturowego,
- poprawa wyposażenia w infrastrukturę techniczną,
- kształtowanie funkcji ekologicznej poprzez ochronę dolin cieków wodnych.

Jednostka II – rolnicza, której podstawową funkcją jest gospodarka rolna, a dominującym kierunkiem produkcja zwierzęca (chów bydła mlecznego i trzody chlewnej) – stanowi pozostałą część gminy. Obszar charakteryzuje się dużym udziałem gruntów rolnych oraz niskim udziałem lasów w strukturze użytkowania. Sprzyja to produkcji roślinnej i hodowli zwierzęcej. Sieć osadnicza obszaru jest równomiernie rozłożona i liczy 35 wsi. Jednostki osadnicze to wsie typowo rolnicze. Funkcja usługowa jest słabo rozwinięta i odgrywa małą rolę w strukturze funkcjonalnej jednostki. Funkcja turystyczna ogranicza się do obsługi ruchu turystów zmotoryzowanych.

Na obszarze jednostki, na gruntach wsi Ciemianka prowadzona jest eksploatacja złoża piasków kwarcowych, a we wsi Golanki funkcjonuje gminne wysypisko śmieci.

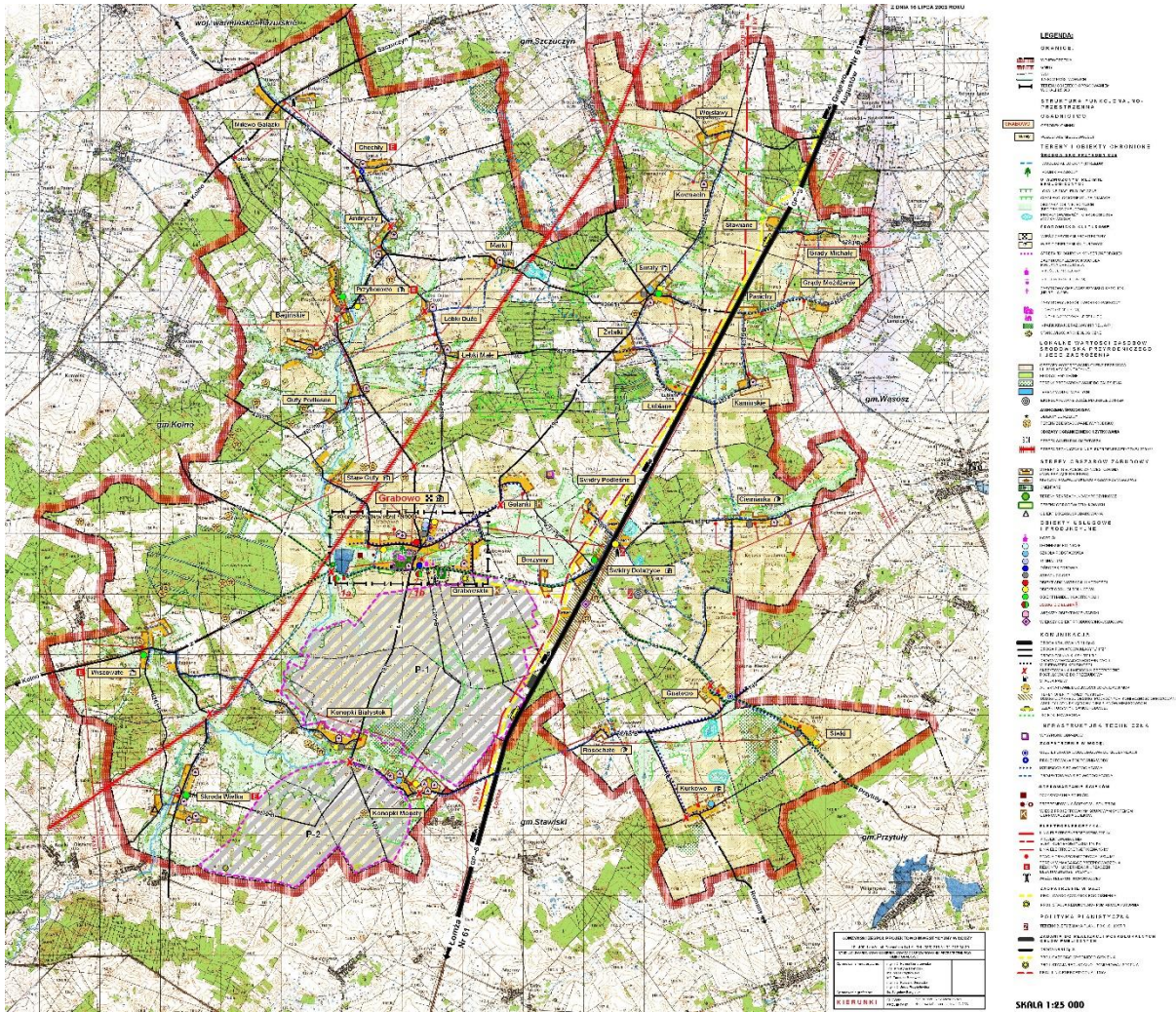
Główne kierunki rozwoju jednostki rolniczej to:

- umiarkowany, zrównoważony rozwój funkcji osadniczej,
- rozwój rolnictwa o kierunku hodowlanym i roślinnym,
- rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego,
- rozwój usług z zakresu obsługi rolnictwa,
- rozwój drobnej wytwórczości i usług,
- rozwój usług z zakresu obsługi ruchu turystycznego oraz zaplecza transportu drogowego,
- poprawa wyposażenia w infrastrukturę społeczną i techniczną,
- ochrona i poprawa jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej,
- ochrona walorów środowiska przyrodniczego i krajobrazu kulturowego.¹⁷

---

¹⁷ Źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Grabowo

Rysunek 4. Kierunki zagospodarowania przestrzennego Gminy Grabowo

Źródło: Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Grabowo

10. USTALENIA I REKOMENDACJE W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA I PROWADZENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ

Realizacja Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Grabowo na lata 2021-2027 nie spowoduje zmian w strukturze przestrzenno-funkcjonalnej. Główne kierunki rozwoju przestrzennego Gminy Grabowo nakreślone w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego pozostaną zasadniczo niezmiennie. W Strategii zaplanowano realizację działań związanych z rozwojem odnawialnych źródeł energii, które stanowią nowy element w stosunku do kierunków nakreślonych w Studium. Istotnym deficytem Gminy jest dostęp do szerokopasmowego Internetu.

- Kluczowe dla sposobu funkcjonowania Gminy Grabowo w perspektywie 2027 roku będą inwestycje drogowe. Przyczynią się do zwiększenia spójności przestrzennej gminy, zarówno w układzie wewnętrznym, jak też zewnętrznym. Ważną inwestycją dla Gminy jest powstająca droga ekspresowa Via Baltica. Dzięki niej przestrzeń gminy będzie lepiej powiązana z sąsiednimi miastami i ośrodkami nadrzędnymi, w których zlokalizowane są usługi publiczne, jak też miejsca pracy. Rozwój powiązań komunikacyjnych sprzyjać będzie podnoszeniu konkurencyjności lokalnej gospodarki.
- Gmina Grabowo w istotnym zakresie wykonała wysiłek inwestycyjny związany z rozwojem infrastruktury wodno-kanalizacyjnej. Działania te będą kontynuowane dalej w perspektywie 2027 roku. Gmina podejmować się będzie również modernizacji istniejącej infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, ze względu na jej znaczne zużycie. Działania te przyczynią się do poprawy jakości życia mieszkańców oraz wspierać będą ochronę środowiska.
- Gmina prowadzić będzie inwestycje w zakresie termomodernizacji i wykorzystania odnawialnych źródeł energii. Planowane są działania termomodernizacyjne obiektów publicznych. Wspierane i realizowane będą inwestycje w odnawialne źródła energii, zarówno osób prywatnych, jak też instytucji publicznych, w szczególności z zakresu instalacji fotowoltaicznych. Działania te przyczynią się do tworzenia wizerunku gminy ekologicznej, która wnosi wkład w realizację Wspólnotowych założeń polityki ekologicznej „Zielonego Ładu”. Wizerunek ten koresponduje już z obrazem przestrzeni Gminy jako ekologicznej.
- Gmina dążyć będzie do ochrony środowiska wodnego i glebowego poprzez dalszą likwidację dzikich wysypisk śmieci. Kontynuowane będą działania związane z Programu Oczyszczania Gminy Grabowo z Azbestu.
- W perspektywie 2027 roku Gmina inwestować będzie w rozwój infrastruktury społecznej, sprzyjającej integracji mieszkańców oraz infrastruktury oświatowej i pomocy społecznej. Działania te wzmocnią będą funkcje usługowe miejscowości Grabowo oraz wspierać będą zrównoważony dostęp do infrastruktury społecznej w przestrzeni gminy. Do 2027 roku przewiduje się m. in. budowę świetlic wiejskich w Przyborowie, Milewie-Gałązkach, przebudowę budynku socjalnego w Świdrach-Dobrzycach, zakup domów modułowych.
- W Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Grabowo przewidziano wzmocnienie i rozwój funkcji turystycznej, rekreacyjnej i sportowej. Przewidziano m. in. budowę otwartych stref aktywności, zagospodarowanie terenów pod funkcje rekreacyjne w miejscowościach Gnatowo, Siwki, Kurkowo oraz wytyczenie szlaków rowerowych. Działania te przyczynią się do integracji społecznej i przestrzennej Gminy.
- Gmina Grabowo dążyć będzie do ochrony i kształtowania środowiska kulturowego poprzez przebudowę, renowację i remonty obiektów dziedzictwa kulturowego. Działania dot. będą

m. in. dworu w Grabowie i parku dworskiego (XIX wieczny zespół dworsko – parkowy z zabytkowym dworem wybudowanym przez rodzinę Wagów, parkiem krajobrazowym oraz altaną z 1925 r.). Te obiekty i tereny staną się ważnym miejscem integracji społecznej i kształtowania tożsamości mieszkańców w oparciu o dziedzictwo kulturowe, czego przejawem są planowane działania promocyjne oraz imprezy.

11. SYSTEM ZARZĄDZANIA

11.1. Zasady wdrażania i monitoringu

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Grabowo na lata 2021-2027 jest dokumentem strategicznym Gminy, wyznaczającym kierunki działań, które sukcesywnie powinny być wdrażane. Jest dokumentem komplementarnym do Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030, tj. stanowi uzupełnienie i rozwinięcie założeń rozwojowych regionu w wymiarze lokalnym. Spójność planowania na poziomie regionalnym i lokalnym jest kluczowa dla powodzenia realizacji zamierzeń rozwojowych w gminie Grabowo.

Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Grabowo na lata 2021-2027 jest dokumentem wyjściowym dla szeregu polityk rozwojowych poziomu lokalnego, w tym związanych z planowaniem przestrzennym, zagadnieniami społecznymi, rozwojem turystyki, promocji gminy, rewitalizacji.

Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Grabowo na lata 2021-2027 jest dokumentem, który powinien być realizowany ponad podziałami politycznymi, angażując wszelkie możliwe zasoby i środki. Ukierunkowany jest na podnoszenie jakości życia mieszkańców, powinien być co do zasady wdrażany bez względu na kadencyjność władz samorządowych. Bazuje bowiem na szczegółowej diagnozie społeczno-gospodarczej i uwzględnia uwarunkowania przestrzenne rozwoju gminy. Model rozwoju gminy opiera się na faktach oraz zdiagnozowanych potrzebach mieszkańców.

Kluczowym aspektem zarządzania realizacją Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Grabowo na lata 2021-2027 jest system wdrażania i monitoringu, który opierać będzie się na strukturze organizacyjnej i instytucjonalnej Gminy Grabowo oraz na lokalnym partnerstwie.

Do podmiotów wdrażających Strategię należeć będzie:

- **Rada Gminy Grabowo** – pełniąca bieżący nadzór nad realizacją Planu, uwzględniająca jej ustalenia przy tworzeniu budżetu oraz Wieloletniej Prognozy Finansowej, uchwalająca zmiany zapisów Planu, planów zagospodarowania przestrzennego i studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Grabowo,
- **Wójt Gminy** – podejmujący bieżące decyzje realizacyjne, przygotowujący materiały informacyjne i decyzyjne dla Rady, prowadzący działania informacyjno-promocyjne,
- **Koordynator**, gromadzący dokumentację związaną z pracami nad Planem oraz informacje określające postępy w jej realizacji w formie sprawozdań z wykonania Planu (przygotowywane co dwa lata),
- **Podmioty realizujące poszczególne zadania opisane w Planie**, wykonujące przyjęte zadania i opracowujące sprawozdania dotyczące tych zadań dla Koordynatora.

Monitorowanie realizacji Strategii polegać będzie na zbieraniu informacji i analizowaniu poziomu zbieżności podejmowanych działań z określonymi w Planie kierunkami (przypisanie inwestycji/projektu do poszczególnych kierunków działań). Uzupełnieniem monitoringu opierającego się na produktach będzie analiza wskaźnikowa, odnosząca się zarówno do wyzwań rozwoju Gminy. Monitoring będzie dokonywany co dwa lata: tj. w 2023, 2025 oraz 2027 roku.

System monitoringu stanowić będzie podstawę do ewaluacji i oceny stopnia aktualności Planu. Aktualizacja Planu możliwa będzie w przypadku stwierdzenia istotnych zmian uwarunkowań

rozwojowych gminy Grabowo lub pojawienia się nowych okoliczności sprzyjających realizacji nowych zamierzeń rozwojowych.

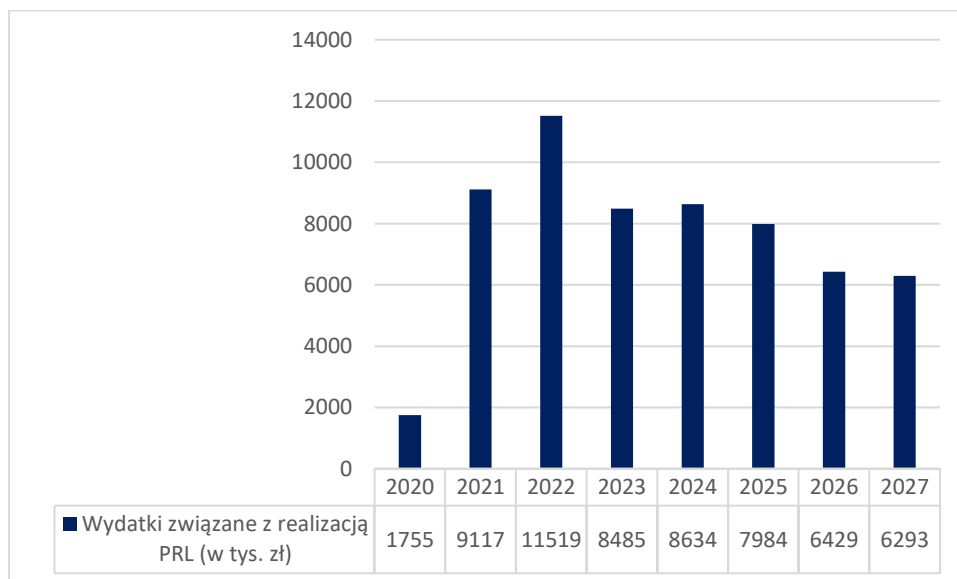
11.2. Ramy finansowe i źródła finansowania

Potencjalne źródła finansowania zadań ujętych w Planie Rozwoju Lokalnego Gminy Grabowo na lata 2021-2027 będą:

- środki budżetu gminy,
- środki Unii Europejskiej – fundusze europejskie dostępne w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Społecznego,
- inne fundusze zewnętrzne,
- środki budżetu państwa – przewidziane na współfinansowanie projektów lub jako niezależne źródło finansowania,
- środki budżetu samorządu województwa – na współfinansowanie projektów lub jako niezależne źródło finansowania,
- środki budżetu powiatu – na współfinansowanie projektów lub jako niezależne źródło finansowania,
- inne środki publiczne, np. fundusze celowe,
- środki prywatne, np. przedsiębiorców, organizacji pozarządowych, mieszkańców.

W ramach realizacji założeń Planie Rozwoju Lokalnego Gminy Grabowo na lata 2021-2027 przewiduje się wydatkowanie kwoty rządu 60,2 mln zł. Wydatki rozłożone będą w sposób równomierny w okresie od 2021 do 2027, z maksimum przypadającym na 2022 (11,5 mln zł). Najbardziej kosztownym priorytetem jest Priorytet 1.1. Inwestycje w zakresie infrastruktury drogowej (20,2 mln zł), a następnie Priorytet 2.1. Inwestycje w zakresie infrastruktury wodno-kanalizacyjnej (14,5 mln zł).

Rysunek 5. Wydatki związane z realizacją założeń PRL w ujęciu rocznym

Źródło: opracowanie własne

Tabela 71. Ramy finansowe Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Grabowo na lata 2021-2027 w odniesieniu do priorytetów (w tys. zł)

Priorytet	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Suma
Priorytet 1.1. Inwestycje w zakresie infrastruktury drogowej.	1755	1905	2492	2722	3440	2990	2490	2490	20284
Priorytet 1.2. Inwestycje w zakresie oświetlenia ulicznego	0	1250	1350	100	100	100	50	50	3000
Priorytet 2.1. Inwestycje w zakresie infrastruktury wodno-kanalizacyjnej.	0	700	1500	2600	2600	2600	2250	2250	14500
Priorytet 2.2. Inwestycje w zakresie termomodernizacji i wykorzystania odnawialnych źródeł energii.	0	2330	2480	930	830	830	750	750	8900
Priorytet 2.3. Inwestycje w zakresie gospodarki odpadami.	0	300	300	300	300	300	300	200	2000
Priorytet 3.1 Inwestycje dotyczące oświaty.	0	160	810	810	360	160	0	0	2300
Priorytet 3.2. Inwestycje w zakresie sportu, rekreacji i turystyki.	0	361	361	361	361	361	86	89	1980
Priorytet 3.3. Inwestycje w zakresie kultury i infrastruktury kulturalno-oświatowej.	0	1550	1550	490	490	490	350	300	5220
Priorytet 3.4. Działania w zakresie promocji i zachowania dziedzictwa kulturowego oraz aktywizacji kulturalnej mieszkańców.	0	54	59	55	36	36	36	26	302
Priorytet 3.5. Inwestycje w zakresie infrastruktury pomocy społecznej.	0	0	110	110	110	110	110	130	680
Priorytet 3.6. Działania z zakresu wzmocnienia potencjału instytucjonalnego Gminy.	0	507	507	7	7	7	7	8	1050

Źródło: opracowanie własne

11.3. Wytyczne dla sporządzania dokumentów wykonawczych

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Grabowo na lata 2021-2027 jest dokumentem wyjściowym dla szeregu polityk rozwojowych poziomu lokalnego, w tym związanych z planowaniem przestrzennym, zagadnieniami społecznymi, rozwojem turystyki, promocji gminy, rewitalizacji.

Poniżej przedstawiono informację nt. aktualności wytycznych z poziomu lokalnego polityk rozwoju.

Tabela 72. Ocena aktualności lokalnych planów i polityk rozwoju Gminy Grabowo

Lp.	Dokument	Ocena aktualności	Uzasadnienie
1.	Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Grabowo	Aktualny	Ostatnia zmiana dokumentu została uchwalona 6 listopada 2012 r UCHWAŁA NR XVII/82/12 RADY GMINY GRABOWO
2.	Program Usuwania Azbestu i Wyrobów Zawierających Azbest dla Gminy Grabowo na lata 2015-2032	Aktualny	-
3.	Plan Gospodarki Niskoemisyjnej Gminy Grabowo na lata 2015-2020	Konieczność aktualizacji	-

Źródło: opracowanie własne

11.4. Oczekiwane rezultaty planowanych działań oraz wskaźniki ich osiągnięcia

W tym rozdziale przedstawiono wytyczne odnoszące się do systemu monitoringu. System monitoringu stworzony został z myślą o stałej obserwacji zmian zachodzących w przestrzeni gminy, które można powiązać z zakresem prowadzonej interwencji publicznej.

System monitoringu opiera się na następujących danych:

- **Wskaźniki produktu** – odnoszące się do kierunków działań. Jest to swoista lista sprawdzająca, odnosząca się do działań, projektów, inwestycji, przedsięwzięć, które podejmowane będą przez lub z inicjatywy Gminy Grabowo, które można przypisać do poszczególnych kierunków działań Strategii. Lista wskaźników produktu umożliwi faktyczne śledzenie postępów realizacji Planu. Kluczowe dla pomiaru w oparciu o wskaźniki produktu będzie zorganizowanie systemu pozyskiwania danych pochodzących z rozproszonego systemu. Jednocześnie przy doborze wskaźników kierowano się zasadą możliwości pozyskania danych przez zasoby gminne. Większość wskaźników to faktycznie dane i informacje nt. realizowanych inwestycji i projektów przez Gminę Grabowo lub instytucje publiczne. Dane pochodzą one z różnych wydziałów i instytucji, dlatego ważne jest zbudowanie wewnętrznego systemu komunikacji. Dane gromadzone będą w odstępach 2-letnich, tj. wg stanu na koniec 2023, 2025 oraz 2027 roku.
- **Ocena jakości życia** – na podstawie badań przeprowadzonych z mieszkańcami – zrealizowanych na koniec okresu pomiaru, tj. w 2027 roku, wg treści ankiety badawczej zrealizowanej na potrzeby diagnozy społeczno-gospodarczej Gminy Grabowo w 2020 roku.

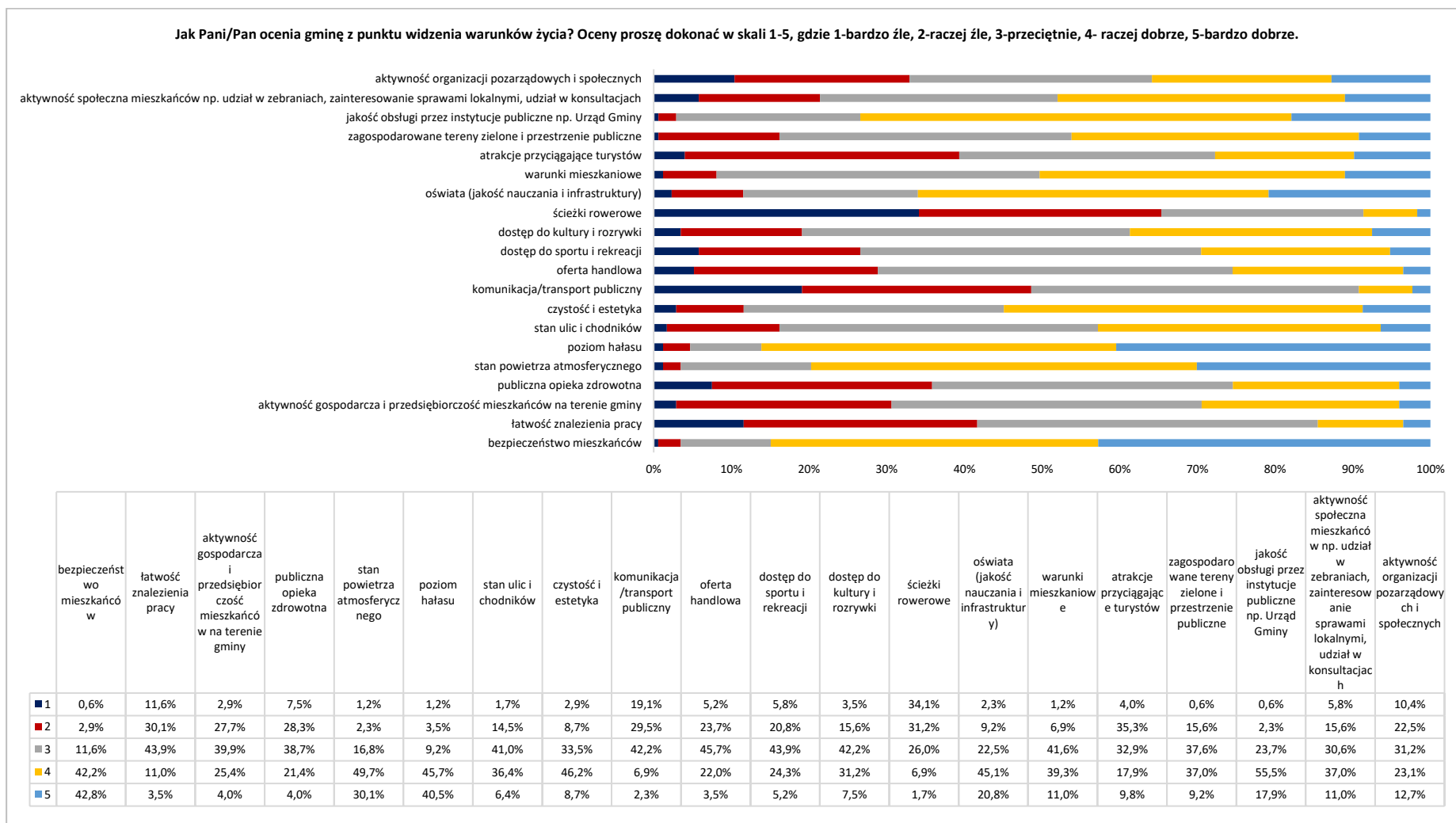
- **Wskaźniki rezultatu** – tj. dane pozyskane na koniec okresu pomiaru, odnoszące się do celów oraz oczekiwanych efektów:
  - poprawa jakości życia,
  - wzrost bezpieczeństwa publicznego,
  - poprawa dostępności do usług publicznych zlokalizowanych w gminie oraz poza nią,
  - poprawa dostępu do rynku pracy,
  - ochrona środowiska i zasobów przyrodniczych, w tym gleb, wód, powietrza,
  - rozwój oświaty, wychowania,
  - rozwój oferty czasu wolnego,
  - rozwój kultury i dziedzictwa kulturowego,
  - rozwój systemu pomocy społecznej,
  - wzmocnienie potencjału instytucjonalnego gminy.

Tabela 73. Wskaźniki produktu

Priorytety	Kierunek działań	Wskaźnik produktu	Źródło	2023	2025	2027
Priorytet 1.1. Inwestycje w zakresie infrastruktury drogowej.	Rozbudowa, przebudowa, modernizacja dróg:	Długość zmodernizowanych dróg (km)	Urząd Gminy			
Priorytet 1.2. Inwestycje w zakresie oświetlenia ulicznego.	Modernizacja oświetlenia ulicznego:	Liczba wymienionych lamp ulicznych	Urząd Gminy			
Priorytet 2.1. Inwestycje w zakresie infrastruktury wodno-kanalizacyjnej.	Budowa i przebudowa sieci kanalizacji sanitarnej oraz sieci wodociągowej:	Długość zbudowanej i przebudowanej sieci kanalizacyjnej	Urząd Gminy			
		Długość zbudowanej i przebudowanej sieci wodociągowej	Urząd Gminy			
	Przebudowa stacji uzdatniania wody	Liczba przebudowanych stacji uzdatniania wody	Urząd Gminy			
Priorytet 2.2. Inwestycje w zakresie termomodernizacji i wykorzystania odnawialnych źródeł energii.	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej	Liczba budynków poddanych termomodernizacji	Urząd Gminy			
	Rozwój odnawialnych źródeł energii:	Liczba zainstalowanych instalacji odnawialnych źródeł energii	Urząd Gminy			
Priorytet 2.3. Inwestycje w zakresie gospodarki odpadami.	Likwidacja dzikich wysypisk śmieci	Liczba zlikwidowanych dzikich wysypisk śmieci	Urząd Gminy			
	Oczyszczanie gminy z azbestu	Objętość/ waga usuniętego azbestu	Urząd Gminy			
Priorytet 3.1 Inwestycje dotyczące oświaty.	Modernizacja i rozwój infrastruktury oraz wyposażenia placówek oświatowych w gminie	Liczba zmodernizowanej/ utworzonej infrastruktury placówek oświatowych	Urząd Gminy			
Priorytet 3.2. Inwestycje w zakresie sportu, rekreacji i turystyki.	Rozwój infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i turystycznej	Liczba utworzonej/ zmodernizowanej infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i turystycznej	Urząd Gminy			
Priorytet 3.3. Inwestycje w zakresie kultury i infrastruktury kulturalno-oświatowej.	Przebudowa, renowacja i remonty obiektów dziedzictwa kulturowego	Liczba przebudowanych, poddanych renowacji i remontowi obiektów dziedzictwa kulturowego	Urząd Gminy			
	Budowa i remont obiektów infrastruktury społecznej, wspierającej aktywność społeczną:	Liczba zbudowanych, poddanych remontowi obiektów infrastruktury społecznej	Urząd Gminy			
Priorytet 3.4. Działania w zakresie promocji i zachowania dziedzictwa kulturowego oraz	Prowadzenie działań informacyjnych i promocyjnych	Liczba wydanych publikacji promocyjnych	Urząd Gminy			
	Organizacja imprez	Liczba zorganizowanych	Urząd Gminy			

aktywizacji kulturalnej mieszkańców.	sprzyjających integracji mieszkańców w oparciu o dziedzictwo kulturowe	impres				
Priorytet 3.5. Inwestycje w zakresie infrastruktury pomocy społecznej.	Rozwój infrastruktury pomocy społecznej	Liczba domów modułowych socjalnych wraz z uzbrojeniem i przygotowaniem działek	Urząd Gminy			
		Liczba przebudowanych budynków socjalnych	Urząd Gminy			
Priorytet 3.6. Działania z zakresu wzmocnienia potencjału instytucjonalnego Gminy.	Rozwój rozwiązań informatycznych wzmacniających potencjał instytucjonalny gminy	Liczba stron Internetowych o poprawionej funkcjonalności	Urząd Gminy			
		Liczba wdrożonych rozwiązań informatycznych w Urzędzie Gminy	Urząd Gminy			

Rysunek 6. System oceny jakości życia wg badań z mieszkańcami gminy Grabowo w 2020 roku

Źródło: badanie z mieszkańcami Gminy Grabowo, 2020 rok

Tabela 74. Wskaźniki rezultatu

Rezultat	Wskaźnik	Źródło	Wartość wyjściowa	Wartość końcowa
Podniesienie jakości życia – ocena jakości życia	Na podstawie badań	Badania z mieszkańcami	Wg ankiety z 2020 roku (wg poszczególnych składowych)	Ocena wyższa niż w 2020 roku
Wzrost bezpieczeństwa publicznego	Liczba wypadków drogowych na terenie gminy	Policja	-	Spadek
Poprawa dostępności do usług publicznych zlokalizowanych w gminie oraz poza nią	Na podstawie badań (ocena stanu ulic i chodników)	Badania z mieszkańcami	Wg ankiety z 2020 roku	Ocena wyższa niż w 2020 roku
Poprawa dostępu do rynku pracy	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie osób w wieku produkcyjnym	GUS	6,5 (2019 rok)	Spadek
Ochrona środowiska i zasobów przyrodniczych, w tym gleb, wód, powietrza	Odsetek zrealizowanych inwestycji w zakresie infrastruktury wodno-kanalizacyjnej w stosunku do planowanych	Gmina Grabowo	0%	100%
	Odsetek zlikwidowanych dzikich wysypisk śmieci w stosunku do istniejących	Gmina Grabowo	0%	100%
Rozwój oświaty, wychowania	Odsetek zrealizowanych planowanych zadań z zakresu oświaty	Gmina Grabowo	0%	100%
Rozwój oferty czasu wolnego	Odsetek zrealizowanych planowanych zadań z zakresu oferty sportu, rekreacji, wypoczynku w stosunku do planowanych	Gmina Grabowo	0%	100%
Rozwój kultury i dziedzictwa kulturowego	Odsetek zrealizowanych zadań związanych z infrastrukturą sportową, rekreacyjną i turystyczną w stosunku do planowanych	Gmina Grabowo	0%	100%
Rozwój systemu pomocy społecznej	Odsetek zrealizowanych zadań związanych z infrastrukturą pomocy społecznej w stosunku do planowanych	Gmina Grabowo	0%	100%
Wzmocnienie potencjału instytucjonalnego gminy	Odsetek zrealizowanych zadań związanych z infrastrukturą informatyczną w stosunku do planowanych	Gmina Grabowo	0%	100%

Źródło: opracowanie własne

12. SPÓJNOŚĆ PLANU ROZWOJU LOKALNEGO ZE STRATEGIĄ ROZWOJU WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Grabowo na lata 2021-2027 wpisuje się w założenia Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 (SRWP 2030):

- W odniesieniu do celu operacyjnego SRWP 2030 1.3 Lokalna przedsiębiorczość – w PRL przewidziano realizację działań wspierających rozwój agroturystyki oraz turystyki, wykorzystującej walory przyrodnicze oraz kulturowe.
- W odniesieniu do celu operacyjnego SRWP 2030 1.4. Rewolucja energetyczna i gospodarka obiegu zamkniętego – w PRL przewidziano realizację działań z zakresu rozwoju OZE, termomodernizacji, jak też likwidacji dzikich wysypisk śmieci oraz usuwania azbestu.
- W odniesieniu do celu operacyjnego SRWP 2030 1.5. E-podlaskie – w PRL przewidziano realizację działań z zakresu rozwoju rozwiązań informatycznych w administracji lokalnej.
- W odniesieniu do celu operacyjnego SRWP 2030 2.1 Kompetentni mieszkańcy – w PRL przewidziano realizację działań w zakresie rozwoju infrastruktury oświaty i wychowania, jak też infrastruktury społecznej sprzyjającej integracji i umożliwiającej realizację przedsięwzięć z zakresu uczenia się i zdobywania wiedzy.
- W odniesieniu do celu operacyjnego SRWP 2030 2.3 Przestrzeń wysokiej jakości – w PRL przewidziano realizację działań z zakresu modernizacji, rozbudowy, przebudowy dróg lokalnych – stanowiących podstawę dla mobilności mieszkańców i integracji przestrzennej gminy w wymiarze wewnętrznym i zewnętrznym. W PRL przewidziano również inwestycje z zakresu gospodarki wodno-ściekowej, które wspierać będą jakość życia oraz ochronę środowiska.
- W odniesieniu do celu operacyjnego SRWP 2030 3.1. Dobre zarządzanie – w PRL przewidziano realizację przedsięwzięć i działań wpisujących się w ponadlokalne strategie rozwoju, w szczególności w działania realizowane w ramach Lokalnej Grupy Działania „Kraina Mlekiem Płynąca”. Działania te wymagają współpracy lokalnej i ponadlokalnej. Ważnym partnerem w realizacji założeń PRL są lokalne organizacje pozarządowe.
- W odniesieniu do celu operacyjnego SRWP 2030 3.2. Kapitał społeczny – PRL przewidziano realizację działań wzmacniających infrastrukturę społeczną sprzyjającą integracji (m. in. świetlice wiejskie, tereny rekreacyjne, ścieżki rowerowe) oraz budujące kapitał społeczny w oparciu o dziedzictwo kulturowe (m. in. pałac oraz park w Grabowie, imprezy wykorzystujące elementy dziedzictwa kulturowego).

Tabela 75. Spójność założeń Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 oraz Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Grabowo na lata 2021-2027

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030	Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Grabowo na lata 2021-2027
Cel operacyjny	Priorytety i kierunki działań
1.3 Lokalna przedsiębiorczość	Priorytet 3.2. Inwestycje w zakresie sportu, rekreacji i turystyki. <ul style="list-style-type: none"> • Rozwój infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i turystycznej.
1.4. Rewolucja energetyczna i gospodarka obiegu zamkniętego	Priorytet 2.2. Inwestycje w zakresie termomodernizacji i wykorzystania odnawialnych źródeł energii. <ul style="list-style-type: none"> • Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej, • Rozwój odnawialnych źródeł energii.

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030	Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Grabowo na lata 2021-2027
Cel operacyjny	Priorytety i kierunki działań
	Priorytet 2.3. Inwestycje w zakresie gospodarki odpadami. <ul style="list-style-type: none"> • Likwidacja dzikich wysypisk śmieci. • Oczyszczanie gminy z azbestu.
1.5. E-podlaskie	Priorytet 3.6. Działania z zakresu wzmocnienia potencjału instytucjonalnego Gminy. <ul style="list-style-type: none"> • Rozwój rozwiązań informatycznych wzmacniających potencjał instytucjonalny gminy.
2.1 Kompetentni mieszkańcy	Priorytet 3.1 Inwestycje dotyczące oświaty. <ul style="list-style-type: none"> • Modernizacja i rozwój infrastruktury oraz wyposażenia placówek oświatowych w gminie.
2.3 Przestrzeń wysokiej jakości	Priorytet 1.1. Inwestycje w zakresie infrastruktury drogowej. <ul style="list-style-type: none"> • Rozbudowa, przebudowa, modernizacja dróg. Priorytet 1.2. Inwestycje w zakresie oświetlenia ulicznego. <ul style="list-style-type: none"> • Modernizacja oświetlenia ulicznego. Priorytet 2.1. Inwestycje w zakresie infrastruktury wodno-kanalizacyjnej. <ul style="list-style-type: none"> • Budowa i przebudowa sieci kanalizacji sanitarnej oraz sieci wodociągowej. • Przebudowa stacji uzdatniania wody.
3.1. Dobre zarządzanie	Wybrane, przekrojowe działania, realizowane w ramach inicjatyw Lokalnej Grupy Działania "Kraina Mlekiem Płynąca".
3.2. Kapitał społeczny	Priorytet 3.2. Inwestycje w zakresie sportu, rekreacji i turystyki. <ul style="list-style-type: none"> • Rozwój infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i turystycznej. Priorytet 3.3. Inwestycje w zakresie kultury i infrastruktury kulturalno-oświatowej. <ul style="list-style-type: none"> • Przebudowa, renowacja i remonty obiektów dziedzictwa kulturowego. • Budowa i remont obiektów infrastruktury społecznej, wspierającej aktywność społeczną. Priorytet 3.4. Działania w zakresie promocji i zachowania dziedzictwa kulturowego oraz aktywizacji kulturalnej mieszkańców. <ul style="list-style-type: none"> • Prowadzenie działań informacyjnych i promocyjnych, • Organizacja imprez sprzyjających integracji mieszkańców w oparciu o dziedzictwo kulturowe. Priorytet 3.5. Inwestycje w zakresie infrastruktury pomocy społecznej. <ul style="list-style-type: none"> • Rozwój infrastruktury pomocy społecznej.

Źródło: opracowanie własne

Uzupełnieniem spojrzenia na rozwój regionalny województwa podlaskiego, który zdefiniowany został w Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030, jest tzw. wymiar terytorialny polityki rozwoju.

Identyfikacja i delimitacja tzw. Obszarów Strategicznej Interwencji (OSI) na terenie województwa podlaskiego uwzględnia ustalenia poziomu krajowego oraz regionalnego.

Gmina Grabowo zakwalifikowana została do obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją. Są to zróżnicowane przestrzenie pod względem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego, jak i funkcji gospodarczych skupiska gmin wiejskich i powiązanych z nimi funkcjonalnie małych miast, w których nastąpiła kumulacja negatywnych zjawisk społecznych i ekonomicznych. Obszary te wyznaczone zostały na podstawie wielowskaźnikowej metodyki opracowanej na potrzeby Strategii na rzecz

Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR). Gmina Grabowo zaliczona została do obszarów kumulacji problemów społeczno-ekonomicznych.

Wg Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 na obszarach zagrożonych trwałą marginalizacją kluczowe będzie realizowanie celu operacyjnego 1.3 dotyczącego lokalnej przedsiębiorczości, w szczególności nastawionej na rozwój ekologicznych form produkcji rolniczej i powiązany z nim rozwój przetwórstwa żywności wysokiej jakości. Przedsiębiorczość na części obszarów może wiązać się także z lokalnymi produktami turystycznymi, jak również z działaniami związanymi z rozwojem odnawialnych źródeł energii i energetyki rozproszonej (cel operacyjny 1.4. Rewolucja energetyczna i gospodarka obiegu zamkniętego). Istotne jest także wzmocnienie powiązań funkcjonalnych gmin wiejskich z miastami oraz poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych w zakresie zarządzania rozwojem i zdolności do nawiązywania współpracy. Zapewnienie trwałych podstaw rozwoju obszarów zagrożonych marginalizacją będzie wymagało włączenia się poszczególnych gmin w szersze procesy rozwojowe, tworzenie partnerstw ponadlokalnych, co oznacza duże zaangażowanie w realizację celu operacyjnego 3.1. Dobre zarządzanie.¹⁸

---

¹⁸ Na podstawie Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030

13. STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

Zgodnie z art. 46 pkt 2 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. 2021 poz. 247), zwanej dalej OoŚ, przeprowadzenie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko wymaga projekt polityki, strategii, planu i programu w dziedzinie przemysłu, energetyki, transportu, telekomunikacji, gospodarki wodnej, gospodarki odpadami, leśnictwa, rolnictwa, rybołówstwa, turystyki i wykorzystywania terenu, opracowywany lub przyjmowany przez organy administracji, wyznaczający ramy dla późniejszej realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko.

Jednocześnie zgodnie z art. 48 ust. 1 i ust. 2 ustawy OoŚ organ opracowujący projekt dokumentu, po uzgodnieniu z właściwymi organami (Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska, Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny) może odstąpić od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, **jeżeli uzna, że realizacji postanowień dokumentu nie spowoduje znaczącego oddziaływania na środowisko** oraz w przypadku, gdy analizowany dokument dotyczy niewielkich modyfikacji przyjętych już dokumentów lub obszarów w granicach jednej gminy.

Przy rozważaniu możliwości odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko należy wziąć pod uwagę uwarunkowania wynikające z art. 49 Ustawy OoŚ:

1. Charakter działań przewidzianych w dokumencie.
2. Rodzaj i skalę oddziaływania na środowisko.
3. Cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko.

Biorąc pod uwagę charakter planowanego dokumentu należy stwierdzić, że realizacja jego ustaleń nie powinna spowodować znaczącego negatywnego oddziaływania na środowisko.

Rodzaj działań ujętych w przedmiotowym dokumencie wskazuje, że większość z nich nie będzie wyznaczała ram dla przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (Dz.U. 2019 poz. 1839), a jedynie część z nich może być rozpatrywana, po szczegółowym określeniu ich zakresu i parametrów, jako przedsięwzięcia mogące potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko (np. przedsięwzięcia dot. sieci kanalizacyjnej, modernizacji i przebudowy dróg). W przypadku, gdy na późniejszym etapie planowania okaże się, że jakiegokolwiek działania inwestycyjne będą wymagały przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko, zostaną one przeprowadzone.

W wyniku realizacji założeń dokumentu nie wystąpią znaczące oddziaływania na środowisko, gdyż Plan realizowany będzie w myśl zasad zrównoważonego rozwoju z poszanowaniem środowiska przyrodniczego.

Nie przewiduje się znaczącego oddziaływania na obszary o szczególnych właściwościach naturalnych lub posiadających znaczenie dla dziedzictwa kulturowego, wrażliwych na oddziaływanie, istniejące przekroczenia standardów jakości środowiska lub intensywne wykorzystywanie terenu. Plan przyczynić się będzie do poprawy stanu środowiska oraz wspierać będzie realizację polityk wspólnotowych w dziedzinie środowiska (głównie poprzez rozwój infrastruktury kanalizacyjnej, rozwój odnawialnych źródeł energii, termomodernizację, likwidację dzikich wysypisk śmieci oraz usuwanie azbestu).

Biorąc pod uwagę powyższe oraz stanowiska Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku i Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Białymstoku, Wójt Grabowa odstąpił od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

14. SPIS MAP, WYKRESÓW I TABEL

Wykres 1. Ludność gminy Grabowo według grup wiekowych w latach 2012 i 2019.....	5
Wykres 2. Gospodarstwa domowe i osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej w gminie Grabowo w latach 2012-2019	16
Wykres 3. Korzystający ze świadczeń rodzinnych w gminie Grabowo w latach 2012-2019.....	17
Wykres 4. Dochody ogółem, dochody ogółem na mieszkańca oraz dochody własne na mieszkańca w gminie Grabowo w okresie od 2012 do 2019 roku	44
Wykres 5. Wybrane dochody własne Gminy Grabowo w zł	49
Rysunek 1. Gmina Grabowo na tle powiatu kolneńskiego.....	2
Rysunek 2. Sołectwa w gminie Grabowo	3
Rysunek 3. Białe i czarne plamy dostępu do szerokopasmowego Internetu	41
Rysunek 4. Kierunki zagospodarowania przestrzennego Gminy Grabowo	81
Rysunek 5. Wydatki związane z realizacją założeń PRL w ujęciu rocznym	85
Rysunek 6. System oceny jakości życia wg badań z mieszkańcami gminy Grabowo w 2020 roku	90
Tabela 1. Liczba mieszkańców w gminie Grabowo w latach 2012-2019.....	5
Tabela 2. Ludność na 1 km ² w latach 2012-2019	6
Tabela 3. Współczynnik feminizacji w latach 2012-2019	6
Tabela 4. Ludność według ekonomicznych grup wieku w gminie Grabowo w latach 2012-2019	6
Tabela 5. Odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym w ogóle ludności w latach 2012-2019	7
Tabela 6. Odsetek ludności w wieku produkcyjnym w ogóle ludności w latach 2012-2019	7
Tabela 7. Odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym w ogóle ludności w latach 2012-2019	8
Tabela 8. Urodzenia żywe na 1000 ludności w latach 2012-2019.....	8
Tabela 9. Zgony na 1000 ludności w latach 2012-2019	8
Tabela 10. Przyrost naturalny na 1000 ludności w latach 2012-2019.....	9
Tabela 11. Małżeństwa zawarte na 1000 mieszkańców w latach 2012-2019.....	9
Tabela 12. Zameldowania w gminie Grabowo w latach 2012-2019	9
Tabela 13. Wymeldowania w gminie Grabowo w latach 2012-2019.....	9
Tabela 14. Saldo migracji wewnętrznych w gminie Grabowo w latach 2012-2019.....	10
Tabela 15. Saldo migracji na 1000 osób w latach 2012-2019	10
Tabela 16. Wybrane dane sfery demografii ujęte w analizie porównawczej	11
Tabela 17. Budynki mieszkalne i zasoby mieszkaniowe w gminie w latach 2012-2019	12
Tabela 18. Mieszkania na 1000 mieszkańców w latach 2012-2019.....	13
Tabela 19. Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w latach 2012-2019	13
Tabela 20. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę w latach 2012-2019	13
Tabela 21. Wybrane dane odnoszące się do sfery mieszkalnictwa ujęte w analizie porównawczej	14
Tabela 22. Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w latach 2012-2019.....	17
Tabela 23. Wybrane dane odnoszące się do sfery pomocy społecznej	18
Tabela 24. Centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice w gminie Grabowo w latach 2012-2019.	19
Tabela 25. Członkowie grup artystycznych, klubów/kół/sekcji oraz uczestnicy imprez w gminie Grabowo w latach 2012-2019	20
Tabela 26. Biblioteki i filie w gminie Grabowo w latach 2012-2019	21
Tabela 27. Księgozbiór bibliotek na 1000 ludności w latach 2012-2019.....	21
Tabela 28. Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności w latach 2012-2019	22
Tabela 29. Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach w latach 2012-2019.....	22
Tabela 30. Wydatki na kulturę i dziedzictwo narodowe przypadające na 1 mieszkańca	22

Tabela 31. Wybrane dane odnoszące się do sfery sportu i rekreacji.....	23
Tabela 32. Przychodnie oraz porady lekarskie w gminie Grabowo w latach 2012-2019.....	24
Tabela 33. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat w latach 2012-2019	25
Tabela 34. Szkoły podstawowe, uczniowie i absolwenci w gminie Grabowo w latach 2012-2019	25
Tabela 35. Wybrane dane odnoszące się do sfery bezpieczeństwa publicznego	26
Tabela 36. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców w latach 2012-2019.....	27
Tabela 37. Wybrane dane odnoszące się do sfery aktywności społecznej ujęte w analizie porównawczej.....	27
Tabela 38. Podmioty gospodarki narodowej ogółem i wg sektora w gminie Grabowo w latach 2012-2019.....	28
Tabela 39. Podmioty gospodarcze wg klas wielkości w gminie Grabowo w latach 2012-2019.....	28
Tabela 40. Podmioty gospodarcze według podstawowych profili działalności w gminie Grabowo w latach 2012-2019.....	29
Tabela 41. Podmioty gospodarki narodowej wg sekcji PKD 2007 w gminie Grabowo w latach 2012-2019.....	29
Tabela 42. Struktura gospodarki narodowej wg sekcji PKD 2007 w gminie Grabowo w latach 2012-2019.....	30
Tabela 43. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności w latach 2012-2019	31
Tabela 44. Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w latach 2012-2019	31
Tabela 45. Jednostki wykreślone z rejestru REGON na 10 tys. ludności w latach 2012-2019	32
Tabela 46. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności w latach 2012-2019	32
Tabela 47. Wybrane dane odnoszące się do sfery aktywności gospodarczej w analizie porównawczej	33
Tabela 48. Pracujący w gminie Grabowo w latach 2012-2019	34
Tabela 49. Pracujący na 1000 ludności w latach 2012-2019.....	35
Tabela 50. Bezrobotni zarejestrowani w gminie Grabowo w latach 2012-2019	35
Tabela 51. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie osób w wieku produkcyjnym w latach 2012-2019	36
Tabela 52. Wybrane dane odnoszące się do rynku pracy w analizie porównawczej.....	36
Tabela 53. Charakterystyka sieci wodociągowej w gminie Grabowo	37
Tabela 54. Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej w latach 2012-2019 (%).....	38
Tabela 55. Charakterystyka sieci kanalizacyjnej w gminie Grabowo	38
Tabela 56. Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w latach 2012-2019 (%).....	39
Tabela 57. Oczyszczalnie ścieków w gminie Grabowo w latach 2012-2019	39
Tabela 58. Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków w latach 2012-2019 (%)	39
Tabela 59. Gromadzenie nieczystości ciekłych w gminie Grabowo w latach 2012-2019	40
Tabela 60. Zmieszane odpady zebrane w ciągu roku w gminie Grabowo w latach 2012-2019.....	40
Tabela 61. Odpady zmieszane na 1 mieszkańca w kg w latach 2012-2019	40
Tabela 62. Dochody ogółem na 1 mieszkańca w latach 2012-2019 (gminy bez miast na prawach powiatu)	44
Tabela 63. Wydatki ogółem na 1 mieszkańca w latach 2012-2019 (gminy bez miast na prawach powiatu)	45
Tabela 64. Dochody własne na 1 mieszkańca w latach 2012-2019 (gminy bez miast na prawach powiatu)	45
Tabela 65. Dochody wg działów klasyfikacji budżetowych w gminie Grabowo w latach 2012-2019 (w zł)	46

Tabela 66. Wydatki wg działów klasyfikacji budżetowych w gminie Grabowo w latach 2012-2019 (w zł)	47
Tabela 67. Wybrane dane odnoszące się do budżetu gminy	48
Tabela 68. Analiza SWOT.....	51
Tabela 69. Priorytety, kierunki działań oraz projekty i przedsięwzięcia	55
Tabela 70. Lista zadań rozwoju lokalnego Gminy Grabowo w latach 2021-2027.....	59
Tabela 71. Ramy finansowe Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Grabowo na lata 2021-2027 w odniesieniu do priorytetów (w tys. zł).....	86
Tabela 72. Ocena aktualności lokalnych planów i polityk rozwoju Gminy Grabowo.....	87
Tabela 73. Wskaźniki produktu	88
Tabela 74. Wskaźniki rezultatu.....	91
Tabela 75. Spójność założeń Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 oraz Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Grabowo na lata 2021-2027	92

